

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДОКЛАД
ЗА МЛАДЕЖТА
2013

юли 2014 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ.....	5
<i>ПРИОРИТЕТ I – СЪЗДАВАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА, НАСЪРЧАВАЩА И ПОДКРЕПЯЩА СРЕДА ЗА КАЧЕСТВЕНА ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ</i>	
1.1 Млади хора, преждевременно напуснали образователната система.....	20
1.2 Младежи, завършващи висше образование.....	24
1.3 Заетост при младите хора.....	28
1.4 Безработица сред младите хора.....	35
1.5 Самонаемане и предприемачество.....	42
1.6 Професионално ориентиране и реализация.....	45
<i>ПРИОРИТЕТ II – ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ</i>	
2.1 Разширяване на обхвата и повишаване на качеството и достъпността на услугите в подкрепа на развитието на младите хора.....	54
<i>ПРИОРИТЕТ III – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ</i>	
3.1 Млади хора, практикуващи спортни дейности.....	73
3.2 Ниво на информираност и придобити умения и знания за здравословен начин на живот.....	75
<i>ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ</i>	
4.1 Целенасочени мерки за социално подпомагане и социално включване на младите хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	86
4.2 Социални услуги в общността (включително от типа подкрепа, придружаване, менторство), подходящи за млади хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	89
4.3 Развитие на социалните услуги за млади хора в специализираните институции, насочени към подготовка за извеждането и интегрирането им в общността.....	94
<i>ПРИОРИТЕТ V – РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО</i>	
5.1 Българските младежи, участващи в международното младежко доброволчество.....	105
5.2 Увеличаване на броя на доброволците в България.....	107
<i>ПРИОРИТЕТ VI – ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ</i>	
6.1 Участие на младите хора при решаване на младежките проблеми.....	111
6.2 Избирателна активност на младите хора в национални, местни и европейски избори.....	117
<i>ПРИОРИТЕТ VII – РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ</i>	
7.1 Професионална и социална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони.....	121
<i>ПРИОРИТЕТ VIII – РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ</i>	
8.1 Активност и участие на младите хора в международните образователни програми.....	128

8.2	Активност на младите хора по програма „Младежта в действие” (2007-2013).....	131
<i>ПРИОРИТЕТ IX - ПОВИШАВАНЕ НА РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА</i>		
9.1	Правонарушения, извършени от млади хора.....	136
9.2	Пътнотранспортни произшествия с участие на млади хора.....	167
ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ		172

ВЪВЕДЕНИЕ

Годишният доклад за младежта се изготвя на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за младежта, приет от Народното събрание на 5 април 2012 г. (Обн. - ДВ, бр. 31 от 20.04.2012 г.).

Структурата на доклада е съобразена с основните приоритети на политиката за младите хора в страната, залегнали в Националната стратегия за младежта (2010-2020) - насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора, подобряване на достъпа до информация и качествени услуги, насърчаване на здравословния начин на живот, превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение, развитие на младежкото доброволчество, повишаване на гражданската активност, развитие на младите хора в малките населени места и селските райони, развитие на международния и межкултурния диалог и повишаване на ролята на младите хора в превенцията на престъпността.

Целта на доклада е да се представи информация за състоянието на младежта в страната и предприетите мерки от страна на отговорните институции в изпълнение на целите на държавната политика за младежта.

Информацията е изложена във формата на конкретни индикатори, които описват младежкия статус и постигнатите резултати на база изпълнението на отделните секторни политики и синхрона между тях.

Документът е изготвен на основата на обобщена информация от всички отговорни институции, чиято дейност има отношение към живота на младите хора в страната, както и от общините в Р България.

За нуждите на доклада е реализирано национално представително социологическо проучване на тема: „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, реализирано от агенция „ЕСТАТ” по поръчка на Министерството на младежта и спорта.

Анализът на състоянието на младите хора се базира и на данни от Националния статистически институт, Евростат, информация от отговорните държавни институции и местните власти в страната.

ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

Тенденциите в демографските процеси и измененията в броя и основните структури на населението оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната и системата за социална защита. В същото време икономическата и социална среда се отразяват в голяма степен върху развитието на демографските събития.

1.1. Брой и структури на населението

Към 31 декември 2013 г. населението на България е 7 245 677 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз и нарежда страната на 16-то място по брой на населението непосредствено след Австрия (8 452 хил. души) и преди Дания (5 603 хил. души). В сравнение с 2012 г. населението на страната намалява с 38 875 души, или с 0.5%.

Мъжете са 3 524 945 (48.6%), а жените - 3 720 732 (51.4%), или на 1 000 мъже се падат 1 056 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 52 години. С нарастване на възрастта се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2013 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 417 667, или 19.6% от населението на страната. В сравнение с 2012 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. увеличението е с 2.7 процентни пункта.

Население към 31.12 по години и пол

Години	Общо	Мъже	Жени
2010	7 504 868	3 629 809	3 875 059
2011	7 327 224	3 566 767	3 760 457
2012	7 284 552	3 545 073	3 739 479
2013	7 245 677	3 524 945	3 720 732

Продължава процесът на остаряване на населението, който се изразява в намаляване на относителния дял на децата до 15 години и увеличаване на дела на населението на 65 и повече навършени години.¹

Младите хора от 15 до 29 г. към 31.12.2013 г. са 1 240 836, което представлява 17.13 % от общия брой на населението в България.

НАСЕЛЕНИЕ КЪМ 31.12.2013 Г. НА ВЪЗРАСТ 15-29 Г. В ГРАДОВЕТЕ И СЕЛАТА

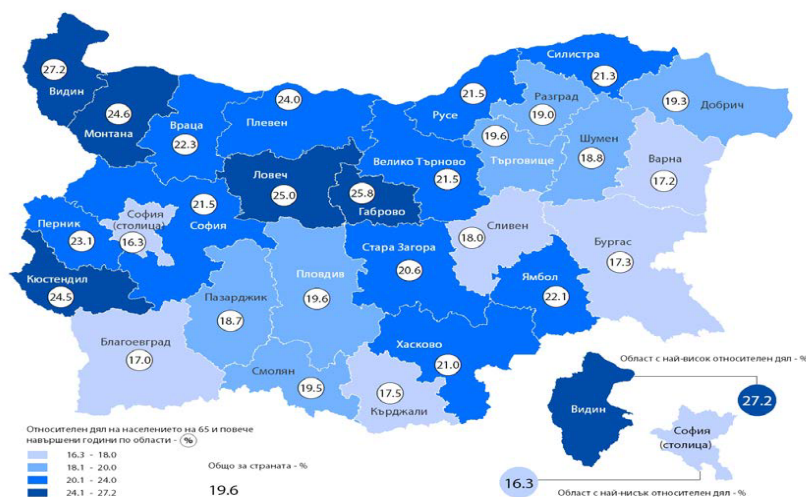
Възраст	Общо			В градовете			В селата		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
15 - 19	318 714	164 105	154 609	231 806	118 977	112 829	86 908	45 128	41 780
20 - 24	433 186	223 177	210 009	331 166	168 232	162 934	102 020	54 945	47 075
25 - 29	488 936	253 073	235 863	381 399	194 464	186 935	107 537	58 609	48 928

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 22.7%, а на мъжете - 16.3%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (27.2%), Габрово (25.8%) и Ловеч (25.0%). Общо в петнадесет области този дял е над 20.0% от населението на областта. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) - 16.3%, Благоевград - 17.0%, Варна и Бургас - съответно 17.2 и 17.3%.²

¹ Данни от НСИ за 2013 г.

² Данни от НСИ за 2013 г.

Фиг. 1. Население на 65 и повече навършени години към 31.12.2013 г. по области

Процесът на остаряване на населението е характерен за повечето страни в Европейския съюз. В началото на 2013 г. общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 18.2%, или с 0.3 процентни пункта повече спрямо предходната година. Най-висок е този дял в Италия (21.2%), следват Германия (20.7%), Гърция (20.1%) и Португалия (19.4%). Най-нисък е делът на възрастното население в Ирландия - 12.2%.

Към 31.12.2013 г. децата до 15 години са 996 144, или 13.7% от общия брой на населението. Спрямо 2012 г. този дял се увеличава с 0.1 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 17.8%, и Бургас - 15.1% от населението на областта. Общо в четиринадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.4%.

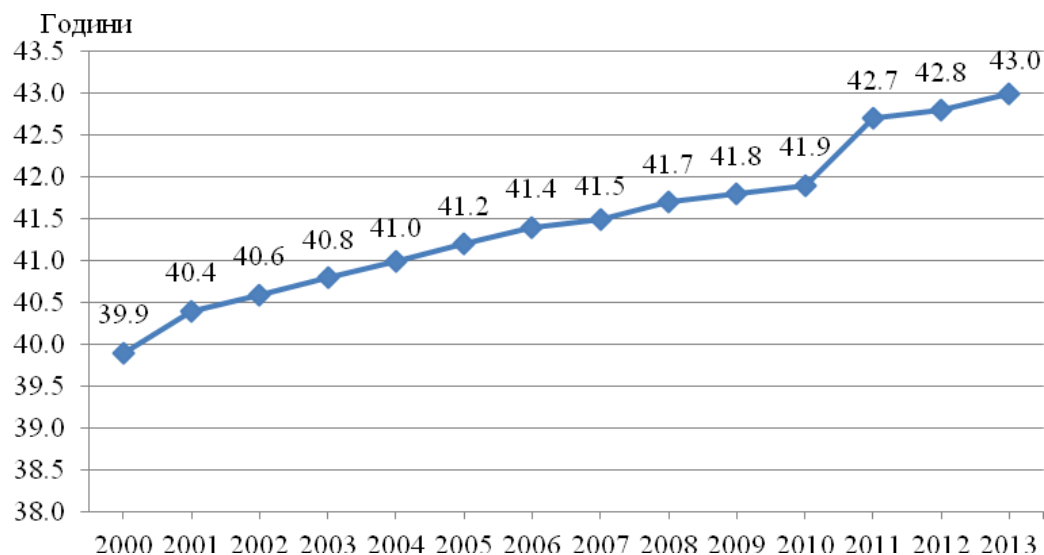
Делът на най-младото население в ЕС-28 е 15.6%, като най-нисък е в Италия (14.0%), България (13.7%) и Германия (13.1%), а най-висок е в Ирландия (21.9%) и Франция (18.6%).

Към 31.12.2013 г. общият коефициент на възрастова зависимост е 50.0%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат две лица в активна възраст. За сравнение, през 2005 и 2012 г. този коефициент е бил съответно 44.5 и 48.7%.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 44.8%, отколкото в селата - 65.8%. Общо в двадесет области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (64.8%), Ловеч (62.1%) и Монтана (61.0%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 42.0%, и Смолян - 45.1%.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата средна възраст, която от 40.4 години през 2001 г. нараства на 41.2 години през 2005 г. и достига 43.0 години в края на 2013 година.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 41.9 години, а в селата - 45.9 години.³

Фиг. 2. Средна възраст на населението по данни на НСИ за 2013 г.

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - под, във и над трудоспособна възраст. Влияние върху населението във и над трудоспособна възраст оказват както остаряването на населението, така и законодателните промени при определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране. За 2013 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2013 г. е 4 472 хил. души, или 61.7% от цялото население, като мъжете са 2 364 000, а жените - 2 141 000. Въпреки увеличаващата се възрастова граница за пенсиониране, трудоспособното население е намаляло с над 33 000 души, или с 0.7% спрямо предходната година.

³ Данни от НСИ за 2013 г.

Към края на 2013 г. над трудоспособна възраст са 1 718 хил. души, или 23.7%, а под трудоспособна възраст - 1 056 хил. души, или 14.6% от населението на страната.

Население под, във и над трудоспособна възраст

ГОДИНИ	ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ		
	под трудоспособна възраст	в трудоспособна възраст	над трудоспособна възраст
2010	14.6 %	62.7 %	22.7 %
2011	14.3 %	61.7 %	24.0 %
2012	14.4 %	61.8 %	23.8 %
2013	14.6 %	61.7 %	23.7 %

Териториално разпределение на населението

Към 31.12.2013 г. в градовете живеят 5 291 675, или 73.0%, а в селата - 1 954 002, или 27.0% от населението на страната.

Към края на 2013 г. населените места в България са 5 268, от които 257 са градове и 5 011 - села. Разпределението на населението по населени места в края на годината е резултат от неговото естествено и механично движение, а така също и от административните промени в селищната структура на страната. През 2013 г. с Решения на Министерския съвет са закрити 10 населени места, като 6 от тях са закрити чрез присъединяване към друго населено място.

Към края на годината населените места без население са 169. Най-голям брой населени места без население има в областите Габрово, Велико Търново и Кърджали.

В 1 127, или в 21.4% от населените места живеят от 1 до 49 души включително.

С население над 100 хил. души са седем града в страната. В тях живее 34.3% от населението на страната – София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Стара Загора, Плевен.

В съответствие с административно-териториалното устройство страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 264 общини.

Статистически райони

Близо половината от населението на страната (49.4%) живее в Югозападния и Южния централен район, като тяхното население е съответно 2 128 хил. (29.4%) и 1 454

хил. души (20.1%). Югоизточният и Североизточният район са следващите по брой на населението - съответно с 1 064 хил., или 14.7%, и 955 хил. души, или 13.2% от населението на страната. В Северния централен и Северозападния район живеят съответно 836 хил., или 11.5%, и 810 хил. души, или 11.2% от населението на страната.

И в шестте статистически района населението намалява спрямо 2012 г., като най-голямо е намалението в Северозападния - с 1.6%, а най-малко - в Югозападния район - с 0.1%.⁴

Области

Най-малка по брой на населението е област Видин, в която живеят 95 467 души, или 1.3% от населението на страната, а най-голяма е област София (столица) - 1 309 634 души (18.1%). В шестнадесет области населението е под 200 хил. души и общо в тях живеят 30.8% от населението на страната. С брой на населението от 200 хил. до 300 хил. души са шест области, които обхващат 20.6% от населението на страната. Шест са областите с брой на населението над 300 хил. души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (34.0%).

Три са областите, чието население се увеличава през 2013 г. спрямо 2012 г. - София (столица) - с 0.6%, Бургас и Варна - по 0.1%. При всички останали области има намаление на населението, като най-голямо е то за областите Смолян и Видин - по 2.1%, и Кюстендил - с 1.9%.

Общини

Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 65 общини населението е под 6 000 души и в тях живее едва 3.5% от населението на страната. В същото време в деветте общини с население над 100 хил. души живее 39.9% от населението на страната. Най-голяма по брой на населението е община Столична (1 309 634), следват общините Варна (344 663) и Пловдив (341 041). Най-малката община в страната е Трекляно - 613 души.⁵

1.2. Раждаемост на населението

През 2013 г. в страната са регистрирани 67 061 родени деца, като от тях 66 578 (99.3%) са живородени. В сравнение с предходната година броят на живородените е

⁴ Данни от НСИ за 2013 г.

⁵ Данни от НСИ за 2013 г.

намалял с 2 543 деца, или с 3.7%. Коефициентът на обща раждаемост през 2013 г. е 9.2%, а през предходните 2012 и 2011 г. той е бил съответно 9.5 и 9.6%.

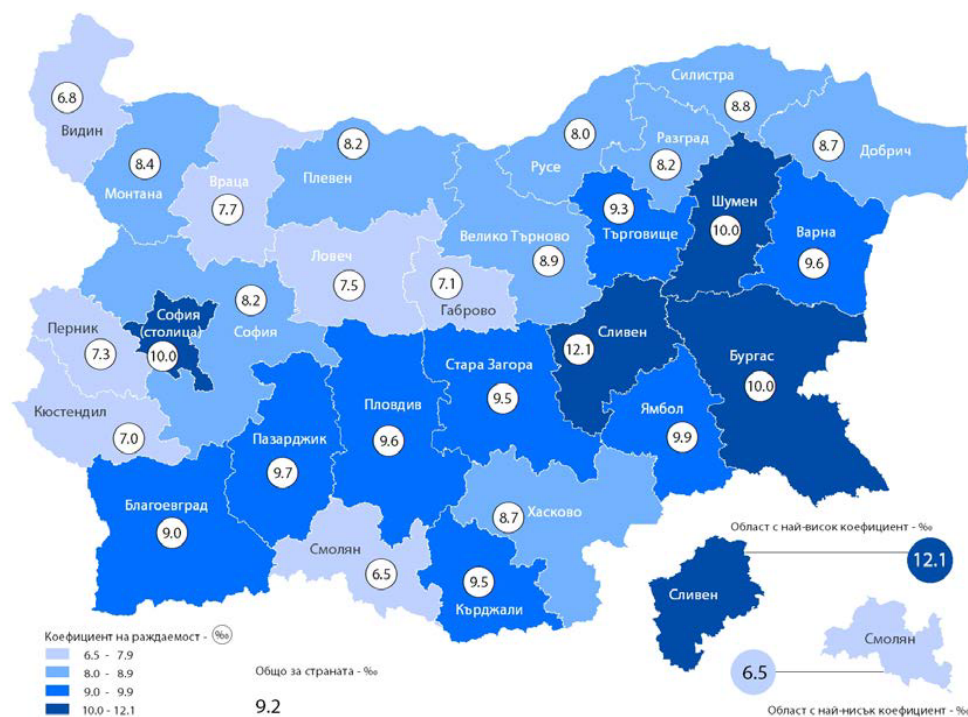
Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2013 г. е 10.4% по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има Ирландия - 15.7%, следвана от Обединеното кралство (12.8%) и Франция (12.6%).

Равнището на раждаемостта в България е на нивото на раждаемостта в страни като Гърция (9.0%) и Австрия (9.4%). С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз са Португалия (8.5%) и Германия (8.4%). В регионален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен - 12.1%, София (столица), Бургас и Шумен - по 10.0%. Общо единадесет области имат коефициент на раждаемост над общия за страната - 9.2%. С най-ниска раждаемост през 2013 г. са областите Видин и Смолян - съответно 6.8 и 6.5%.⁶

Броят на жените във фертилна възраст (15-49 навършени години), или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. Трябва да се има предвид, че близо 90% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 години, които през 2013 г. са 839 хил. и са намалели спрямо 2012 г. с 2.9%, а в сравнение с 2001 г. - с 23.1%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст, и емиграционните процеси.

⁶ Данни от НСИ за 2013 г.

Фиг. 3. Коефициент на раждаемост по области през 2013 година

През 2013 г. броят на децата, родени от майки под 15 години е 298, и спрямо 2012 г. се увеличава с 52 деца. Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст над 40 години - от 1 208 деца през 2012 г. на 1 276 през 2013 година.

Тоталният коефициент на плодovitост е един от основните показатели, характеризиращи плодovitостта на жените. През 2013 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.48. За сравнение, през 2001 г. той е бил 1.24 деца, а през 2012 г. - 1.50 деца.

Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26.3 през 2012 г. на 26.5 години през 2013 година. Увеличава се и средната възраст на жените при сключване на брак - от 27.0 през 2012 г. на 27.3 години през 2013 година. При сравняване на двата показателя се очертава обща тенденция - раждането на първо дете да предхожда сключването на брак.

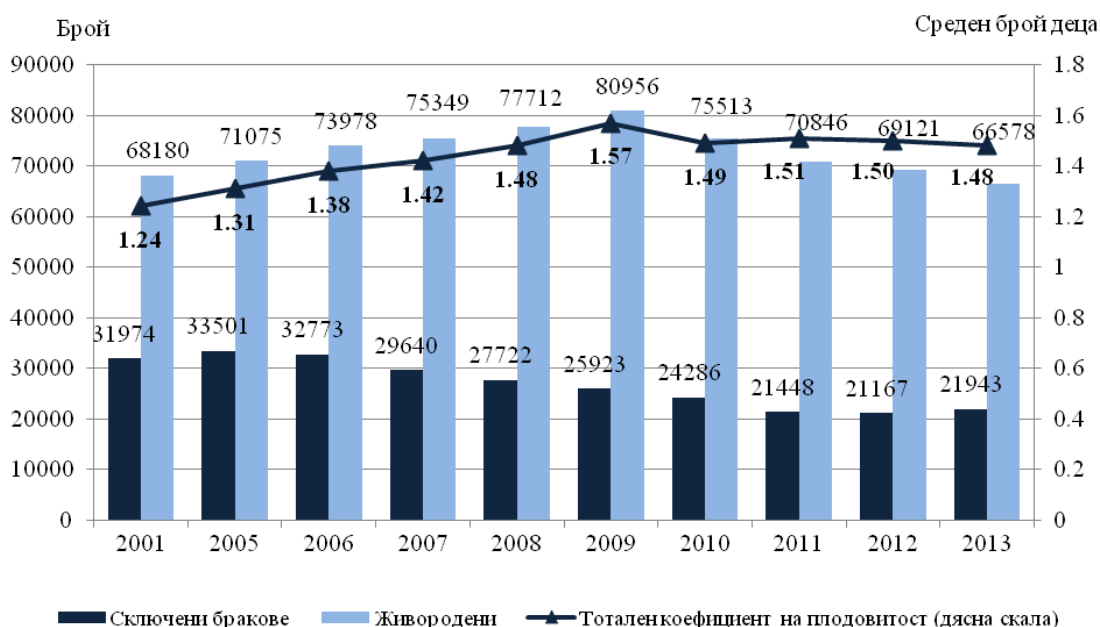
През 2013 г. са регистрирани 1 118 случая на многоплодни раждания, като при 100 от тях са родени по две, а при 17 - по три деца. Спрямо 2012 г. многоплодните раждания са намалели с 20 случая.

От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на извънбрачните раждания. Техният относителен дял нараства от 18.5% през 1992 г. на 42.0% през 2001 г. и на 57.4% през 2012 година. През 2013 г. броят на живородените извънбрачни деца е 39 375, или 59.1% от всички живородени. Относителният дял на извънбрачните раждания е по-висок в селата (68.4%) отколкото в градовете (56.0%). Високата извънбрачна раждаемост е резултат от значителното нарастване на броя на фактическите съжителства сред младите хора.

В регионален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачни раждания в областите Видин (76.4%), Ловеч (74.9%) и Монтана (73.8%). Над 50% е този дял във всички области на страната, с изключение на областите Кърджали и Благоевград, където той е съответно 43.5 и 43.0%.

Повишаването на извънбрачната раждаемост е характерно за повечето страни в Европейския съюз. Най-висок е относителният дял на извънбрачните раждания в Естония - 58.4%, и Словения - 57.6%, а най-нисък - в Гърция - 7.6%.⁷

Фиг. 4. Сключени бракове и живородени деца; коефициент на плодовитост

⁷ Данни на НСИ за 2013 г.

1.3. Смъртност на населението

Броят на починалите през 2013 г. е 104 345 души, а коефициентът на обща смъртност - 14.4%. Спрямо предходната година броят им намалява с 4 936 случая, или с 4.5%. Въпреки намалението в абсолютния брой на починалите лица, нивото на общата смъртност все още е твърде високо.

Смъртността сред мъжете (15.%) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (13.3%). През 2013 г. на 1 000 жени умират 1 107 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (20.5%) отколкото в градовете (12.1%).

Общо за ЕС-28 коефициентът на смъртност през 2012 г. е 9.9%. В сравнение с европейските страни равнището на общата смъртност на населението в България е доста по-високо (14.4%). С най-ниска смъртност са Ирландия - 6.3%, и Кипър - 6.6%. В Люксембург, Малта, Нидерландия, Франция, Испания и Обединеното кралство коефициентът на смъртност е под 9.0%. По-висок е този показател в Латвия - 14.3%, Литва - 13.7%, и Унгария - 13.0%.⁸

С най-висока смъртност в страната се отличават областите Видин - 21.1%, Монтана - 20.1%, Перник и Кюстендил - по 18.4%. Общо девет са областите със смъртност, по-ниска от общата за страната, като най-нисък е този показател в областите Кърджали - 11.3%, София (столица) - 11.5%, и Благоевград - 11.7%.

Независимо от положителната тенденция в намаляването на нивото на детската смъртност в България, тя продължава да е по-висока от детската смъртност в страните от Европейския съюз. Само Румъния (9.0%) има по-висока стойност на този показател от нашата страна. В повечето страни в ЕС коефициентът на детска смъртност е под 5.0%, като най-ниски са стойностите му в Словения - 1.6%, Финландия - 2.4% и Люксембург - 2.5%.

Различните равнища на смъртност сред мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определят и разликата в средната продължителност на предстоящия живот на различните групи население. Средната продължителност на предстоящия живот общо за населението на страната, изчислена за периода 2011 - 2013 г., е 74,5 години. Спрямо предходния период тя се увеличава с 0.4 години.

⁸ Данни от НСИ за 2013 г.

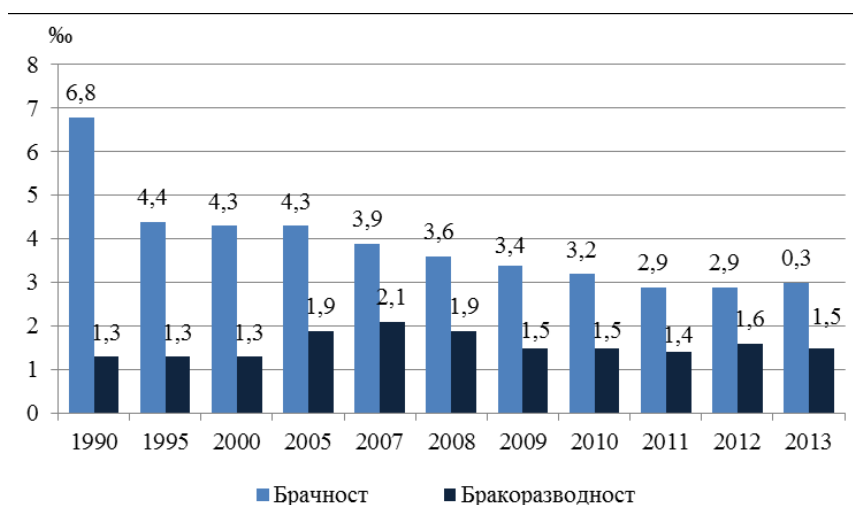
Средната продължителност на живота при мъжете е 71,0 години, докато при жените е със 7 години по-висока – 78,0 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2,7 години по-висока за населението в градовете (75,3 г.) отколкото за населението в селата (72,6 години).

През 2012 г. общо за ЕС-28 средната продължителност на живота е 80.3 години. При мъжете и жените тя е съответно 77.5 и 83.1 години.

Средната продължителност на живота е най-висока в Испания - 82.5, Италия - 82.4, и Франция - 82.1 години. Общо в 20 страни на ЕС средната продължителност на живота на населението е над 80 години. Най-ниска в ЕС е средната продължителност на живота на населението в Литва (74.1), Латвия (74.1) и България (74.5).⁹

1.4. Брачност и бракоразводност

Регистрираните юридически бракове през 2013 г. са 21 943 - със 776 повече спрямо предходната година. От всички регистрирани бракове 77.7% (17 047) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 4 896 брака. Коефициентът на брачност¹⁰ е 3.0%, като за сравнение през 2012 г. той е бил 2.9%, а през 2001 г. 4.0%.¹⁰

Фиг. 7. Коефициенти на брачност и бракоразводност (На 1 000 души)

През 2013 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 30.3 и 27.3 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.1 години при мъжете и 0.3 години при жените.

⁹ Данни от НСИ за 2013 г.

¹⁰ Данни от НСИ за 2013 г.

Областта с най-много бракове на 1 000 души от населението е Кърджали (4.3%), следват областите Разград (4.2%) и София (3.8%). Най-нисък е коефициентът на брачност в областите Видин - 1.5%, и Враца - 1.7%.

Броят на разводите през 2013 г. е 10 908 и е с 1 039 по-малък от този през 2012 година. От всички прекратени бракове 83.0% се отнасят за населението в градовете.

Най-голям е дялът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (63.4%), следват причините „несходство в характерите“ (26.5%) и „фактическа раздяла“ (7.5%).

През 2013 г. средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 14.6 години.

1.5. Вътрешна и външна миграция на населението

През 2013 г. в преселванията между населените места в страната са участвали 86 378 лица. От всички, които са променили своето обичайно местоживееене вътре в страната, 45.2% са мъже и 54.8% - жени. По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20 - 39 години (35.2%), следвани от лицата под 20 години (26.7%). Значително по-малък е дялът (16.0%) на 40-59-годишните и на тези на 60 и повече навършени години 22.1%.¹¹ Най-голямо териториално движение има по направлението „град – град“ (45.5%).

Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село – село“ (9.4%). Относителният дял на преселилите се от градовете в селата (23.5%) е по-голям отколкото в обратното направление - „село - град“ (21.6%).

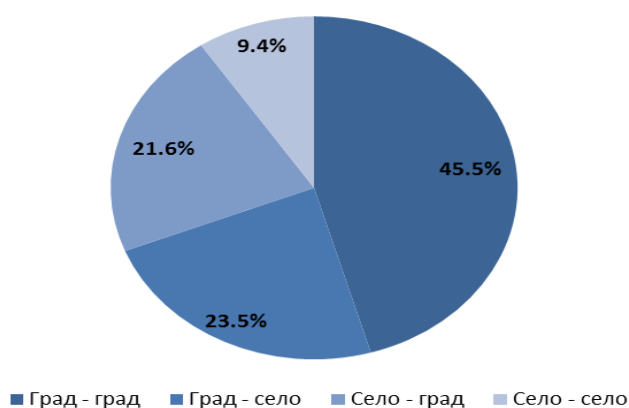
В резултат на преселванията между градовете и селата населението на градовете е намаляло с 1 617 души, респективно с толкова се е увеличило населението в селата. От преселващите се в страната за свое ново местоживееене най-голям брой са избрали област София (столица) (17 310). Областите с най-големи относителни дялове в миграционния поток към област София (столица) са София - 9.1%, Благоевград - 6.9%, Пловдив - 6.3%, и Плевен и Бургас - по 5.0%.

Най-малко преселили се в столицата има от областите Разград (0.8%) и Силистра (1.0%).

¹¹ Данни от НСИ за 2013 г.

През 2013 г. 19 678 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, като от тях 50% са мъже. Близко 56% от емигрантите са на възраст между 20 - 39 години. Във възрастовата група 40 - 59 години относителният дял на емигрантите е 21.5%. Най-младите емигранти (под 20 години) са 14.2%, а тези на 60 и повече навършени години - 8.9% от всички емигранти.

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България, или потокът на имигрантите включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение за постоянно пребиваване в страната. През 2013 г. 18 570 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 56.5%, а на жените - 43.5%.¹²

Фиг. 8. Направления на вътрешната миграция през 2013 година

Сред дошлите да живеят в страната 43.3% са във възрастовата група 20 - 39 години, а 27.0% са на възраст 40 - 59 години. Най-младите имигранти (под 20 години) са 13.4%, а най-възрастните - на 60 и повече години - 16.3%.

1.6. Естествен и механичен прираст на населението

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. През 2013 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 37 767 души.

¹² Данни от НСИ за 2013 г.

Намалението на населението, измерено чрез коефициента на естествения прираст, е минус 5.2‰. Коефициентът на естествения прираст в градовете е минус 2.8‰, а в селата - минус 11.8‰, или намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

През 2013 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст.

С най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.5‰), Кърджали (-1.8‰) и Сливен (-2.2‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са областите Видин, Монтана и Кюстендил, в които той достига съответно минус 14.3, минус 11.8 и минус 11.4‰.

Коефициентът на естествения прираст общо за ЕС-28 през 2012 г. е 0.5‰.

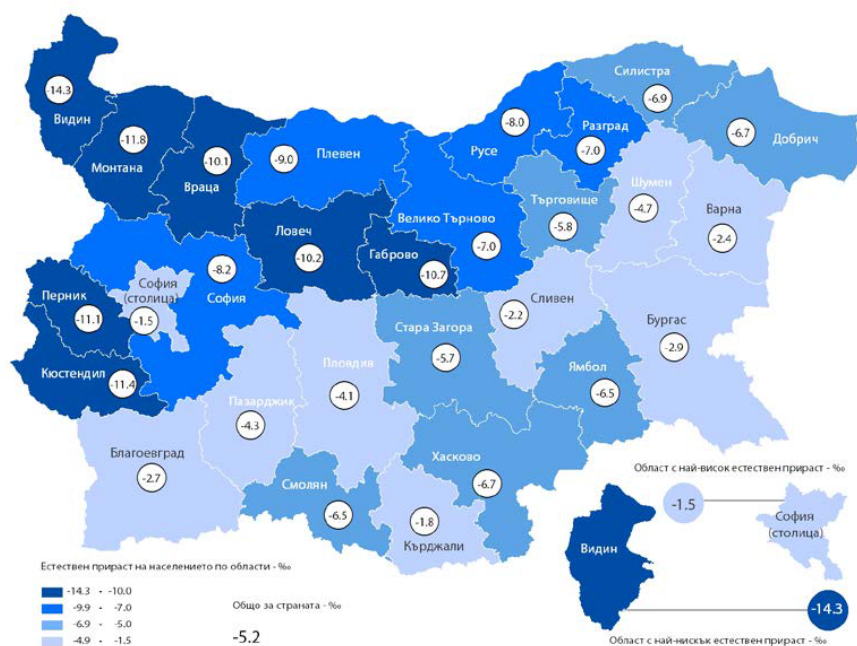
Шестнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (9.5‰) и Кипър (5.2‰). Освен нашата страна с отрицателен естествен прираст на населението, но с по-ниски стойности, са Латвия (-4.5‰), Унгария (-3.9‰), Литва (-3.5‰), Румъния (-2.7‰), Германия (-2.4‰), Хърватия (-2.3‰), Португалия (-1.7‰), Гърция (-1.5‰), Италия (-1.3‰), Естония (-1.1‰) и Австрия (-0.1‰).

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 1 108 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.¹³

Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.2‰¹².

През 2013 г. седем области имат положителен механичен прираст: София (столица) - (7.1‰), Варна (3.8‰), Бургас (3.7‰), Пловдив (3.1‰), Стара Загора и Шумен - по 0.4‰, и Русе (0.2‰).

¹³ Данни от НСИ за 2013 г.

Фиг. 9. Естествен прираст на населението през 2013 г. по области (На 1 000 души)

С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (-15.0%), Кюстендил (-7.7%) и Враца (-7.5%).

ПРИОРИТЕТ I – СЪЗДАВАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА, НАСЪРЧАВАЩА И ПОДКРЕПЯЩА СРЕДА ЗА КАЧЕСТВЕНА ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

1.1 МЛАДИ ХОРА, ОТПАДАЩИ ОТ УЧИЛИЩЕ

1.1.1 Състояние на изследвания индикатор

В последните години се забелязва тенденция към намаляване на дела на младите хора без средно образование. Причините за това са, както мерките за задържането на младите хора в училище, така и работещата система за вторично образование и квалификация на млади хора, прекъснали образованието си.

По данни на НСИ за 2013 г. в началото на учебната 2013/2014 година занятия се водят в 2 026 общообразователни училища, от които: 149 начални, 1 329 основни, 8 прогимназии, 139 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). Поради закриване или преобразуване общият брой на СОУ намалява с 14 бр. в сравнение с предходната година, а с учебната 2009/2010 г. броят им намалява с 95 или с (4,47 %).

През учебната 2013/2014 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 606 300, от които 107 400 в селата. В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование се увеличава с 1 500, или с 0.2%.

През учебната 2012/2013 година общообразователните училища са напуснали по различни причини 13 500 ученици, от които 11 600 учащи в основното образование.

1.1.2 Анализ на състоянието

Причините за отпадане от училище и непълното обхващане на децата и младите хора в задължителна училищна възраст от националната образователна система са комплексни и положителната промяна на състоянието на тези явления изисква прилагане на комплексни мерки и добра координация между институциите от няколко различни сектора на всяко от нивата на управление - национално, регионално, местно и училищно.

Причините, поради които младите напускат преждевременно системата на образование и обучение, са строго индивидуални. Въпреки това е възможно да бъдат установени някои постоянно повтарящи се характеристики. Децата на родители с ниско равнище на образование и неравностойно социално положение е по-вероятно да

напуснат образователната система преди да завършат степен на средното образование в сравнение с други млади хора.

Преждевременното напускане на училище е сложно явление, което оказва сериозно влияние върху индивидуалните съдби на пряко засегнатите и благосъстоянието на техните семейства, върху възможностите за развитие на техните общности и върху цялостното социално-икономическо развитие на една страна в средносрочен и дългосрочен план. Превенцията и преодоляването на проблема изисква интегрирана политика и ангажираност на всички сектори и институции, свързани с образованието и с личностното и професионалното развитие на децата и младите хора в България.

Причините за преждевременното напускане на училище могат да бъдат класифицирани в няколко основни категории:

- Икономически причини;
- Социални причини;
- Образователни причини;
- Етнокултурни причини;
- Институционални причини;
- Причини, свързани със здравния статус.

По данни на НСИ за 2013 г., като най-често срещани причини за отпадането от училище социални и семейни причини, психологически и педагогически причини в следното съотношение:

- семейни причини – 47.9%;
- заминали в чужбина - 35.2%;
- нежелание да учат – 10.7% .

1.1.3 Предприети мерки

Високите нива на ранно напускане на училищата са пречка за интелигентен и устойчив растеж и така се удвоява риска от младежка безработица, бедност и социално изключване. От друга страна, намаляването на отпадащите от училище е възможност и за постигане на други цели от „Европа 2020”, където е изведена като национална цел намаляването на отпадането до по-малко от 11% до 2020 г.

Разработването и прилагането на цялостни, широкообхватни и ефективни политики за намаляване на уязвимостта на рисковите групи е свързано с проучване,

анализиране и систематизиране на специфичните причини за преждевременното напускане на училище и набелязване на необходимите мерки за задържане в училище. Заедно с това е необходимо осигуряването на единна и надеждна база данни и осъществяването на политики на всички нива за специфичните предизвикателства на различните равнища – областно, общинско и училищно и за гарантиране на индивидуалния подход към всеки отделен случай на преждеременно напускане на училище.

В изпълнение на своите приоритети и ангажименти през 2013 г. е разработена и приета „Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждеременно напусналите образователната система” (2013-2020 г.), която е ориентирана към реализиране на политики и мерки за постигане на целта „делът на преждеременно напусналите образователната система до 2020 г. да не надвишава 11%“, заложи в национални и европейски документи: Национална програма за реформи (2011 – 2015г.), Национална програма за развитие на Република България: България 2020, Национална стратегия за детето 2008 – 2018 г., Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015 г.), Програма за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2009 – 2013 г.) и др.

Стратегията отчита необходимостта от широкообхватни политики и мерки, насочени към осигуряване на: успешен преход между различните степени на образование, гъвкави и успешни възможности за преждеременно напусналите да продължат обучението си в системата на предучилищното и училищното образование с цел придобиване на ключови компетентности, разнообразни форми на обучение, признаване и валидиране на резултати от неформално обучение и неофициално учене.

Стратегията поставя за своя основна цел „Осигуряване на равен достъп и подкрепа за развитие и приобщаване в системата на предучилищното и училищното образование на децата и младежите като предпоставка за равноправно социално-икономическо включване и пълноценна личностна реализация и участие в развитието на местните общности и страната”. За изпълнението на основната стратегическа цел са разработени пет оперативни цели, а именно:

1. Разработване, изпълнение и мониторинг на цялостна и интегрирана политика за повишаване на обхвата в образователната система въз основа на междусекторно сътрудничество при ясно разпределение на отговорностите и взаимодействие между различните равнища на управление.

2. Идентифициране на рисковите фактори за преждевременното напускане на училище с оглед ограничаване на последиците от тях.
3. Насърчаване включването в образованието на рискови групи и развиване на приобщаващото образование.
4. Увеличаване на разнообразието и ефективността на механизмите и стимулите за включване в образование и обучение.
5. Изграждане на широко публично доверие и подкрепа за политиките за превенция и намаляване на преждевременното напускане на училище.

В стратегиите за развитие на детската градина и училището се разработват и актуализират мерки за преодоляване на преждевременното напускане на училище и за подпомагане на децата и учениците в риск. Предприемат се мерки и подходи при трудности в обучението, идентифицират се възможности и се съдейства за осигуряването на необходимата педагогическа, психологическа, социална и финансова помощ.

На национално равнище, в рамките на „Европа 2020”, се изпълняват и са планирани следните мерки:

- Осигуряване на равни условия за плавен преход от предучилищната подготовка към първи клас на всички деца;
- Осигуряване на целодневна организация в началния етап на основното образование;
- Разработване на закон за предучилищното възпитание и подготовка, както и с училищното образование. В него се предвиждат промени, оказващи съществено влияние върху процесите на ранното напускане на училище.

По Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” (2007-2013) се прилагат различни схеми за повишаване качеството на учебно-възпитателния процес, разработване на нови извънкласни форми, интеркултурно образование, както и насочване на усилията за повишаване на образователното ниво на напусналите училище млади хора.

1.2 МЛАДЕЖИ, ЗАВЪРШВАЩИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

1.2.1. Състояние на изследвания индикатор

По данни на Центъра за информационно обслужване на образованието (ЦИОО) през учебната 2013/2014 г. година общият брой на студентите в България, записани по образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и образователна и научна степен „доктор”, възлиза на 243 648 души, което е със 8 953 (3,54 %) по-малко в сравнение с учебната 2009/2010 г. и с 1.83% по-малко в сравнение с предходната учебна година.¹⁴

Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен (ОКС) и образователна и научна степен (ОНС)

<u>Учебна година</u>	<u>2007/2008</u>	<u>2008/2009</u>	<u>2009/2010</u>	<u>2010/2011</u>	<u>2011/2012</u>	<u>2012/2013</u>
<u>Брой завършили висше образование, в т.ч.:</u>	<u>54 910</u>	<u>57 803</u>	<u>60 523</u>	<u>64 043</u>	<u>64 091</u>	<u>58926</u>
<u>ОКС „професионален бакалавър”</u>	<u>5 549</u>	<u>6 769</u>	<u>6 929</u>	<u>7 555</u>	<u>4 151</u>	<u>2847</u>
<u>ОКС „бакалавър” и „магистър”</u>	<u>48 760</u>	<u>50 398</u>	<u>52 998</u>	<u>55 850</u>	<u>58 961</u>	<u>52059</u>
<u>ОНС „доктор”</u>	<u>601</u>	<u>636</u>	<u>596</u>	<u>638</u>	<u>979</u>	<u>1 092</u>

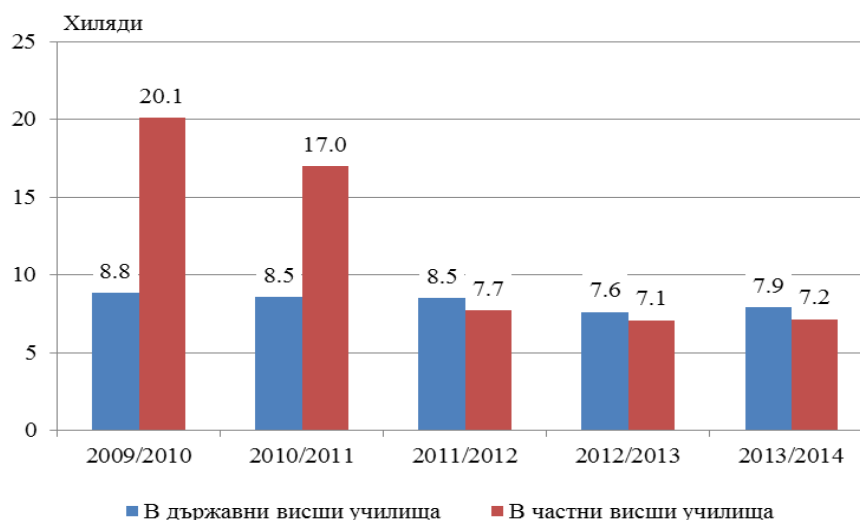
През учебната 2012/2013 г. завършилите с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” са 2847 лица, при 4 151 през 2012 г., 7 555 през 2011 г. и 6 929 през 2010 г. Броят на дипломираните намалява значително, поради преобразуването на самостоятелните частни колежи в специализирани висши училища и презаписването на студентите от ОКС „професионален бакалавър” в ОКС „бакалавър”. В степени „бакалавър” и „магистър” са се дипломирали 52059 лица, а 1 202 души са придобили ОНС „доктор”. За 2012 г. данните са съответно 58 961 дипломирани, от които придобили ОНС „доктор” 979 души. Сравнявайки данните на завършилите в степен „бакалавър” и „магистър” през изминалата година с тези от 2010 г., се отчита ръст от 14,19 % (8 761) повече завършили студенти.¹⁵

¹⁴ Данни на ЦИОО

¹⁵ Данни на ЦИОО

1.2.2. Анализ на състоянието

През учебната 2013/2014 г. самостоятелните колежи в страната са 7 на брой. За придобиване на образователно-квалификационна степен (ОКС) „професионален бакалавър” в коледжите се обучават общо 24 128 души. В сравнение с предходната учебна година, броят им намалява от 12 926 (2012/2013) на 12 632 през 2013/2014.

По данни на ЦИОО през учебната 2012/2013 г. ОКС „професионален бакалавър” са придобили 2874 студенти. Преподавателите в коледжите са 1 070, като от тях 598 (55.9%) са на основна работа.

По данни на ЦИОО през учебната 2013/2014 г. за придобиване на ОКС „бакалавър” и „магистър” в университетите и специализираните висши училища се обучават 225 217 души, като от тях 34 585 (15.37%) са записани в частни висши училища. В сравнение с предходната учебна година, се наблюдава спад в броя на обучаващите се студенти, когато те са 38 336. През 2013 г. във висшите училища в Р България са се дипломирали 51 020 младежи до 29 години.

През учебната 2013/2014 г. студентите, които са български граждани в университети и специализирани висши училища, са 215 397 (95.9%). В сравнение с учебната 2012/2013 г. техният брой намалява с 4 556. Намалява броят на чуждестранните студенти у нас. Обучаващите се в университети и специализирани висши училища са 9 820, което е с 350 души по-малко в сравнение с предходната учебна година.¹⁶

¹⁶ Данни на МОН

По данни на НСИ от общия брой чуждестранни студенти у нас, най-голям е броят на студентите от Турция - 36%, следван от тези от Гърция - 22.7% и от Македония - 4.7%

Наблюдава се постепенно нарастване на броя на студентите от Гърция - от 1 000 през 2009/2010 година на 2 400 през настоящата учебна година, т.е. 2,6 пъти. В същото време, броят на студентите от Македония намалява - от 1 700 през учебната 2009/2010 година на 500 през 2013/2014, или с 69.6%.

Броят на мобилните студенти, обучаващи се в университетите и специализираните висши училища, нараства от 9 700 през учебната 2009/2010 година на 10 700 през учебната 2013/2014 година, или има ръст от 10.4%. В сравнение с предходната учебна година се наблюдава спад в броя им с 4.1%.

По данни на НСИ преподавателите в университетите и специализираните висши училища са 21 900, като 13 500 (61.3%) от тях са на основна работа.

В ОКС „бакалавър“ са приети 45 914 студенти, от които български граждани са 41 061 (89.4%). Завършилите с тази образователна степен са 30 465 души. За придобиване на ОКС „магистър“ в университетите и специализираните висши училища се обучават 66 418 души. Българските граждани съставляват 92,5% от всички записани, а 9 361 от тях се обучават в частни висши училища. След завършено средно образование са приети 5 646 младежи. Новоприетите в магистърски програми след завършена ОКС „бакалавър“ и „професионален бакалавър“ са 27 336.¹⁷

По данни на ЦИОО през отчетната година висше образование със степен „магистър“ са завършили 26 900 студенти, от които 97.3% са български граждани. От тях в частни университети са се дипломирали 12.0% от всички дипломирани.

Към 31.12.2013 г. у нас се обучават 5 799 докторанти, като от тях 50.7% са жени. В сравнение с предходната година, когато те са 5 151, броят им се увеличава с 684 души (12.7%). Чуждестранните докторанти, обучаващи се в България, са 253 души, т. е. 4.3% от общия брой.

Разпределението по възраст показва, че най-голям е относителният дял на докторантите на възраст 25 - 29 години (35.7%), следват тези на 40 и повече години (24.5%) и тези на 30 - 34 години, които представляват 21.8% от всички докторанти.

¹⁷ Данни на МОН

През 2013 г. образователна и научна степен „доктор” са придобили 1 092 души, от които 616 (51.2%) са жени. 45.1% от всички дипломирани са на възраст над 40 г.

1.2.3. Предприети мерки

В изпълнение на своите приоритети и ангажименти през 2013 г. Министерството на образованието и науката стартира изготвянето на „Стратегия за развитие на висшето образование в Република България” (2014 – 2020). Една от целите, заложена в документа, е подобряване на достъпа и увеличаване дела на завършилите висше образование (достигане на равнище от 36% завършили висше образование на възраст между 30 и 34 години през 2020 г.).

През 2013 г. МОН реализира чрез ОП „Развитие на човешките ресурси” (2007-2013) следните дейности:

Проект „Студентски стипендии”, финансиран на стойност 81 000 000 лв. Целта е съществуващата система за предоставяне на студентски стипендии да бъде допълнена с използването на финансиране от Европейския социален фонд. Реализират се две основни дейности:

1. Предоставяне на студентски стипендии, които ще обхванат до 20 % от студентите в редовна форма на обучение в съответното висше училище, класирани по успех.
2. Предоставяне на награди на студенти за добри резултати в обучението. Дейността ще обхване до 30% от студентите в следните области на висше образование.

Проект „Ученически и студентски практики” дава възможност за професионална практическа подготовка в реални работни условия за студенти, като основна цел е успешната реализация на младите хора на трудовия пазар. Реализирани са над 49 500 практики, а са стартирали 64 400. Регистрираните работодатели са над 14 000. Приключилите успешно студенти през 2013 г. по проекта на възраст до 29 г. са 16 460.

Операция „Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда” е на стойност 11 571 996 лв. Нейната основна цел е създаване на пряка връзка между ръководствата и факултетните съвети на Висшите училища и ръководствата на работодателски организации, големи

предприятия и ключови експерти от друга, които съвместно да предефинират и актуализират образователните програми в системата на висшето образование.

Чрез операция „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени” на стойност 21 916 513 лв. се цели да се засили интересът на младите хора към реализация в сферата на образованието и науката и да се повиши качеството на научните разработки, като се подобрят условията за работа на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени.

Операция „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование” е финансирана на стойност 34 469 571 лв. и целта ѝ е да се осигурят възможности за самостоятелно планиране и разработване на гъвкави учебни пътеки, които да бъдат съобразени с образователните потребности на обучавания и да се използват за:

- квалификация, допълнителна квалификация и преквалификация на специалисти във важни за българската икономика отрасли, където има недостиг на специалисти;
- за обучение на хора в неравностойно положение;
- за преквалификация на безработни, специалисти с висше образование и др.

1.3 ЗАЕТОСТ ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

1.3.1 Състояние на изследвания индикатор

През 2013 г. заетостта при младежите остава на ниско ниво. По данни на Националния статистически институт от наблюдението на работната сила през 2013 г. заетите младежи от възрастовата група 15-24 г. са 164 500, а коефициентът на заетост - 21.2%.

1.3.2 Анализ на състоянието

Удовлетворението от работата зависи от факторите заплащане и атмосфера/отношения с другите на работното място. В изследването, проведено от ЕСТАТ, 31.2% от младежите отговарят, че по-скоро не харесват заплащането си, а други 20.7% отговарят, че изобщо не го харесват. Обратно, удовлетворението идва главно от работата като цяло и добрата атмосфера/отношения с колегите.

Младежката група е специфично уязвима по въпросите на заетостта. Активното търсене на работа, подходяща за квалификацията и удовлетворяваща като заплащане и стабилност, са факторите, въздействащи върху динамиката по тези показатели.

Най-често младите хора търсят своето място на трудовия пазар. Съгласно резултатите, това се случва чрез обяви в интернет (89% от случаите). Този резултат напълно съответства на тези в други сфери на активност на младите, където мястото на интернет доминира като източник на информация, опит и комуникация. Неформалният кръг е другият най-често използван подход при търсене на подходяща работа, както и обявите във вестници (близо 45%). Бюрата по труда се нареждат сред по-рядко използваните структури за търсене на работа (само 1/3 от запитаните дават такъв отговор) и изненадващо ниско място заемат другите специализирани институции в тази област, каквито са агенции за човешки ресурси - едва 9.7% от отговорите. Относително по-слабата популярност на Бюрата по труда в търсенето на работа се потвърждава от отговорите и на друг въпрос (36/4). Очакването Бюрото по труда да помогне при търсенето на работа, се подкрепя от не повече от 1/3 от запитаните, а почти половината са напълно скептични, че този орган би имал някакво значение. Така получените резултати са знак, че има голям неизползван потенциал на специализираните институции в сферата на заетостта за проактивно поведение и въздействие върху параметрите на младежката заетост.

Специално внимание по тази тема заслужават отговорите, описващи нагласите на младите към заетостта и безработицата. Съгласно резултатите, най-важно за анкетираните е да имат отговаряща на квалификацията им работа - над 2/3 от отговорите са в подкрепа на тази теза. Същевременно, те са несигурни във възможността да си намерят работа поради липсата на стаж (над 2/3 от респондентите са съгласни с това съждение). Този резултат дава основание да се подчертае особената важност на учебните стажове за учащите, което е известна компенсация на липсата на стаж в професията и съответно улеснение при участието на пазара на труда. Посочените данни показват тенденция за преживяване на несигурност поради липсата на опит, с оглед на което е необходимо по-мощно и ангажирано участие от страна на всички институции (работодателски и образователни) в насърчаването и приемането на стажанти, като начин за облекчаване на младежката група при старта ѝ в професионалната кариера и търсенето на работа с повече самочувствие и предварителна ориентация.

Собственото проактивно поведение на младите е една от причините за смяната на работата. Ситуацията на трудовия пазар е един от най-важните фактори, провокиращ младежката миграция – повече от половината казват, че не биха заминали да живеят другаде, ако имаше какво да се работи там, където е тяхното място.

Като се вземат предвид тези резултати, както и това, че повечето от анкетираниите смятат, че по-скоро са запознати в някаква степен с трудовите си права, то може да се заключи, че младежката аудитория е достатъчно отговорна и проактивна спрямо собствената си съдба. Независимо, че на друг въпрос повече от половината очакват държавата да има роля в осигуряването на добър живот на всеки, по отношение на собственото си поведение на трудовия пазар младите са активен участник в търсенето на решения.

Нарастването на благосъстоянието в обществото се отразява по множество начини върху младото поколение. Условието, при които са се формирали както в семейната среда, така и в училищната и изобщо в общосоциалната са част от причините за промените и развитието, наблюдавани в нагласите на младите.

1.3.3 Предприети мерки

През 2013 г. са реализирани мерки и действия, насочени към активизиране на младите хора без работа, повишаване на тяхната конкурентоспособност и осигуряване на бърз преход от образование към заетост. Младите хора са получили услуги по информиране и консултиране, професионално ориентиране, достъп до различни канали за информация. За младежите, които се нуждаят от знания и умения, са осигурени възможности за включване в курсове за ограмотяване, професионално обучение, обучение по ключови компетентности.

В системата на Агенцията по заетостта на всички новорегистрирани младежи са изготвени планове за действие в деня на регистрацията. Според профила на всеки младеж са предоставени различни посреднически услуги: подпомагане за самостоятелно търсене на работа, консултиране за професионално развитие, консултиране за работа по междуправителствени спогодби и EURES, информиране за обявени свободни работни места и изискванията за заемане, консултиране за програми и мерки за заетост и обучение, консултиране относно възможностите за включване в проекти по ОП РЧР, насочване за включване в групови мероприятия за професионално ориентиране и мотивиране, консултиране за професионално развитие.

С цел активиране и включване на пазара на труда на неактивни и обезкуражени лица посредством индивидуално и групово консултиране, се реализира Националната програма „Активиране на неактивни лица”. През 2013 г. новорегистрираните безработни младежи до 29 г. в резултат от реализацията на програмата са 4 743.

През изминалата година 23 124 младежи до 29 г. са консултирани за професионално развитие от центрoвете „Работа” към бюрата по труда и от центрoве за информация и професионално ориентиране.

През отчетния период са реализирани и мерки за повишаване на конкурентоспособността на младите хора на пазара на труда. Съвместно със социалните партньори са реализирани проекти за обучение: „Шанс за работа 2013”, „Професионалист” и „Шанс за успех”, а проектът „Подобряване пригодността за заетост на безработни лица чрез повишени професионални и ключови компетентности” е реализиран от Държавно предприятие „Българо-германски център за професионално обучение”. В тях са включени общо 1 495 младежи до 29-годишна възраст.

През изминалата година по схеми на ОП РЧР са обучени над 18 000 безработни и заети младежи. По схемата „Първа работа” по ОП РЧР обученията на младежите са предимно по чужд език, дигитална компетентност, в областите на обслужване на заведения за обществено хранене и др. През 2013 г. в обученията по схемата са включени 699 младежи.

За повишаване на производителността на труда и конкурентоспособността на предприятията в страната посредством обучение на заетите лица и насърчаване инвестирането в развитието на човешките ресурси, Агенцията по заетостта успешно реализира схема „Квалификационни услуги и обучение на заети лица” – фаза 3. По схемата през 2013 г. в обучение са включени 906 младежи на възраст до 24 години и 4 873 между 25 и 34 години.

По схемата „Аз мога повече” в обучение за професионална квалификация и ключови компетентности през 2013 г. са включени над 14 хиляди заети младежи до 29г.

Схемата „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта” допринася за повишаване на конкурентоспособността на безработни лица чрез обучение за придобиване или повишаване на тяхната професионална квалификация и осигуряване на последваща заетост. През 2013 г. в обучение са включени 435 младежи на възраст до 24 години, а 573 между 25 - 34 години.

През 2013 г. постъпилите на работа на първичния пазар безработни младежи до 29 г. са общо 41 216 лица, с 12 430 лица повече от 2012 г. От тях чрез посредничество на бюрата по труда на първичния пазар са устроени 29 464 лица или с 11 587 повече от 2012 г. Самостоятелно, но след ползване на услугите на бюрата по труда, са постъпили на работа 11 752 младежи до 29 г., които са с 843 повече от 2012 г.

Младежите се включват във всички програми и мерки за заетост и обучение по Закона за насърчаване на заетостта и в проекти, финансирани по ОП РЧР, като по някои от тях те са единствена приоритетна група.

Броят на всички младежи до 29-годишна възраст, нововключени през 2013 г. в заетост и обучение по програми и насърчителни мерки, финансирани със средства от държавния бюджет, е 16 224. Само в програми за заетост и обучение са включени 11 001 безработни младежи.

Специално насочена към безработните младежи до 29-годишна възраст е програмата „*Старт на кариерата*”, която успешно се реализира вече няколко години. Придобиването на начален професионален опит от младите хора с висше образование е важно условие за участието им на пазара на труда и улеснява прехода от образование към заетост. Програмата осигурява възможност на младежи със завършено висше образование да придобият трудов стаж и опит по своята специалност в рамките на 9 месеца и създава предпоставки за осигуряване на последваща заетост. Работните места се разкриват в министерства, ведомства, агенции и техни териториални поделения, както и в областни управи и общински администрации. През 2013 г. по програмата е осигурена заетост на 2 192 младежи, като 1 480 от тях са включени през 2013 г.

В насърчителни мерки по ЗНЗ през изминалата година са включени 5 223 младежи. През 2013 г. със средства от държавния бюджет са субсидирани разходите за социални осигуровки за сметка на работодателя и за трудови възнаграждения на наетите младежи по условията на чл.36, ал.1 от ЗНЗ. В изпълнение на тази мярка работодателите разкриват и запазват работни места, на които наемат безработни младежи за период не по-малък от 12 месеца. През 2013 г. по насърчителната мярка е осигурена заетост на 3 943 младежи, от които 3 219 - нововключени през 2013 г.

За стимулиране на работодателите да разкриват работни места за период не по-малък от 12 месеца за наемане на безработни младежи до 29-годишна възраст с трайни увреждания, включително военноинвалиди и младежи от социални заведения, завършили образованието си, от държавния бюджет се предоставят средства за трудово

възнаграждение, социални и здравни осигуровки за период не по-дълъг от 6 месеца (чл.36, ал.2 от ЗНЗ). През 2013 г. по мярката е осигурена заетост на 138 младежи.

Голяма част от младите хора срещат трудности на пазара на труда, тъй като не притежават конкретни професионални умения, придобити в практиката. Държавата насърчава работодателите да разкриват работни места за стажуване за младежи. Съгласно чл. 41 от ЗНЗ се осигурява заетост за стажуване за срок от 6 месеца на безработни лица до 29-годишна възраст, придобили през последните 24 месеца квалификация по професия или част от професия, изисквана за заеманата длъжност, които не притежават трудов стаж по тази професия. През 2013 г. е осигурена заетост на 742 лица по мярката.

С цел ограничаване на младежката безработица през юли 2013 г. са приети промени в Закона за насърчаване на заетостта от 42-то Народно събрание. С промените са въведени нови насърчителни мерки на младежи с висше или средно образование, но без трудов опит и на нискоквалифицирани младежи за чиракуване под ръководството на наставник.

Чрез мярката (чл.36а от ЗНЗ) се осигуряват възможности за гъвкава заетост на непълно работно време на продължително безработни лица до 29-годишна възраст чрез финансиране на разходите на работодателите за труд. През периода октомври-декември 2013 г. по условията на мярката е осигурена заетост на 230 безработни младежи.

Разпоредбата на чл.36б от Закона насърчава и осигуряването на първа работа. За всяко разкрито работно място, на което е наето безработно лице до 29-годишна възраст, завършило средно или висше образование и което не притежава трудов стаж, за заемане на длъжност съобразно придобитата степен на образование или квалификация на работодателя се предоставят суми за времето, през което лицето е на работа, но за не по-малко от 6 и не повече от 18 месеца. Сумите се предоставят в размер на 30% за първите 6 месеца, 50% за периода от 7-ия до 12-я месец и 75% за оставащия период. През периода октомври-декември 2013 г. в насърчителната мярка са включени 138 младежи до 29-годишна възраст. Третата мярка е за чиракуване на младежи (чл.41а от ЗНЗ), чрез която се насърчава наемането на младежи с основно и по-ниско образование и без квалификация, за обучение на конкретно работно място под ръководството на наставник. През периода октомври-декември 2013 г. в заетост по мярката са включени 200 младежи.

През 2013 г. по проектите на ОП РЧР в заетост са включени над 6 000 младежи до 29 г.

Обучението в реална работна среда и стажовете са от изключително значение за младите хора, тъй като им предоставят възможност да придобият умения и професионален опит. Схемата „Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” чрез проект „Ново начало - от образование към заетост” предоставя възможност на младежи до 29-годишна възраст, завършили средно или висше образование да стажуват на позиция (длъжност), която съответства на придобитото образование в професионалното направление на висшето или средното образование. През 2013 г. в заетост по схемата са включени 1 636 младежи.

Схемата „Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването”, проект „Старт в администрацията” по ОП РЧР прилага и доразвива успешния подход на програмата „Старт на кариерата”. Тя подпомага безработните младежи с най-ниски шансове за реализация в заетостта – безработни младежи с увреждания, безработни младежи от други уязвими етнически групи, самотни родители, родители на малки деца. Схемата осигурява възможности на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджетни кредити (ВРБК) към министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването да привличат безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, със завършено висше образование, но без стаж по специалността, на 9-месечни стажове в звената от специализираната администрация. През 2013 г. по проекта „Старт в администрацията” на длъжност „младши експерт” в администрациите в системата на МЗ и МТСП са назначени общо 471 стажанти.

Схемата „Първа работа” с бюджет от 20 млн. лв. има за цел да осигури заетост на безработни лица до 29-годишна възраст. По схемата се предоставят средства на работодателите за обучение, заплати на наетите лица според минималните прагове за длъжностите и осигуровки, транспортни разходи. През 2013 г. в заетост са включени 1 428 безработни младежи.

1.4 БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА

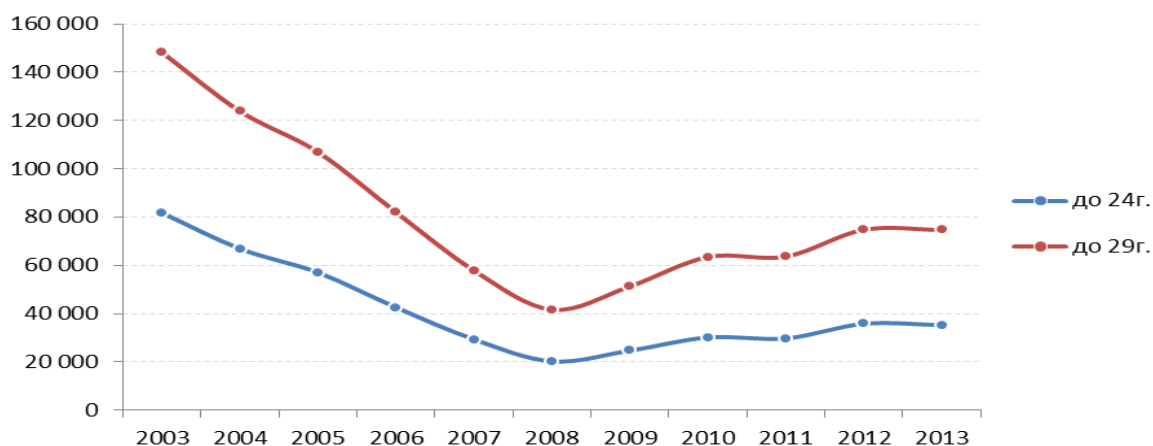
1.4.1 Състояние на изследвания индикатор

През 2013 г. броят на безработните във възрастова група 15-24 г. достига 65.1 хил. души, което го прави със 6.6% по-нисък прямо предходната година. Въпреки наблюдаваното подобрене, през разглеждания период България се характеризира със значително по-високо ниво на младежка безработица спрямо отчетената средна стойност за страните от ЕС (28.4% спрямо 23.3%). По данни на Евростат, делът на младежите в разглежданата възрастова група, които не работят и не учат възлезе на 21.6% и остава сред най-високите в сравнение с останалите държави-членки, надхвърляйки с 8.1 п.п. средноевропейското ниво.

Младежите на възраст 15-29 г. се явяват целева група в контекста на политиката по насърчаване на заетостта, съгласно националното законодателство. През 2013 г. средният брой на лицата в тази група възлезе на 128.9 хил. души и остана непроменен спрямо предходната година, докато коефициентът на безработица се е повишил с 1 п.п. до 21.8%.

По данни на административната статистика на Агенцията по заетостта (АЗ) регистрираните в бюрата по труда безработни младежи се характеризираха със силно възходяща динамика от 2008 до 2012 г. През разглеждания период безработните лица на възраст до 29 г. са се повишили със 76.6%, а тези на възраст до 24 г. със 79.5%. През 2013 г. развитието на младежката безработица бе значително по-благоприятно. Броят на безработните младежи до 29 г. възлезе на 74.7 хил. души или 1.5% по-нисък от 2012 г., а броят на безработните лица до 24 г. бе 35.5 хил. души и остана почти непроменен спрямо предходната година. В резултат от наблюдаваното подобрене относителните дялове на разглежданите две възрастови групи в общия брой безработни също отчете понижение, достигайки до 20.1% и съответно 9.5%.

Брой безработни младежи, регистрирани в бюрата по труда

Източник: АЗ

От гледна точка на продължителност на безработицата, отчетеното подобрене се обуславяше преди всичко от по-ниския брой безработни младежи с регистрация до 4 месеца. През 2013 г. броят на безработните лица до 29 г. с регистрация до 4 месеца се е понижил с 5.9% спрямо преходната година, а във възрастова група до 24 г. е отчетено намаление от 8.9%. При продължително безработните младежи за повече от една година се наблюдаваше слабо увеличение. През разглеждания период броят на продължително безработните младежи до 29 г. е нараснал с 1.9%, а този на продължително безработните младежи до 24 г. с 1.3%.

От съвкупността на безработните лица до 29 г. делът на тези с регистрация до 4 месеца възлиза на 26.5%, а на продължително безработните достига 13.6%. Във възрастовата група до 24 г. разглежданите отношения са по-ниски и възлизат на 13.4% и 5.6%, съответно.

1.4.2 Анализ на състоянието

Ниският образователен статус и липсата на квалификация се явяват сред ключовите фактори, определящи високото ниво на младежка безработица в страната. Наблюдаваната неблагоприятна образователна и професионална структура прави младите хора неконкурентоспособни на пазара на труда, имайки предвид, че работодателите освобождават предимно нискоквалифицирана работна сила в условията на несигурна икономическа среда.

През 2013 г. структурата на безработните до 29 г. по образователен статус показва водещ дял на лицата с основно и по-ниско образование (46.6%) и средно образование (41.4%) в т.ч. средно специално (26.6%), докато безработицата при младежите с висше образование е значително по-ниска (12%). Подобни тенденции се наблюдават и в съвкупността на безработните лица до 24 г. В образователната структура на безработните до 24 г. лицата с основно и по-ниско образование обхващат 48.6% от общия брой младежи в разглежданата група, следвани от тези със средно (44.4%) в т.ч. средно специално (28.2%) и с висше образование (7.0%).

Източник: АЗ

Профилът на безработните младежи по професионалния статус свидетелства за водещ дял на лицата без специалност и професия като през 2013 г. стойността на разглеждания показател за безработните до 29 г. възлиза на 61%, а за тези до 24 г. достига до 64%.

Регистрирани безработни лица в бюрата по труда до 24 години

Регистрирани безработни лица в бюрата по труда до 29 години

Източник: АЗ

В допълнение към изброените структурни фактори, причините за младежката безработица и по-ниска активност на пазара на труда включват също и липсата на професионален и/или трудов опит, липсата на ключови умения и трудови навици, преждевременно напускане на училище, както и загубата на трудова мотивация поради продължителен престой без работа.

Наблюдаваното подобрене през 2013 г. беше в резултат от изпълнението на Националната инициатива „Работа за младите хора в България” 2012-2013 г., включваща взаимно допълващи се мерки, които ангажират всички заинтересовани страни - държавни институции, социални партньори и общини. С Инициативата стартираха активни мерки за създаване на работни места с перспективи за качествена и устойчива заетост, мерки за повишаване на пригодността за заетост, които отчитат бъдещите тенденции в развитието на пазара на труда, услуги по информиране и консултиране, които с настоящият план ще бъдат продължени.

Според национално представително проучване на агенция ЕСТАТ, изготвено за нуждите на настоящия доклад по поръчка на Министерството на младежта и спорта, различните аспекти на преживяването на липсата на заетост кореспондират с данните от други изследвания за равнищата на безработица. Известно е, че младежката група е силно уязвима по въпросите на заетостта. Активното търсене на работа, подходяща за

квалификацията, удовлетворяваща като заплащане и стабилност, са фактори, въздействащи върху динамиката на тези показатели.

(данни от ЕСТАТ)

От колко време сте без работа? база: 53, отговорилите с "Безработен/а съм (и не уча)"	Процент
До 3 месеца	19.9
Между 3 и 6 месеца	32.6
Между 7 и 12 месеца	15.3
Между 1 и 2 години	9.7
Между 2 и 3 години	7.4
Между 3 и 5 години	3.5
Над 5 години	2.5
Никога не съм работил/а	9.0
Общо	100.0

С какво се занимавате в момента? база: 800	Процент
Работя на пълен работен ден	31.1
Работя на пълен работен ден и уча	9.2
Работя на непълен работен ден	3.8
Работя на непълен работен ден и уча	4.3
Само уча - в училище или университет	33.8
Грижа се за домакинството/ децата (не работя и не уча)	7.4
Безработен/а съм (и не уча)	9.0
Друго	1.3
Общо	100.0

(данни от ЕСТАТ)

1.4.3. Предприети мерки

С Протоколно решение № 51/18.12.2013 г. на Министерския съвет е одобрен *Националният план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта*. Планът е разработен в изпълнение на Препоръка на Съвета на ЕС за създаване на гаранция за младежта, приета през месец април 2013 г. Препоръката акцентира върху високите равнища на младежка безработица в Европа, високата социална цена на изключването на голям брой младежи от пазара на труда и необходимостта от предприемане на спешни действия в подкрепа на младежката заетост. За да се оползотвори потенциала на младите хора за постигане на устойчив и приобщаващ икономически растеж и изпълнението на целите на стратегия „Европа 2020“, държавите-членки трябва да гарантират, че всички млади хора на възраст под 25 години ще получават добро

предложение за работа, продължаване на образованието, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца след като останат без работа или напуснат системата на формалното образование.

Разработването на Националния план е резултат от съвместна работа на представители на министерства, национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, Националното сдружение на общините в Република България, младежки и други неправителствени организации.

Националният план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта включва реформи и мерки, обобщени в две основни приоритетни области.

Първата приоритетна област обхваща реформи и мерки с цел превантивна работа и активиране на младежите за предотвратяване на преждевременното напускане и отпадането от образователната система. В плана са включени конкретни действия, насочени към: повишаване качеството на образованието и обучението; осигуряване на достъп до образование за всички; развитие на наставничеството; професионално ориентиране; предоставяне на възможности за професионално обучение на по-ранен етап за лицата, които не желаят да продължат образованието си и др.

Втората приоритетна област включва подкрепящи мерки за интегриране на пазара на труда на безработни младежи. Мерките и инициативите включват: предоставяне на предложения за обучение, стажуване, чиракуване и заетост, в т.ч. чрез предприемачество, на безработните младежи до 29 г., включително за тези на възраст до 25 г. с регистрация в бюрата по труда до 4 месеца. Те ще са съобразени с профила на младежите и техните образователно-квалификационни характеристики от една страна и с резултатите от анализи и прогнози за търсенето на пазара на труда от друга страна.

Националният план се изпълнява от отговорните държавни институции, социалните партньори, местните власти и младежките организации. Координацията и мониторинга на изпълнението се осъществяват от Консултативен съвет, в който участват представители на институциите, организациите и Националното сдружение на общините в Република България

Схемата „Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването”, проект „Старт в администрацията” по ОП РЧР прилага и доразвива успешния подход на програмата „Старт на кариерата”. Тя подпомага безработните младежи с най-ниски шансове за реализация в заетостта – безработни младежи с увреждания, безработни младежи от други уязвими етнически групи, самотни родители, родители на малки деца. Схемата

осигурява възможности на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджетни кредити (ВРБК) към министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването да привличат безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, със завършено висше образование, но без стаж по специалността, на 9-месечни стажове в звената от специализираната администрация. През 2013 г. по проекта „Старт в администрацията” на длъжност „младши експерт” в администрациите в системата на МЗ и МТСП са назначени общо 471 стажанти.

През 2013 г. в *Министерство на икономиката и енергетиката (МИЕ)* след проведени интервюта и извършен подбор на кандидатите по програма „Старт на кариерата” са наети общо 30 младежи. В Министерството на външните работи (*МВнР*) по същата програма са назначени 43 младежи. През 2013 г. МИЕ подкрепя инициативата за провеждане на дистанционни стажове за български студенти, обучаващи се в чужбина, като от кандидатствалите 25 студента в периода 06.11. - 31.12.2013 г. 5-ма студенти преминават дистанционен стаж в министерството.

Министерство на икономиката и енергетиката (МИЕ) чрез собствената си стажантска програма осигурява възможност за достъп до реалната работна среда в администрацията на студенти (стажанти) с подходяща квалификация и интереси. Чрез разработен on-line формуляр за кандидатстване е дадена възможност на максимално широк кръг кандидати (включително и намиращи се извън страната) да участват. През 2013 г. е разработена и утвърдена Инструкция за прием на студенти за провеждане на студентски стажове в МИЕ, като по програмата са кандидатствали общо 525 студенти, от които 48 студенти са провели стаж. От тях 15 студенти са били на летен стаж в периода 15 май – 30 септември 2013 г. Продължителността на стажовете е, както следва:

- седмици - 15 студенти;
- 1 месец - 23 студенти;
- 2 месеца - 9 студенти;
- 3 месеца - 1 студент

Инициатива „Брандико” е проект на МИЕ, който ориентира младежите от средните училища по отношение значението на защитата на интелектуалната

собственост. На конкурса през 2013 г. в проекта са участвали 40 учебно-тренировъчни фирми от професионалните гимназии в страната.

Схемата „Ново работно място” стимулира работодателите да наемат безработни младежи, като осигурява освен разходи за труд и подкрепа за инвестиционни разходи, свързани със създаването на нови работни места. Младежите се включват в професионално обучение и/или обучение по ключови компетентности. Средства за покриване разходите за труд се предоставят на работодатели, разкрили работно място и наели безработен младеж, успешно завършил обучението. Новото в схемата е инвестиционното подпомагане на работодателите за закупуване на оборудване и обзавеждане за създаването на нови работни места за младежи. Размерът на тези разходи е до 40% от стойността на проектите. Участието е на проектен принцип, като минималният размер на помощта е 20 000 лв., а максималният размер - 390 000 лв. Приключила е оценката на подадените 527 проектни предложения от работодатели, публикуван е списък с одобрените проекти и тече процес на договаряне. Към 31.12.2013 г. са сключени 110 договора.

Безработни младежи, които желаят да стартират стопанска дейност, се включват в специализирани обучения и услуги по схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност” - проект „Подкрепа на предприемчивите българи” по ОП РЧР. През 2013 г. по проекта са включени 132 младежи до 24 г.

1.5 САМОНАЕМАНЕ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

1.5.1 Състояние на индикатора

Предприемчивостта на младите хора е манифестирана плахо – само 6% са потвърдили наличието на свой бизнес, съгласно данните от национално представително проучване, реализирано от агенция „ЕСТАТ” сред млади хора на възраст от 15 до 29 г.

Тези резултати, а също и информираността на младите относно възможностите да развият свой бизнес, възползвайки се от подкрепата на съответните програми, са основание за много по-задълбочена и мащабна политика за създаване на предприемаческа култура и чувствителност у младите хора. Действително, категоричните отрицателни отговори по този въпрос са едва 14%, но тези, които са

потвърдили наличието на свой собствен бизнес, са само 6 % от участващите в изследването.

Мислили ли сте да започнете собствен бизнес?

база: 800

	Процент
Да, и вече имам собствен бизнес	6.0
Да, проучвам възможностите и имам намерение да започна скоро	18.5
Да, проучвам възможностите, но все още нямам намерение да започвам	30.1
Да, но нямам конкретни намерения	30.9
Не	14.5
Общо	100.0

1.5.2 Анализ на състоянието¹⁸

В областта на предприемачеството, според методологията на Европейската комисия, България показва резултат, който и отрежда 24-то място в ЕС за 2012г.

Критерии в приоритетна област „Предприемачество“:

- 1.1. Предприемаческа активност – 19-20 място в ЕС
- 1.2. Предприемачество като възможност - 26 място в ЕС
- 1.3. Предпочитание да бъдеш самонает- 7 място
- 1.4. Осъществимост на самонаетостта- 20 място в ЕС
- 1.5. Училищна подготовка по предприемачество- 18 място в ЕС

** Източник: SBA Fact Sheet 2012 /Flash Eurobarometer on Entrepreneurship 2009*

Насърчаването на предприемаческо мислене сред младежите е тема, която по-резултатно може да бъде развивана в учебна среда отколкото в семейството.

¹⁸ Аналитичен доклад за 2013 г. „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора“, ЕСТАТ

Чували ли сте за програмите за финансиране на млади хора, започващи бизнес?*база: 800*

	Процент
Да	54.8
Не	45.2
Общо	100.0

Мислили ли сте да се възползвате от тази възможност?*база: 326, отговорилите с „да“ на в.38*

	Процент
Да, вече го направих и получих финансиране	1.7
Да, опитах се, но не получих финансиране	3.4
Да, ще се опитам в бъдеще	67.5
Не	27.4
Общо	100.0

Според вас има ли смисъл от тези програми?*база: 326, отговорилите с „да“ на в.38*

	Процент
Категорично да	34.2
По-скоро да	44.4
По-скоро не	7.1
Категорично не	1.4
Не мога да преценя	12.9
Общо	100.0

1.5.3. Предприети мерки

Обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика за младите хора през последните години. Съществена подкрепа за реализирането на проекти за обучение на ученици, студенти и млади предприемачи оказват международни донори и фондовете на ЕС. След присъединяването на страната към Европейския съюз усилията се осъществяват в контекста на Европейската харта за малките предприятия. Целта е на всички образователни нива да се преподава бизнес и предприемачество, както в средните училища и университетите, така и в програми за предприемачи, възрастни и безработни лица.

Инициатива „stARTs”, проект на МИЕ, насочен към училищата по изкуствата, цели подготовката по предприемачество на учениците, които предстои да реализират своя потенциал в творческите индустрии. Понастоящем учебните планове на училищата

по изкуствата изключват бизнес подготовка. Проектът стартира през 2013 г. със създаването на 10 учебно-тренировъчни фирми в 5 училища по изкуствата в страната. Учениците преминават през обучение и менторство по предприемачество и защита на интелектуалната собственост и създават свое тренировъчно предприятие, което оперира в рамките на учебната година. Целите на проекта са свързани с тестване на предприемаческите способности на учениците в училищата по изкуствата, за да може постепенно обучението по предприемачество да стане неразделна част от учебния план на тези училища. Мярката цели и повишаване предприемаческата ориентираност сред младите хора.

От 2011 г. се реализира проекта „Брандико”, който ориентира младежите от средните училища по отношение на значението на защитата на интелектуалната собственост. На конкурса през 2013 г. в проекта са участвали 40 учебно-тренировъчни фирми от професионалните гимназии в страната.

Водещ партньор на държавните институции в развитието на предприемаческа култура и умения сред младите хора България е *Джунниър Ачийвмънт България*.

Младежкото предприемачество заема все по-сериозно място в приоритетите на националната политика по отношение на младежта. Развитието на младежкото предприемачество е заложено като цел, както в Националната стратегия за младежта (2010-2020), така и в Иновационната стратегия на България и Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия 2014-2020.

Една от приоритетните цели на Националната програма за младежта (2011-2015) е подкрепа за младите хора, желаещи да започнат собствен бизнес. Основните дейности са свързани с насърчаване на личностните ценностни нагласи като гъвкавост, иновативност и самостоятелност, които са присъщи на предприемачеството, а също така и със създаване на условия на младите хора за развитие на собствен бизнес.

1.6 ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ

1.6.1 Състояние на изследвания индикатор¹⁹

Професионалното ориентиране е определящо за подготовката на кадри с квалификация, съответстваща на изискванията на пазара на труда. Търсенето на работна сила се изменя в зависимост от общото състояние на икономиката, сезонните фактори и

¹⁹ Данни на НСИ за 2013 г.

развитието на субсидираната заетост. Решението на работодателя за реализиране на труд с определени количествени и качествени характеристики, е от съществено значение. Тези специфични фактори, заедно с европейските и световните тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността за заетост, определят необходимостта от продължаващо професионално обучение, както във всички възрастови групи на работната сила, така и в териториален аспект.

В рамките на средното образование в страната през учебната 2013/2014 г. броят на професионалните училища в страната е 488 с 6 334 паралелки. В тях се обучават общо 140 882 ученика.

В рамките на средното образование през учебната 2013/2014 г. броят на професионалните училища в страната е 488 (23 училища по изкуствата, 402 професионални гимназии, 24 спортни училища и 39 професионални колежа с прием след средно образование) с 6 334 паралелки. С най-голям дял или 4 112 паралелки са професионални гимназии с III степен професионална квалификация), 1 573 паралелки са в професионални гимназии и училища с II степен професионална квалификация. Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 140 882 ученика и в сравнение с учебната 2012/2013 г. е с 1 851 ученика по-малко.

През настоящата учебна година учителите, които работят в професионалните училища, са общо 12 598. Преобладаващата част от тях 11 845 са високообразовани с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” и „магистър”.

През учебната 2013/2014 г. 2 493 ученици се обучават в 58 частни професионални училища, което е с 364 ученици по-малко в сравнение с миналата 2012/2013 г.

ПРОФЕСИОНАЛНИ УЧИЛИЩА ПО ВИД	
(Брой)	
	2013/14
Общо	488
Училища по изкуствата	23
Спортни училища ²⁰	24
Професионални гимназии ²¹	402
Професионални колежи с прием след средно образование	39
Професионални училища ²²	-
От общия брой частни училища	58

Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 140 882 ученика и в сравнение с учебната 2012/2013 г. е с 1 851 ученика по-малко.

	2013/14
Общо	140 882
В училища по изкуствата и спортни училища (III степен професионална квалификация) ¹	7 045
В професионални гимназии (III степен професионална квалификация) ²	95 834
В професионални колежи с прием след средно образование (IV степен професионална квалификация)	2 001
В професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация) ³	32 785
В професионални училища с прием след VI и VII кл. (I степен професионална квалификация) ⁴	2 386
В професионални училища с прием след VIII кл. (I степен професионална квалификация) ⁵	831
От общия брой в частни училища	2 493

²⁰ От учебната 2011/2012 година спортните училища осъществяват обучение по професионални, вместо по общообразователни програми (изменение на Закона за професионалното образование и обучение - ДВ, бр. 50 от 2010 г.)

²¹ До учебната 2002/2003 г. вкл. техникуми и СПТУ.

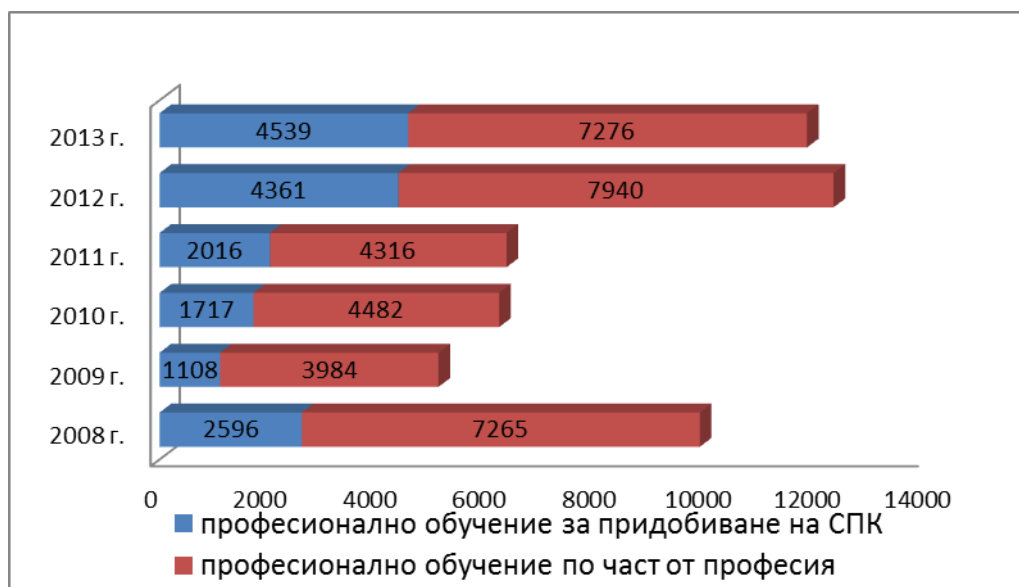
²² До учебната 2002/2003 г. вкл. ПТУ.

Възможности за осигуряване на достъп за придобиване, актуализиране или надграждане на придобита професионална квалификация за младежи над 16 години, предоставя мрежата от лицензирани центрове за професионално обучение (ЦПО). По данни на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО), в края на 2013 г. броят им на територията на страната, е 908. Освен обучение за придобиване на професионална квалификация по професии, включени в Списъка на професиите за професионално обучение, центровете могат да предоставят и обучение за придобиване на ключови компетентности. Данните са на базата на изготвения от НАПОО „Анализ за дейността на центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране за 2013 г.“, подготвен на основание чл. 42, т. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

През изминалата година НАПОО е лицензирал и 6 броя центрове за информация и професионално ориентиране (ЦИПО).

Брой проведени курсове в периода 2008 -2013г. според вида на документа за професионална квалификация

От сравнителната диаграма, по данни на НАПОО, е видно, че през 2013 г. се наблюдава увеличение на лицата, придобили документ за степен за професионална квалификация.

1.6.2 Предприети мерки

Професионално направление	Брой лица	об. %
525 Моторни превозни средства, кораби и въздухоплавателни средства	13 366	16,1
861 Сигурност	13 156	15,8
840 Транспортни услуги	8 966	10,8
815 Фризьорски и козметични услуги	5 836	7,03
482 Приложна информатика	5 509	6,63
811 Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг	5 141	6,19
521 Машиностроене, металообработване и металургия	3 390	4,08
582 Строителство	3 069	3,7
522 Електротехника и енергетика	2 791	3,36
542 Производствени технологии – текстил, облекло, обувки и кожи	2 360	2,84
345 Администрация и управление	2 327	2,8

Подготовката на младите хора в училищна възраст да направят образователен и професионален избор се осъществява, както чрез обучението по отделните учебни предмети, практическото обучение по професии, различните извънкласни форми на работа, състезания по професии, олимпиади на училищно, регионално, национално равнище, така и международни състезания и олимпиади. Ежегодно се организират форуми по професионално ориентиране като ученически борси, национална панорама на професионалното образование и обучение и др.

Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране на професионалното образование и обучение, на възможностите за избор на образование и обучение според интересите и желанията на младите хора. Те допринасят за повишаването на привлекателността на професионалното образование и обучение, засилването на мотивацията на ученици и учители за осъществяване на качествено професионално образование, формирането на

нагласи и готовност на учениците за професионална реализация по изучаваната професия.

През отчетната година НАПОО стартира нова инициатива, насочена към младежите, които се обучават за придобиване на квалификация по професии в лицензираните ЦПО. Съвместно с браншови организации, на 25 октомври 2013 г., Националната агенция за професионално образование и обучение участва в организирането на Национално състезание за фризьори, завършили обучение в Центрове за професионално обучение. Състезанието се провежда по време на XXII Италиански фестивал на красотата и прическата в Палата 2 на Международен Панаир в гр. Пловдив. Взимат участие фризьори от дванадесет ЦПО от цялата страна. Проведена е и Кръгла маса с участие на директори и преподаватели от ЦПО, работодатели от бранша и др. По време на срещата е представен и обсъден проект на Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „Фризьор”. Целта е да бъдат разяснени законодателството и какви са новите изисквания и възможности за професионално обучение и реализация на пазра на труда на лицата, придобили квалификация като фризьори.

През 2013 г. НАПОО стартира нова инициатива, насочена към младежите, които се обучават за придобиване на квалификация по професии в лицензираните ЦПО. Съвместно с браншови организации, на 25 октомври 2013 г., Националната агенция за професионално образование и обучение участва в организирането на Национално състезание за фризьори, завършили обучение в Центрове за професионално обучение. Състезанието се провежда в рамките на XXII Италиански фестивал на красотата и прическата в Палата 2 на Международен Панаир в гр. Пловдив. На състезанието участват фризьори от дванадесет Центрове за професионално обучение от цялата страна. По време на състезанието, е проведена и Кръгла маса с участие на директори и преподаватели от ЦПО, работодатели от бранша и др., на които е представен и обсъден проектът на Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „Фризьор”. Целта е да се разясни законодателството в тази област, както и какви са новите изисквания и възможности за професионално обучение и реализация на пазра на труда на лицата, придобили квалификация като фризьори.

За 2014 г. в Годишния план за дейността на НАПОО има планирани дейности за разширяване обхвата на професиите, по които да бъдат организирани и проведени състезания за лицата, обучавани в ЦПО с цел да се повиши привлекателността и

атрактивността на професионалното обучение сред младите хора и да се повиши нивото им на заетост.

За нуждите на подготовката и участието в международни ученически олимпиади е обособен *Национален център за подготовка на ученици за олимпиади*. Целта на създаването му е учениците от цялата страна, които участват в национални и международни олимпиади да получат най-добрите условия за усъвършенстване на знанията си.

По *Националната програма „Училището – територия на учениците“* се финансират дейности по организирането и провеждането на ученическите национални състезания, национални и международни олимпиади, състезания по професии и националния спортен календар. Модул *„Ученически национални и международни олимпиади и състезания“* цели да се развият ключови компетентности и умения за живот, изключително необходими на учениците в съвременното общество. Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране възможностите на системата за професионално образование и обучение, за избор и усвояване на професии според желанията и интересите на младите хора, тяхната привлекателност и значимост.

През учебната 2012/2013 г. са организирани и проведени:

- 21 национални олимпиади по различни общообразователни предмети, техническо чертане, като в националните кръгове са участвали 2 079 ученици, от които 125 лауреати;
- Участия на 15 български отбора в международни олимпиади по различни общообразователни предмети, като са спечелени 61 медала: 9 златни, 19 сребърни, 33 бронзови;
- Участия на 34 525 ученици в областните кръгове на олимпиадите.

Наред с олимпиадите са организирани и проведени и 25 състезания по различните общообразователни предмети. Проведени са и 19 състезания по професии, 11 от тях са в рамките на Националната панорама на професионалното образование 2013 г. В регионалния кръг са участвали 67 ученици, а в националния - 816 ученици.

Национална програма „С грижа за всеки ученик“, модул *„Осигуряване на обучение на талантиливи ученици за участие в ученическите олимпиади“* осигурява финансиране на дейности, свързани с обучение на ученици и участие в националните олимпиади. Броят на участвалите в модула училища е 234, а на учениците, включени в обучението - 8 432. От тях 1 297 са участвали в националните кръгове на олимпиадите,

а 91 ученици от 12 клас са станали лауреати на съответните олимпиади. Определените средства за всяко училище са в зависимост от броя на учениците, участвали на национален кръг; от броя на лауреатите на национални олимпиади и от броя на медалистите от международни олимпиади. Работата по програмата ще приключи през м. август 2014 г.

Националната програма за модернизиране на системата на професионалното образование цели осигуряване на материална база в съответствие със съвременните изисквания на пазара на труда чрез финансово ангажиране и социалната реализация на завършващите професионално образование по изучавана професия. До май 2013 г. са класирани и финансирани 36 проекта по програмата и съфинансирани от страна на бизнеса. Постигнати са следните резултати: реконструирани и модернизирани са кабинети и работилници; проведена е практика с модерна техника и технологии, отговарящи на съвременните изисквания на пазара на труда; осигурени са условия за проява на творчество и самостоятелност на учениците, както и адаптиране на професионалното обучение на учителите-специалисти в съответствие със съвременните технологии; повишаване мотивацията на учениците за пълноценно участие в учебния процес и за бъдеща професионална реализация.²³

По проект *„Система за кариерно ориентиране в училищното образование”*, финансиран от оперативна програма *„Развитие на човешките ресурси“*, 390 823 ученици са включени в програма за обучение по кариерно ориентиране. По проекта са изградени 28 кариерни центъра.

Проект „Ученически и студентски практики” на образователното министерство е насочен към осигуряване на допълнителни знания и умения на учениците в реална работна среда за по-гъвкавата им адаптация на трудовия пазар. Чрез уеб-базирана система на проекта през 2013 година са се регистрирали 390 училища от системата на професионалното образование и обучение. В практиките са включени над 11 000 ученици, от които над 10 000 успешно са ги приключили. 8 756 са регистрираните фирми-партньори с 4 847 наставници от бизнеса. Особено важно е активно включване на бизнеса при разработването на програми за практическо обучение по професии; повишаването на квалификацията на учениците по специфичните компетентности за организацията на практическото обучение в реална работна среда при партньорство с работодателите.

²³ Отчет за изпълнението на Националните програми за развитие на средното образование – 2013 година, МОН

Чрез операция „Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности” на МОН, финансово подпомогната с 5 862 200 лв., се цели да се създаде гъвкава система за идентифициране и признаване на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и самостоятелно учене; подобряване на достъпа до образование и обучение чрез осигуряване на равнопоставеност на различните видове учене; създаване на предпоставки за успешно прилагане на Стратегията за учене през целия живот и Стратегия Европа 2020; повишаване пригодността за заетост, достъпа до пазара на труда и повишаване на социалната интеграция.

През 2013 г. МВнР приема и организира неплатени стажове, в т.ч. в задграничните представителства, на 295 студенти (в рамките на едномесечен стаж – 245, двумесечен стаж – 32, тримесечен – 15 и повече от три месеца – 3 студенти). В изпълнение на проект на Министерския съвет „Създаване на административен капацитет за бъдещето – провеждане на студентски стажове в държавната администрация”, МВнР организира провеждането на стажове на 66 студенти.

ПРИОРИТЕТ II. ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ

2.1. РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ДОСТЪПНОСТТА НА УСЛУГИТЕ

2.1.1. Състояние на индикатора

През 2013 г. за улесняване на достъпа до качествени услуги за специална подкрепа на пълноценното личностно и обществено развитие на младите хора в съответствие с потребностите и интересите им са реализирани множество проекти и информационни кампании. Предоставени са различни информационни услуги, в които са обхванати 1 042 898 млади хора. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (2007-2013), програмите на Европейската комисия „Младежта в действие“ (2007-2013), „Учене през целия живот“, хоризонтални европейски инициативи като „Европас“, „Еврогайдънс“, „Евродеск“, „Youthpass“ и международни донори.

В изпълнение на оперативна цел 1 „Формиране на информационна политика, насочена към младите хора“ по приоритет II. Подобряване на достъпа до информация и качествени услуги от Националната стратегия за младежта (2010-2020) са обхванати 787 663 младежи. От тях 600 839 са получили информационни услуги, предоставящи актуална, систематизирана и достъпна информация, удовлетворяваща широк спектър от интереси и потребности. Над 186 800 младежи са получили информация чрез младежките портали на Министерството на младежта и спорта и на Националния център „Европейски младежки програми и инициативи“.

През 2013 г. по оперативна цел 2 „Осигуряване на достъп до услуги за развитие, основани на младежката работа, индивидуалния подход и оценка на конкретните потребности и особености на младежката възраст“ са обхванати 198 978 млади хора. Предоставени са консултантски услуги в подкрепа на личностното и общественото развитие на 30 426 млади хора, включително и за развитие на жизнени умения, активно гражданство и предприемачество. 361 млади семейства са получили консултации за семейно планиране и за развитие на умения за добро и отговорно родителство. Над 107 465 младежи са участвали в над 500 различни инициативи за организиране на свободното време. Създадени са 788 различни партньорства между нестопански

организации, общини, училища и бизнеса в подкрепа на предоставянето на услуги за развитие на младите хора в страната.

В изпълнение на оперативна цел 3 „Стимулиране на неформалното учене сред младите хора” са обхванати 43 282 младежи. Предоставени са услуги на 24 283 млади хора за повишаване на знанията, опита и уменията им за приобщаване към ценностите на гражданското общество, науката, културата, изкуството, здравословния начин на живот, безопасността на движението по пътищата и за предотвратяване на противообществените прояви. През 2013 г. са проведени 198 информационни кампании на национално, областно и общинско ниво с цел популяризиране формите на неформалното образование. Взели са участие 11 787 младежи. По програма „Младежта в действие” (2007-2013) 2 672 млади хора са получили сертификати YOUTHPASS, като над 1 500 от тях, живеят в малките населени места и селските райони.

В рамките на оперативна цел 4 „Развитие на таланта, творческите умения и културното изразяване на младите хора” за насърчаване и подпомагане на приобщаването на младите хора към европейското гражданство и изучаването на европейски езици и култури са реализирани 491 инициативи на регионално ниво, като са обхванати 4 847 млади хора.

През 2013 г. по Национална програма „Училището – територия на учениците”, модул „Ученически национални състезания и национални и международни олимпиади” са реализирани дейности за стимулиране и изява на децата и учениците в областта на науката, изкуствата, технологиите и спорта. В рамките на Националния календар за извънучилищни дейности на МОН са проведени 6 международни прояви и 62 национални, като за целта са осигурени средства в размер на 19 100 лв. от националния бюджет.

За реализиране на Националния спортен календар на МОН през учебната 2012/2013 г. са проведени състезания, в които са взели участие около 60 000 ученици над 15-годишна възраст.

В четирите етапа на ученическите игри са се включили 55 000 ученици, които са се състезавали по 8 вида спорт – баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат. Във финалните състезания участват отбори, зонални първенци и отбори на общините, домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на 1 място на финалите, имат право на участие през 2014 година в Световни ученически игри по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици.

Около 200 от учениците са включени във финалните състезания от Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система. Учениците се състезават по 11 вида спорт /лека атлетика, тенис на маса, футзал, голбал, волейбол, шахмат, джудо, ски, бадминтон, шоудан и дартс/.

В състезанията за обслужващите звена са взели участие 1293 ученици, а в останалите състезания и туристическите прояви от календара са се включили 3 833 ученици.

За реализиране на проявите са осигурени 66 000 лв. от МОН.

Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби и Програмата с мерки за деца с изявени дарби за всяка календарна година предоставя право на едногодишна стипендия и еднократно финансово подпомагане на учениците, класирани на първо, второ или трето място на национални и международни прояви, включени в Програмата с мерки за съответната календарна година.

През 2013 година са присъдени 91 стипендии на деца с изявени дарби от държавни училища, финансирани от МОН, и около 600 деца от общински училища до 18 години, съгласно раздел II и раздел V от Програмата с мерки за закрила на деца с изявени дарби. Планираните в бюджета на Програмата по р. II са 131 010 лв. и по р. V . 708 115 лв.

2.1.2 Анализ на състоянието

Проведеното през 2013 г. национално представителното социологическо проучване с лонгитюден характер от агенция „ЕСТАТ“ показва, че младите хора в страната вече изцяло разчитат на информацията, получена чрез интернет. През последните години се наблюдава сериозна промяна в информационните канали и ако в периода 2009-2012 г. интернет е вторият информационен източник за младите хора след телевизията, то през 2013 г. категорично може да се твърди, че за младото поколение в страната основният начин за възприемане на света и доминиращото средство за общуване с него е интернет

Кои са основните източници, чрез които се информирате за събитията у нас и по света?

	2009 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
От интернет	74,00%	30,6%	42,5%	97,5%
От телевизията	17,3%	58,7%	47,4%	75,8%
От приятели	5,0%	4,6%	5,3%	48,6%
От вестниците	1,6%	3,6%	3,3%	24,8%
От радиото	3,1%	1,9%	1,0%	20,5%
От друге	0,6%	0,6%	0,1%	0,9%

Изследването показва, че потреблението от младите хора на интернет като основен източник за информация, се покачва с 55% в сравнение с предходната година. Почти всички младежи се информират от интернет, в над 2/3 от случаите от телевизията, над 1/2 от приятели, а по около 1/5 от вестниците и радиото. Показателно е, че тези резултати са практически еднакви за цялата младежка общност, без разлика по който и да е статусен, подоходен, демографски или друг признак. Осигуряването на училищата и читалищата с компютърна техника, както и с други реквизити на съвременните технологии, практически отваря нова страница в развитието на младежите, живеещи във всички населени места.

Известни разлики в използването на източниците на информация се наблюдава спрямо други, различни от интернет. Така например телевизията има различен статут в София и големите градове за разлика от тази в селата.

(данни на ЕСТАТ)

Този резултат е показателен повече за начина на живот и наличието на възможности за развлечение в по-големите населени места в сравнение със селата, а не за достъпа до съответните информационни източници. Самият показател за единство на достъпа до информационни източници е надежден индикатор за една от забележимите положителни промени в живота на младите хора в България. Осигуряването на достъп до интернет средата и компютри, поддържащи нивото на развитието на технологията за цялата територия, е мощен фактор за осигуряване на развитие на една „скорост“ за младежите от цялата страна. Такъв резултат е възможно да се наблюдава, само когато това е дългосрочна политика и предполага постъпателните усилия на множество институции и субекти.

Допълнителна светлина върху качеството на услугите и достъпа до информация дава мястото, където се ползва дадената услуга. Съгласно данните от настоящото проучване всички млади хора разполагат с добри условия за достъп до интернет. На графиката по-долу личи, че независимо от приходните разлики, младежите от всички групи имат достъп до интернет главно от дома си всеки ден.

(данни на ЕСТАТ)

Тенденцията за все по-широк достъп до интернет на територията на цялата страна за всички младежи е налице, а това на свой ред е знак за потенциал за цялостно подобрене на статута и развитието на новите млади.

Универсализираният достъп до информационни и други услуги все още не казва достатъчно за съдържанието и целите в тяхната употреба. За тази цел е необходимо да се вгледаме в структурата на дейностите, за които анкетираните използват интернет.

В голямата си част изследваната младежка аудитория ползва интернет за комуникация. При възможност за повече от един отговор на въпроса „какво правите в интернет?“ анкетираните посочват комуникационни причини. Най-голямо натрупване е получила дейността „проверяване на електронната поща“ (94,1%) и ползване на Фейсбук (87,4%). Любопитно е да се отбележи, че другата възможност за участие в социална мрежа – Туитър, е посочена в едва 7,6% от случаите. Със същата голяма интензивност като комуникационната се ползва и същинската функция на интернет – информационната. 90,4% от анкетираните посочват търсенето на информация в интернет като причина за ползването му. Едва след това се нареждат традиционно по-младежките дейности като „сваляне на филми и музика“ (79,2%), за онлайн пазаруване (56,8%) и за онлайн игри (36,5%). Разпределението на тези резултати по различни категории картината почти не се променя.

(данни на ЕСТАТ)

Хомогенният достъп предоставя възможност за създаване на еднакво съвременна и модерна младежка общност, независимо от иначе обективните разлики между категориите изследвани лица.

Младежката аудитория развива още редица дейности в своето всекидневие, по които може да се правят заключения за начина и качеството на живот на различните категории лица.

Ежедневно занимание на българските младежи е сърфирането в интернет – 91,2% казват, че правят това всеки ден. Друга част от всекидневното свободно време е посветена на слушане на музика (75,5% правят това всеки ден, а още 14,7% - два-три пъти седмично). Гледането на телевизия е всекидневно занимание в 63,6% от случаите. Домакинстването заема всекидневни грижи на 46,7% от изследваните лица. Отвъд структурата на всекидневието, диктувана от новите технологии и възпроизвеждащите се задължения на грижите за бита, остават редица възможности, които са предмет на свободен избор на всеки. Традиционните начини на споделяне на времето с приятели, разходките в природата и въобще прекарването на време навън, четенето на книги, посещението на кина и театри определено са отстъпили място на завладяващата виртуална комуникация и възприемане на света през компютъра. За четене или спорт отделят всеки ден време около 17% от анкетираните, но още между 12 и 20 % правят това по няколко пъти месечно до два-три пъти седмично. Като се вземе предвид динамиката на живота и новите форми за прекарване на свободното време, това не изглежда толкова рядко и изоставено занимание. Времето за разходка в паркове и това

в молове изглежда сравнимо – за 6-9% това е всекидневно занимание до 20-24%, които казват, че правят това няколко пъти месечно. Посещението на барове и ресторанти се случва по-скоро няколко пъти месечно за част от младежите, като може да се каже, че няма един по-изявен модел на поведение.

Ако трябва да се направи по-категорично заключение относно структурата на свободното време, със сигурност може да се твърди, че за новите поколения интернет е основният начин за възприемане на света и общуване с него.

2.1.3 Предприети мерки

За разширяване на достъпа до услуги в страната се разработва и изпълнява *Национална програма за младежта (2011-2015)* в синхрон с възможностите, предоставени от ЕС чрез *хоризонталните програми „Младежта в действие“ (2007-2013)* и *„Учене през целия живот“*. Националната програма се базира на отчетените потребности на младите хора в страната и е в синхрон с приоритетите на европейската политика за младежта.

До 29 май 2013 г. изпълнението на Програмата е под контрола на министъра на образованието, младежта и науката, когато с решение на Народното събрание Министерството на физическото възпитание и спорта се преобразува в Министерство на младежта и спорта, а Министерството на образованието, младежта и науката – в Министерство на образованието и науката. С Постановление № 142 от 8 юли 2013 г. на Министерския съвет дейността на Дирекция „Младеж“ от МОН преминава към ММС, като се преобразува в две дирекции „Политика за младежта“ и „Младежка информация и координация“. Контролът върху изпълнението на Програмата преминава към министъра на младежта и спорта, а средствата за дейностите по нея се осигуряват от бюджета на ММС.

Програмата се администрира от Национален център „Европейски младежки програми и инициативи“ (НЦЕМПИ), който е второстепенен разпоредител на бюджетни средства към министъра на младежта и спорта. Центърът има функцията и на национална агенция на програма „Младежта в действие“ (2007-2013) на ЕК, национален координатор на мрежата Евродеск, а от 2013 г. координира и национална кампания „Движение за език без омраза“ част от кампанията на Съвета на Европа „No hate speech movement“.

Стратегическите приоритети на Национална програма за младежта (2011-2015) за целия програмен период са:

- Насърчаване на личностното развитие и икономическата активност на младите хора и подобряване на достъпа до информация и качествени услуги;
- Повишаване на гражданската активност на младите хора;
- Превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение;
- Развитие на младежкото доброволчество;
- Личностно и порефесионално развитие на младите хора в малките населени места и селските райони;
- Развитие на межкултурния и международен диалог сред младите хора;
- Усъвършенстване на младежката работа.

По Програмата се финансират проекти за младежки дейности на неправителствени организации по следните подпрограми:

- Подпрограма 1. *„Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ)“*;
- Подпрограма 2. *„Национални младежки инициативи и кампании“*;
- Подпрограма 3. *„Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи“*;
- Подпрограма 4. *„Развитие и признаване на младежката работа“*.

Целева група на Програмата са младежи на възраст от 15 до 29 години, младежки работници и други специалисти, които са директно ангажирани с предоставянето на услуги или с други дейности в подкрепа на младежкото развитие, както и младежки неформални групи, младежки организации и други институции, които пряко или непряко подпомагат осъществяването на инициативи или дейности за младежко развитие.

През 2013 г. са обявени три процедури за кандидатстване съответно по подпрограма 2, 3 и 4.

На първата обява за набиране на проектни предложения по Подпрограма 2 и 3 са подадени 54 проекта, от които са финансирани 11 бр. на обща стойност 210 200 лв.

На обявената през месец май процедура са подадени 46 проекта за кандидатстване по Подпрограма 3 и 4, като са отпуснати средства за 15 бр. проектни идеи на обща стойност 118 340 лв. Финансирани проекти са само по подпрограма 3 *„Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи“*, тъй като

кандидатурите по подпрограма 4 „Развитие и признаване на младежката работа” не са одобрени за финансиране.

В началото на октомври е обявена процедура за кандидатстване по Подпрограма 2 и 3. Подадени са 81 проекта, разпределени по двете подпрограми, като отпуснатите средства са на стойност 253 343 лв. за 30 бр. проектни идеи.

В сравнение с предходната година броя на подадените проектни предложения нараства с близо 53%, като общо през годината са финансирани 63 проектни предложения н обща стойност 696 745 лв.

По подпрограма 1 „Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове” (МИКЦ) през 2013 г. функционират 31 центъра за предоставяне на безплатни услуги и консултации на младите хора в страна. През изминалата година в тях са предоставени следните видове услуги:

Информационни услуги

През втората година от реализацията на тези проекти 142 941 младите хора, са ползвали услугите, предоставяни от МИКЦ в страната. От тях 73 788 души са на възраст между 15-24 г. и 69 153 души са на възраст между 25-29 г. На около 70% от младежите, получили съдействие от центрoвете, това им е първото потребяване на информационни услуги, което е индикатор за разширяващ се авторитет и обхват на подпрограмата. Почти навсякъде в изпълнението на дейността на МИКЦ са създадени нови партньорства при реализиране на проектите. Задължителното изискване за партньорства с областната и общинската администрация поражда двоен положителен ефект: от една страна, подобрен имидж в местната общност като надежден партньор с устойчивост на постиганите резултати и от друга, стимул за областните и общинските администрации да осъществяват политики на местно равнище, насочени към младите хора.

Консултантски услуги

Чрез предоставените консултантски услуги в подкрепа на личностното и общественото развитие на младите хора, включително и за развитие на жизнени умения, е достигнато до 27 063 младежи на възраст между 15 и 24 години, като 20 689 са в големите градове, а 6 374 са в малките градове.

Свободна зона

Услугите, предоставени за организиране на свободното време за младите хора, са достигнали до 74 462 души, от които 42 951 младежи на възраст от 15 - 24 г. и 31 511 между 25 - 29 г.

Отчетени са 155 областни и една национална кампании, чрез които са обхванати 43 395 млади хора. От тях 26 531 са на възраст между 15-24 г. и 16 864 са на възраст между 25-29 г.

За разпространение на здравна информация, съобразена с нуждите на младите хора чрез мобилизиране на младежките информационни мрежи, през 2013 г. МИКЦ мрежата е организирала 31 информационни кампании, в които са обхванати 14 891 младежи на възраст от 15 до 29 г.

Информацията от отчетите на проектите за двугодишния период на изпълнение на дейностите по МИКЦ позволяват да се фиксират конкретни резултати. За разлика от опита във функционирането на другите две действащи подпрограми, в работата на МИКЦ столицата е представена доста по-слабо. Основният контингент млади хора, ползватели на услуги, са от големите градове на страната (около 82% срещу 2% за София). Малкият дял, който се пада на малките градове и селата, може да се обясни, както с неблагоприятната демографска структура на този тип населени места, така и с обективните трудности за толкова кратък период от време дейностите на МИКЦ да достигнат до младежта в отделените райони.

(междинна оценка на Национална програма за младежта“ за периода 2011-2013 г.)

Според направената в началото на 2014 г. междинна оценка на Национална програма за младежта (2011-2015) за периода 2011-2013 г. от експерти на Института за стратегическо управление и комуникации „Контекст“, съществен момент в нейната

проектна реализация е приносът върху малцинствената интеграция в страната и по-конкретно на млади хора от различен етнически произход, ангажирани в осъществяването на общи проекти. Такъв принос се предполага както от един от основните принципи, на които е изградена самата Програма („Недискриминация, обществена солидарност и толерантност към всички групи младежи”), така и от нейния 6-и приоритет („Развитие на межкултурния и международния диалог сред младите хора”). Обобщените данни от представените отчети по проектите, говорят за направена сериозна стъпка в тази посока. Тя има, както качествено измерение (одобрени проекти на етническа и малцинствена тематика), така и количествено - за първите три години от изпълнението ѝ са взели участие 1 932 младежи с малцинствен произход, което възлиза на около 16% от всички участници и отговаря приблизително на етническите пропорции в страната като цяло. Допълнителен плюс се явява обстоятелството, че част от проектите са реализирани именно в смесени райони.

Програмата допринася съществено за развитието на неформалното образование в България, което като цяло няма достатъчно силни традиции в страната, но става все по-необходимо в бързо изменящия се глобален свят и отговаря във висока степен на променящите се потребности на младите хора. Два от четирите типа индикативни дейности, заложен в Националната програма за младежта, са свързани със семинари и обучения на млади хора. 15% от проектите не са предвидили и отчетели семинарни и обучителни дейности, като най-често такъв е случаят с инициативи, замислени от предварително създаден колектив, и насочени към популяризиране на предварително замислена идея към по-широка публика (напр. създаване на вестник, насърчаване на етническа толерантност и т.н.).

От месец април 2013 г. НЦЕМПИ администрира нов интернет сайт - www.mikc.bg. Порталът дава възможност на всички финансирани организации да публикуват актуални новини и снимки, да издават сертификати, като имат достъп до важна за тях документация, да следят какво се случва в младежкия сектор и да работят в мрежа. За отчетната година сертификатите, издадени по финансирани проекти през сайта, са над 2 198 бр.

През 2013 г. са организирани 12 обучения, 6 работни срещи на организации, реализиращи проекти по Национална програма за младежта (2011-2015), 4 финансови семинара и 5 обучения за младежки работници на стойност 33 461 лв, в които са

обучени 120 младежи; внедрени са 31 броя добри практики при предоставяне на младежки услуги.

През 2013 г. сайтът www.eurodesk.bg е напълно обновен. Ползва се не само с нова техническа система, но и изцяло променен атрактивен дизайн. Съдържанието е разпределено в 7 основни тематични секции, в които се публикува информация за инициативи, свързани с Програма „Младежта в действие” (2007-2013); конкурси на национално и международно ниво, в които българските младежи могат да се включат; информация за стипендии, достъпни за младежите; съвети и информация за намиране на стаж и работа в България и чужбина, както и информация за образователни инициативи и различни по тематика кампании. Голяма част от публикуваните статии са придружени от мултимедийни материали (снимки, видео). Чрез бутон за бърз достъп посетителите могат да изпращат запитвания до Евродеск-България. Специална секция от сайта е отделена за публикации, свързани с младежта и младежката работа в България и Европа, както и на материали, свързани с ЕС и политиката на ЕС за младежта и образованието. На специална интерактивна карта са показани адресите и информацията за контакт с Евродеск точките в страната, за да могат посетителите по-лесно да се ориентират къде се намира най-близката до тях точка в даденото населено място.

Програма „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК допълва Националната програма за младежта (2011-2015) и е от особено значение за пълноценното подпомагане на развитието на младите хора в страната и участието им в демократичния живот. Програмата предоставя на младите хора на възраст от 13 до 30 години възможности за придобиване на компетенции и е ключов инструмент в страната за неформално образование. Петте основни цели на програмата са:

- Популяризиране на активното гражданство на младите хора с акцент върху европейското им самосъзнание;
- Стимулиране на европейското единство чрез развиване на ценности като солидарност и толерантност сред младите хора;
- Насърчаване на взаимното разбирателство между младежите в различните страни за преодоляване на културните различия;
- Развитие на системи за подкрепа на младежки дейности и капацитета на гражданските организации в младежката сфера;
- Насърчаване на европейското сътрудничество в младежката сфера.

През 2013 г. са обявени три конкурсни процедури, като са подадени 536 проекта. Финансирани са 259 бр. на обща стойност 3 525 595 евро. Усвоени са всички средства, предоставени от ЕК. Участие в реализацията на тези проекти са взели 7 448 млади хора и младежки работници, от които 1 523 младежи в неравностойно положение.

По дейност 1.1 „Младежки обмен” са подадени 107 проектни предложения, от които 56 са финансирани на обща стойност от 950 517 евро. Основни теми във финансираните проекти са насърчаване на взаимното разбирателство между хората в различните страни, развиване на солидарност и насърчаване на толерантност сред младите хора, както и тяхната активна гражданска позиция. Повече от 2 055 млади хора са се включили активно в проектите за младежки обмен, от които 576 младежи в неравностойно положение. В сравнение с предходните години е намалял броят на подадените проекти, но е увеличен броят на одобрените проекти и размера на финансирането, което показва подобрене в качеството на изпълнение на програмата.

По дейност 1.2 „Младежки инициативи” са подадени 188 проектни предложения, от които 84 бр. са финансирани на обща стойност от 346 270 евро. Тази дейност е една от най-популярните за младите хора и младежките работници през 2013 г., тъй като предлага широка гама от възможности за участие. Постигнатите резултати са съпоставими с тези от предходната година и показват траен и стабилен интерес към темите, добро качество на проектните предложения и увеличен размер на финансирането.

По дейност 1.3 „Проекти за демократично гражданство“ са подадени 21 проектни предложения, от които са финансирани 12 бр. на обща стойност от 265 986 евро. Това бележи ръст от над 70 % на броя на проектните предложения, подадени през 2013 г. и ръст от близо 59 % за одобреното финансиране спрямо предходната година, което е доказателство за растящия интерес към този вид проекти.

По дейност 2 „Европейска доброволческа служба” са подадени 87 проекта, от които 54 бр. са финансирани на обща стойност от 985 698 евро. В сравнение с предходната година, почти с 90% се е увеличил броят на подадените проектни предложения, а при спечелилите финансиране увеличението е съответно с 30%. Отпуснатите средства са с 50% повече. Увеличението спрямо началото на програмата през 2007 г. е почти 4 пъти при подадените проекти, 3 пъти при одобрените и над 4,3 пъти при одобреното финансиране.

По дейност 3.1 „Сътрудничество с държави, граничещи с ЕС” са подадени 77 проектни предложения, от които 25 бр. са финансирани на обща стойност от 465 920

евро. Отчита се ръст на подадените и одобрени проект, както и около 20% във финансирането.

По дейност 4.3 „Обучение на младежки работници и работа в мрежа” са подадени 24 проектни предложения. Финансирани са 13 бр. на обща стойност от 252 211 евро. Тази дейност отбелязва траен интерес с равен брой подадени проектни предложения в сравнение с предишната година. Отчетено е по-доброто качество на подадените проектни идеи, което е довело да увеличаване на броя на одобрените проекти и съответното финансиране. Положителен факт е и появата на нови организации, кандидатствали по дейността с качествени предложения.

По дейност 5.1 „Срещи на млади хора и отговорните за младежката политика” са подадени 32 проектни предложения, от които 15 са финансирани на обща стойност от 258 923 евро. Всички проекти представляват национални младежки срещи. Има ръст от 77% при подадените проектни предложения по тази дейност и 50% при одобрените.

През 2013 г. са проведени 59 обучения с 1 027 участници, свързани с придобиването на умения за работа в мултикултурна и мултинационална среда. Стойността на проведените обучения е 339 205 лева. Провежданите в България международни обучения предизвикват голям интерес от страна на младежите от Европа. За 4 от тях са кандидатствали 739 души, съгласно статистиката на САЛТО. Не по-малък е и интересът на българските участници към международните обучения. Благодарение на добрата информационна мрежа и кампания на НЦЕМПИ, 828 младежи кандидатстват за над 130 обучения, което многократно надхвърля финансовите възможности за изпращането им, предоставени по програма „Младежта в действие” (2007-2013). Изпратени са 65 младежи на 37 обучения или средно са се конкурирали 13 младежи за 1 място.

В отговор на повишеното използване на интернет от младите хора като източник на информация, функционират редица специализирани страници на държавни институции и агенции като Държавната агенция за закрила на детето; Центъра за информация, консултация и насочване към лечебни програми към Националния център по наркомании; младежкия портал на Министерството на образованието, младежта и науката (до юли 2013 г.); Национална информационна система за младежта към Министерството на младежта и спорта; Националния център „Европейски младежки програми и инициативи”; страниците на Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции.

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) поддържа Националната телефонна линия за изчезнали деца 116 000. През годината са получени 34 сигнала, за които има 29 обратни връзки. Дейността се изпълнява от МВР по проект „Създаване на система за ранно оповестяване на изчезнали деца в България”, който стартира в края на м. януари 2013 г. с финансиране от ЕК на стойност около 60 000 евро. Със системата се дефинира рамка на вътрешноинституционално сътрудничество, необходимо за функционирането на един механизъм на национално ниво. Тя предлага възможност на всяко лице, което има информация, както и лице, което е видяло детето или заподозрения да информира веднага органите на номер за спешни повиквания – „112”, за да се подпомогне по-ранното откриване на отвлечено или изчезнало дете.

Държавна агенция за закрила на детето поддържа и функционирането на специализирана интернет страница „Сексуална експлоатация на деца с търговска цел” – www.storech.sacr.government.bg. Тя предоставя възможност за подаване на сигнали, свързани с нарушаване правата на децата, деца в риск, които са въввлечени в престъпна, незаконна дейност и др. За постъпилите сигнали се води статистика, чиято цел е очертаване на общите тенденции, както и на настъпилите промени в обхвата на експлоатацията и насилието над деца.

През 2013 г. дирекция „Управление на човешките ресурси” към Министерството на отбраната координира и подпомага информационно-рекламната кампания за набиране на кандидати за курсанти във висшите военни училища за учебната 2013/2014г. Целта е да се отговори на потребностите на младите хора от повишена информираност и улесняване на достъпа до информация и услуги. Информационно-рекламната кампания на МО е максимално ориентирана към основния рекламен принцип – системно провеждане, поддържане и развитие на положителния образ на рекламния продукт. В ролята на представяния продукт е образа на курсанта от военния университет и младшия офицер от Сухопътните войски, Военновъздушни и Военноморски сили. При подготовката на кампанията своевременно се отчитат всички изменения в нормативната база за приема на обучаеми и висшето образование.

Целта на кампанията е посланията да достигнат до младите хора в България и до техните родители. Тя е комплекс от информационни и рекламни дейности, включващи организиране на пресконференции, изработване на плакати, информационни табла, адекватно участие в кандидат-студентските борси, организиране на непосредствени срещи със зрелостниците, поддържане на сайта на военните училища с работеща електронна поща, използване са съвременни форми за поднасяне на информацията и

гъвкава система за бързо и адекватно реагиране. Необходимо е кампанията да се планира своевременно и ефективно с еквивалентна насоченост, както към кандидати за курсанти, така и към кандидатите за студенти. Рекламната стратегия цели да осигури интерес към институцията извън рамките на традиционната кампания, която провеждат другите висши училища с предимства като: пълната държавна издръжка, придобиване на категория „С“, гарантирането на работни места след успешното завършване на пълния курс на обучение.

Кампанията се провежда в изпълнение на следните основни задачи:

- популяризиране на предимствата на висшето военно образование и условията, на които трябва да отговаря всеки български гражданин, за да придобие статут на обучаем;
- популяризиране на специалностите и специализациите, по които се води обучение;
- утвърждаване на името на военното обучение в академичните среди;
- популяризиране на условията за обучение и живот;
- професионална реализация след завършването;
- работа в подкрепа на изграждането на обществения престиж на професията офицер от Българската армия.

Целевата група са младите хора на възраст от 18 - 23 години, съгласно чл. 6, ал. 1, т. 7, буква а от Наредба № Н-33/23.11.2011 г. за условията и реда за приемане на обучаеми във висшите военни училища. Главно условие за успешната кандидат-курсантска и кандидат-студентска кампания е създаването на оптимална организация на взаимодействие между военните училища, дирекция „Управление на човешките ресурси“ в Министерство на отбраната и Централното военно окръжие, с цел навременно изготвяне и разпространение на заповедта за приемане на курсанти, рекламните материали и комплекта документи за кандидатстване. Работа с медиите, като организиране на пресконференции, свързани с реда за прием и условията за обучение във висшите военни училища. Един от начините за провеждане на рекламната кампания е участието във форумите, организирани от сдружение „Кандидат-студентска борса“. Военните училища се включват в студентските борси с участието на курсанти. Традиционно се участва в борсите във София, Пловдив, Варна, Хасково, Бургас, Добрич, Велико Търново, Плевен, Ст. Загора и Монтана.

Мобилните екипи са нова практика във висшето образование в България. Тези екипи са живата връзка между институцията и средношколците. Извършеното проучване на кандидат-курсантите и кандидат-студенти по време на работа на приемните комисии установява, че най-много кандидати са привлечени от мобилните тимове на висшите военни училища при извършване на рекламната кампания. Срещите със зрелостниците по места най-силно ги мотивира да проявят интерес към военната професия. Отговорите на курсантите от мобилните групи се приемат безрезервно и се считат за най-достоверни. Начинът на поднасяне на информация, чрез мултимедийна презентация предизвиква голям интерес. Посланията достигат до онези, за които са предназначени. Сайтовете са най-големият търговски консултант на образователната услуга, безспорният информационен фаворит за кандидатите. Той е с обновена интернет-страница, даваща многостранна информация, включително и за хода на приемната кампания по кандидатстването и приема на курсанти и студенти и с послание към най-широк кръг от потребители. Следващ основен елемент са рекламните материали. Те са изработени, както на класическия хартиен носител, така и във формати и на носители, позволяващи да бъдат представени чрез мобилни мултимедийни технически средства, както и в електронните медии и в печата. Друг атрактивен продукт на рекламната кампания са мултимедийни клипове.

Програма „Учене през целия живот” се администрира от Център за развитие на човешките ресурси (www.hrdc.bg) към Министерство на образованието и науката. През 2013 г. над 6 000 млади хора получават възможност да се включат в международна мобилност с цел обучение, стаж или междукултурен обмен. Основните секторни програми, в които участват млади хора, са секторна програма „Коменски” – училищно образование, секторна програма „Леонардо да Винчи“ – професионално образование и обучение и секторна програма „Еразъм” – висше образование.

Достъпът на младите хора до информация относно образование и мобилност в Европа се подкрепя от хоризонталните инициативи „Европас“ и „Еврогайдънс“ като за 2013 г. броят на информираниите надхвърля 15 000.

През изминалата година основен разпространител на информация относно възможностите за мобилност е създадената от ЦРЧР мрежа от посланици на мобилността. Посланиците са професионалисти в областта на кариерното информиране, ориентиране и консултиране, които представляват основните региони в страната. Основните цели на Мрежата от посланици на мобилността са да популяризират различни възможности за реализиране на мобилности и да подготвят хора, решили да се

впуснат в приключението наречено „Мобилност”. През 2013г. посланиците организират регионални обучения, семинари и презентации на база на обучителна програма „Ориентиране за мобилност” в подкрепа на мобилността на младите хора.

ПРИОРИТЕТ III. НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.1 МЛАДИ ХОРА, ПРАКТИКУВАЩИ СПОРТНИ ДЕЙНОСТИ

3.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Задължителната образователна програма в системата на средно образование включва провеждането на 3 пъти седмично часове по физическо възпитание, в която през 2013/2014 учебна година в паралелки са обхванати ученици от VIII до XII клас.

По данни на НСИ през учебна година 2013/2014 г. спортните училища в страната са 24, докато през 2012/2013 г. са 19, т е се наблюдава нарастване с 25%.

Продължава тенденцията към намаляване на броя на паралелките и изучаване на физическо възпитание и спорт като в сравнение с учебната 2011/2012г., а намалението е с близо 3% или 375 паралелки. Подобно е състоянието и с броя на учениците, като намалението спрямо учебната 2011/2012г. е с 9 726 ученика или 3.3%.

Тенденцията на намаляване на броя на училищата със свободно избираема подготовка (СИП) и задължително избираема подготовка (ЗИП) продължава, като в рамките на отчетния период спадът е с (6.3%) спрямо 2011/2012г. или 34 училища.

В рамките на 2012 – 2013г. се наблюдава намаляване броя на общинските детски комплекси, центрове за работа с деца и ученически спортни школи в сравнение учебната 2011/2012г. с 28.5 % или от 45 през 2011/2012г. на 35 през учебната 2012/2013г.

Физическо възпитание и спорт от VIII до XII клас	2009/2010 г.	2010/2011 г.	2011/2012 г.	2012/2013 г.
Брой паралелки, в т.ч.:	14 149	14 151	13 530	13 156
брой ученици	328 316	315 700	299 932	290 206
Брой училища със СИП и ЗИП	953	589	572	538
Брой общински комплекси и центрове за работа с деца		42	45	35
Брой училища / брой спортни паралелки,	39	37	35	38
Брой спортни паралелки,		232	175	233
Брой ученици в спортни паралелки	5 406	5 226	3 841	5 026

Данни на Министерството на образованието и науката

3.1.2. Предприети мерки

Основната цел в политиката на Министерството на младежта и спорта в областта на физическото възпитание и спорта за ученици и студенти през 2013г. бе осигуряване на оптимални условия и възможности за практикуване на спорт и социален туризъм от

младите хора – в това число и децата с увреждания и децата в риск. Политиката в тази област включваше:

1. Разработването на нормативни актове, свързани със спорта за учащите и дейността на спортните училища.
 - Създаване на методики за организиране, планиране, провеждане, отчитане и контрол на спортната подготовка и комплексното възстановяване на учениците спортисти;
 - Разработване и внедряване на методи и програми за селекция от спортните клубове, които да осигуряват ефективен първичен подбор и обучение на таланти деца.
 - Утвърждаване на програмното и проектно финансиране на дейностите на спортни организации, работещи по проекти на ММС, както и за подпомагане развитието на учебно-тренировъчния и спортно-състезателен процес в спортните училища;
2. Разработване и координация на изпълнението на програми и проекти за развитието на:
 - ученическият и студентски спорт;
 - спорта за хора (деца) с увреждания и деца в риск;
 - спортни занимания за деца от детските градини.

С тяхното изпълнение се разшириха и обогатиха възможностите за утвърждаване на физическото възпитание и спорта, като средство за здравословен начин на живот. По този начин се увеличи и броят на младите хора, практикуващи физически упражнения, спорт и социален туризъм.

През 2013 г. Министерството на младежта и спорта реализира Програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск“, в която 1 500 ученици и млади хора са взели участие в безплатните спортни занимания.

Проведени са всички етапи на Ученическите игри – вътрешноучилищен, областен, зонален и финален за учебната 2012/2013 г. като са създадени възможности и условия за спортно-състезателна дейност и изява на учениците от общообразователните училища. Броят на младите хора, взели участие в Ученическите игри за 2013 г., е около 55 000.

Проведени са всички състезания от Ученическите игри за учениците с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна

система през учебната 2012/2013 г. Чрез тях са създадени възможности и условия за спортно-състезателна дейност и изява на учениците от специалните училища. Броят на участващите в игрите млади хора е 220, с което прогнозираната цел е на 100% изпълнена.

В изпълнение на Приоритет III през 2013 г. Министерството на младежта и спорта реализира програма „Спорт за децата в свободното време” за организиране и провеждане на начално обучение по вид спорт и спортни занимания за деца в свободното им време, с оглед подобряване на здравето и физическата им дееспособност, както и пълноценно използване на свободното време. Включването на децата и младежите в занимания по избран от тях вид спорт е превенция срещу заболяванията, наднорменото тегло, нетолерантността и насилието над тях.

Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 1 001 000 лева. Реализираните проекти по Програмата са 199 в 66 населени места, с включени дейности по 48 вида спорт. В Програмата са се включили 10 300 деца и младежи, които в продължение най-малко на 6 месеца са участвали в безплатни спортни занимания, 3 пъти седмично. На тях е бил осигурен безплатен достъп до спортна база и квалифицирани специалисти. Заниманията са били проведени от 392 специалисти в областта на спорта на територията на 247 спортни обекта.

3.2. НИВО НА ИНФОРМИРАНост И ПРИДОБИТИ УМЕНИЯ И ЗНАНИЯ ЗА ЗДРАВосЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.2.1 Състояние на индикатора

Здравето в неговите многобройни аспекти се оказва пресечна точка за разрешаването на проблеми като продължителност и качество на живота, работоспособност, създаване на здраво потомство и икономически просперитет.

Един от сериозните въпроси е дали младите хора се чувстват здрави или болни. Според данните мнозинството от тях се преживява като здраво. Ако съберем всички степени на положителните отговори на дадения въпрос, за здрави се считат 95% от младежите. От тях са посочили, че имат отлично здраве около 14%, а като хора с много добро и добро здраве се определят съответно около 38% и 42%. Така анкетираните, които преценяват себе си като хора с лошо здраве, са едва 5%. Тази картина на преживяването на личния здравен статус търпи известна корекция при по-обективния

индикатор за честотата на боледуване. При този въпрос около 17% отговарят, че боледуват по-скоро често. Подобен е резултатът и при въпроса за хроничните заболявания, където 14.6% от отговорите са в потвърждение за наличие на такива.

3.2.2 Анализ на състоянието

Здравният статус е свързан с начина на живот и навиците на хората. По данни на национално представителното социологическо проучване с лонгитюден характер от агенция ЕСТАТ над 80% от интервюираните младежи са посочили, че се хранят най-често с домашно приготвена храна. Предвид възрастовата група може да се предположи, че именно това са главно потребителите на „храна на крак“, пакетираните храни или ресторантите. В отговорите едва 10-12% са отбелязали, че най-често се хранят по този начин. Сами по себе си тези резултати не могат да бъдат считани за показателни относно структурата на всекидневието и мястото на храната в него за тази аудитория. Излизането навън с приятели, потреблението на бърза храна и посещението на ресторанти не отразяват навиците за хранене, а са елементи от начина на живот и прекарване на свободното време. Така полученият резултат може да се интерпретира като добър знак за по-здравословен начин на живот, но също така може да е резултат от някакви формални ограничения, които препятстват храненето извън къщи като обичаен начин на хранене.

Анализът на навиците за употреба на алкохол и цигари е важен показател за здравето и ежедневието на младите хора в България. Положителна тенденция е, че близо 60% от респондентите са посочили, че не пушат. За пушачите едва 7% отговарят, че пушат повече от 20 цигари на ден. Сред останалите най-много отговори (близо 41%) са дадени за среден брой цигари дневно между 6 и 10. Употребяващите алкохол са 65% от респондентите, като бирата и виното доминират над употребата на концентриран алкохол. (съответно 61,5% и 57,6%). От пиещите концентрирани напитки само 8% отговарят, че изпиват повече от 500 мл. седмично, докато за 40% употребата е под 100 мл. седмично. Също така ниски са количествата бира и вино, изчислени на седмична база - около 40 % пият по 1-2 чаши седмично.

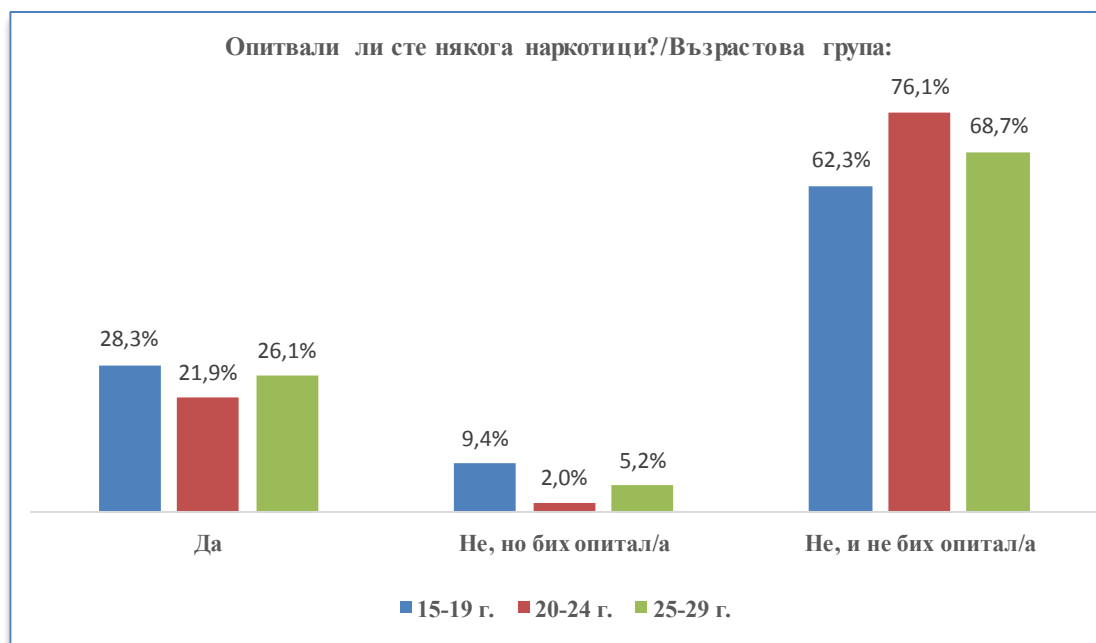
Употребата на наркотици засяга около 1/3 от интервюираните лица. 24,5% са отговорили утвърдително на въпроса дали са опитвали някога наркотици, като още 5% възнамеряват да опитат занапред. 2/3 от респондентите заявяват, че не са опитвали и не биха опитали наркотици. От тези, които са отговорили, че употребяват наркотици, основният дял (почти 92%) се пада на пушещите трева. В сравнение с предходни

години леко нараства делът на употребяващите твърди наркотици (9,2%). Конкретният резултат обаче може да се дължи на по-открития начин на дискутиране на темата в обществото - т.е. по-лесно да се признава нещо, което в предходни периоди е било премълчавано.

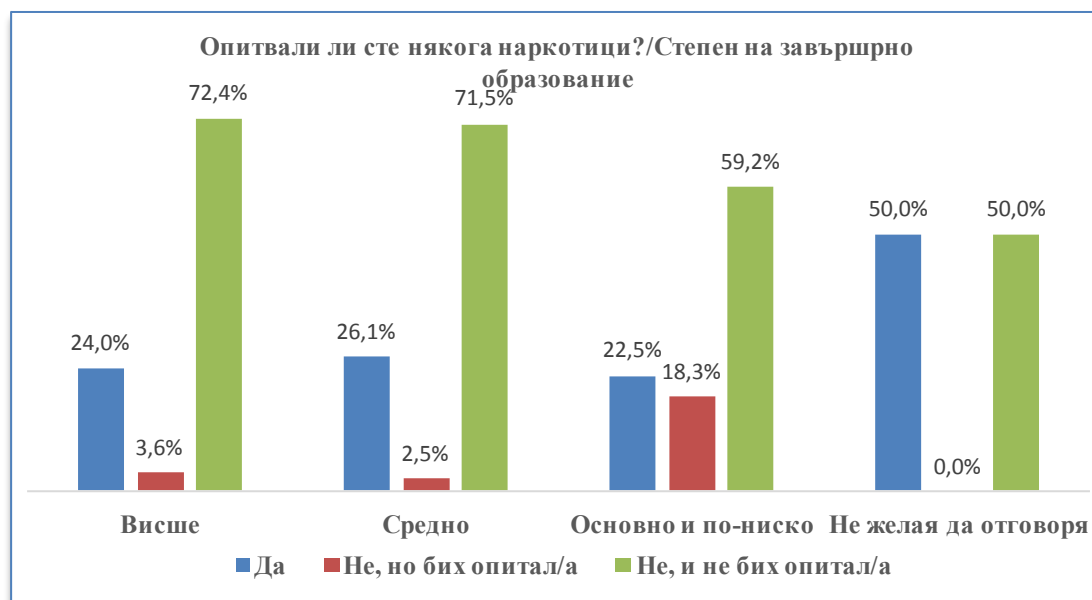
В заключение може да се отчете, че поне 1/3 от интервюираните са опитвали наркотици, като реалният дял е вероятно по-висок. Основание за това заключение дава косвеният въпрос, който пита младежите дали е имало употребяващи наркотици ученици в училищата, където са учили или учат. Малко над половината от далите отговор на въпроса за условията, при които са се обучавали отговорят, че там е имало ученици, употребяващи наркотици. Около 1/4 от случаите отговарят утвърдително за наличие на наркопласъори в района на техните училища. Също приблизително такъв е делът на случаите със сбивания между учениците и честото отсъствие на учители.

Все пак изводите в тази деликатна материя трябва да се правят внимателно. От една страна споделянето на отговори по тази тема е добър знак, че е възможна и необходима по-нататъшна комуникация. Това е особено важно предвид съхраняване на високия дял на онези от младите, които се определят като хора, които не са опитвали и не биха опитали наркотици. Доколкото е възможно част от тези отговори да не са искрени, а да отразяват социално правилния и желан отговор, то в училището, в обществото и във всички институции, играещи ролята на младежки социализационни агенти е важно да се поддържат постоянни, аргументирани и въздействащи послания за вредността, опасността и коварността на наркотичните зависимости. По този начин би било по-вероятно равнището на резистентност спрямо приемането на изкушенията от наркодилърите ще се съхрани висока, а делът на любопитните към този порок и на вече употребяващите би могъл да намалее.

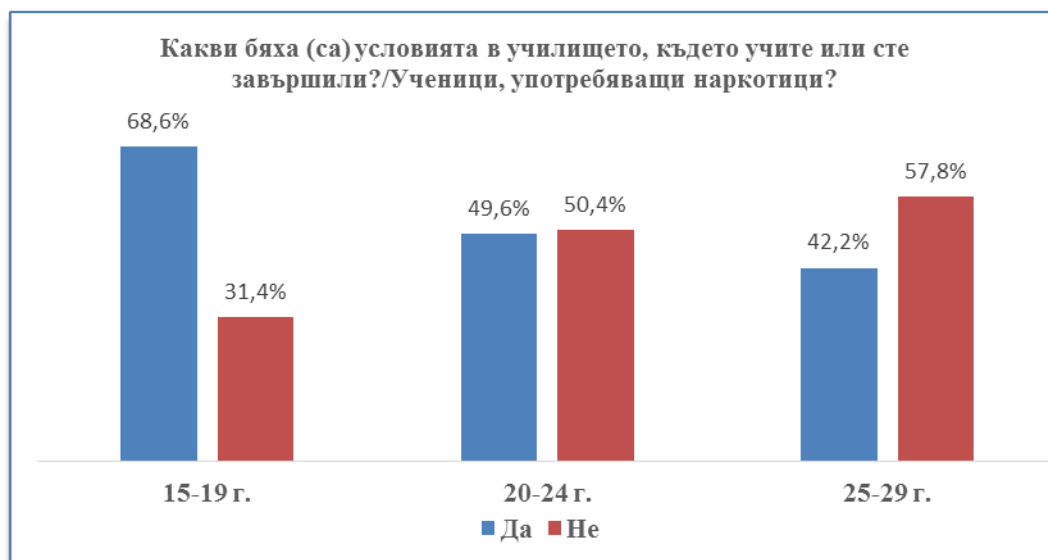
Разпределението на така посочените резултати вътре в групата представя следната картина: уязвими са по-малките като възраст и по-ниско образовани респонденти.

На графиката по-долу ясно се изобразява наблюдението, че готовността да пробват наркотици нараства най-много сред респондентите с основно и по-ниско образование:

С намаляването на възрастта се покачват сведенията и за наркопласъори около училищата. Това е така или защото по-големите са се откъснали от училищните спомени, или, което е по-вероятно, явлението да се е разраснало. Като цяло, въпросите за наркотици се влияят най-вече от фактора възраст и от населеното място.

Интересно е сравнението на въпросите за употребата на наркотици с тези за условията в училищата. Така представените резултати дават основание да се заключи, че превенцията срещу употребата на наркотици не е само в информираното поведение на младежите, но също така и в уменията да се поддържа добра атмосфера и безопасна среда около и в училищата. Ако се вземе предвид, че броят на респондентите, отговорили утвърдително на въпроса дали е имало бягства на ученици от час е голям (около 2/3 от отговорите) и че в училище не е имало достатъчно интересни извънкласни занимания (малко над 1/3 от случаите), може да се заключи, че поне два мощни инструмента за въздействие върху поведението на учениците (особено рисковата група) имат неизползван потенциал. Това са дисциплината и реда в училище (наличието на много бягства не е индикатор за добра училищна атмосфера) и превръщането на училището в притегателно място за младите. Ако на някой му е интересно да бъде там, то със сигурност процентът на девиантни занимания би намалял. С други думи, ако за повече ученици има интересни занимания, включително извънкласни форми и творчески дейности, то в тяхно лице интересът към наркотиците би имал сериозен съперник за вниманието на тийнейджърите.

Това води до необходимостта от увеличаване на средствата за програми и проекти за спорт в свободното време, социалния туризъм, спорта за хората с увреждания и децата в риск, ученическият, студентският и елитният спорт с цел увеличаване на обхвата, ефекта и ползата от реализирането на тези програми.

3.3.3 Предприети мерки

В мерките по приоритет III „Насърчаване на здравословния начин на живот” през 2013 г. са обхванати общо 429 941 млади хора. Финансирането е осигурено в рамките на държавния бюджет, международни донори, оперативни програми и общински бюджети. С цел превенция на факторите, създаващи риск за здравето на младите хора, са проведени 19 конференции, 121 семинари, 1 418 обучения, 428 срещи и 40 кръгли маси за насърчаване и подпомагане на сътрудничеството между младежките работници, здравните специалисти, младежките и спортните организации за утвърждаване на здравословен начин живот сред младите хора. В дейностите по превенция на факторите, създаващи риск за здравето на младите хора, са обхванати 139 621 младежи.

В мероприятията, проведени във връзка с Европейската седмица на двигателната активност, са участвали 5 350 младежи, в т.ч. млади хора със специални потребности. По програма "Спорт за хора с увреждания и деца в риск" са реализирани 46 проекта, в които са обхванати 1 590 деца с увреждания. В различни кампании, инициативи, информационни беседи, дискусии и срещи на областно и регионално ниво са участвали 14 833 млади хора. В мероприятията, насочени към повишаване на сексуалната култура на младите хора, са обхванати общо 71 661 младежи. Проведени са 225 информационни тематични здравни кампании, в които са участвали 46 330 млади хора, а чрез мобилизиране на младежките информационни мрежи е разпространена здравна информация, съобразена с нуждите им. Създадени са 38 общински клубове за обучители на връстници и прилагане на нови форми на здравно образование в училищата, чрез които се насърчава здравната просвета в читалищата и младежките организации.

През 2013 г. са проведени 214 обучения, 1 199 мотивационни и информационни кампании и са реализирани 200 проекта за насърчаването на физическата активност и спорта сред младите хора, в които са обхванати общо 218 659 младежи. С цел създаване на възможности за тяхното обучение по въпросите на здравето, спорта и физическата активност в ученически игри за общообразователните и специалните училища са обхванати 155 710 младежи. По програма „Спорт за децата в свободното време” са финансирани 199 проекти, в които са се включили над 10 000 младежи. По „Програма за развитие на спорта за всички” на Министерството на младежта и спорта са участвали 6 900 млади хора. В различни кампании, инициативи, информационни беседи, дискусии, лекции, срещи и спортни състезания (Общинско състезание по стрийтбол за ученици 6-12 клас, Лекоатлетическа щафета „Освобождение”, Турнири по футбол,

баскетбол, стрелба, волейбол, стрийт фитнес и шахмат и др.) на областно и регионално ниво са участвали 45 749 млади хора.

За повишаване на информираността на населението в страната, в това число на младите хора като уязвима група по отношение на поведенчески рискови фактори, се осъществяват различни национални програми, както и проекти, финансирани по оперативни и други донорски програми.

В сферата на здравеопазването голяма част от обучителните дейности са проведени по повод Световния ден без тютюнев дим – 31 май и Международния ден без тютюнопушене – 21 ноември, като от РЗИ са организирани кампании на територията на областните центрове и в по-малките общини.

По повод 26 септември 2013 г. „Денят на Екс пушача” (инициативата е част от Европейската кампания „Екс пушачите са неудържими”) МЗ дава указание на РЗИ за използването на „iCoach” - безплатен онлайн инструмент за отказване на цигарите.

Проведен е Национален ученически конкурс „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн 5“, като 15 от представените проекти са реализирани от 470 ученици от 9-12 клас.

През 2013 г. продължи активната дейност на Кабинетите за консултиране и отказване от тютюнопушене: провеждане на спирометрично измерване на активни и пасивни пушачи; определяне на степен на никотинова зависимост с тест на Фагерстрьом и др.

През отчетния период от Районните здравни инспекции (РЗИ) са организирани многобройни превантивни дейности за ограничаване на тютюнопушенето: фотоконкурси, изложби за колажи, приложения и картини под мотото „Приключения и забавления без цигарен дим”, прожекции на видеостени на филми и послания, спортни турнири за ученици под мотото „От цигарите се откажи, здравето със спорт си запази!”, презентации, интерактивни обучения и дискусии на теми „Тютюнопушене. Зависимост. Пасивно тютюнопушене и заблудите на пушача”, демонстрации за вредите от тютюнопушенето с помощта на обучителен макет, разпространение на информационни материали насочени към широката общественост, в т.ч. и към младите хора.

Реализирани са съвместни дейности с Български младежки червен кръст (БМЧК). От РЗИ - Шумен са проведени две обучения съвместно с БМЧК гр. Шумен чрез подхода „Връстници обучават връстници” на тема „Тютюнопушене и зависимост. РЗИ - Габрово е организирана здравнообразователна и информационна кампания под мотото: „Екс-пушачите са неудържими”, а в град Варна е проведена кампания също е

проведена тематична кампания съвместно със студенти от Медицински университет – Варна.

В редица РЗИ са проведени информационни кампании за ограничаване употребата и злоупотребата с алкохол, под мотото „Изборът е личен, ефектът – върху всички”. Проведени са интерактивни обучения и демонстрации с очила за алкохолно опиянение (алкоочила), което дава допълнителна представа на младите хора за рисковото поведение след употреба на алкохол.

Традиционно през м. февруари, всяка година в училищата се провеждат обучителни мероприятия с участието на РЗИ, насочени срещу поведенческия рисков фактор алкохол, за повишаване на знанията относно влиянието и увреждането на организма от употребата му.

От РЗИ са реализирани и обучителни дейности с ученици и млади хора за повишаване информираността по въпросите, свързани с рисковете за здравето при хранителни дефицити, ползите от здравословното хранене, профилактика на затлъстяването и на хранителните разстройства – анорексия и булимия.

Предоставени са здравно-информационни материали, като: „Препоръки за здравословно хранене за ученици на 7-19 години в България”, „Препоръки за здравословно хранене на населението в България 18 - 65 г.” и др.

В редица областни центрове от РЗИ са организирани и проведени здравно-образователни мероприятия по повод отбелязване на „19 май – Европейски ден за борба със затлъстяването”.

Съвместно с Международната доброволческа организация „Ла Лече Лига” в периода 1-7 август по повод „Световна седмица на кърменето” са проведени обучения с бременни и кърмещи жени за ползата от майчината кърма за новородените бебета.

През отчетния период са проведени и мероприятия за повишаване мотивацията на учениците и младите хора за практикуване на ежедневни физически упражнения, спорт и туризъм. Чрез проведените различни интерактивни и занимателни игри е предоставена информация за ползата от активното спортуване, както и риска за здравето от намалената двигателна активност.

Във връзка с проучване по Проект „Европейска инициатива на СЗО за наблюдение на затлъстяването при децата” в 12 училища от област Варна са проведени 12 срещи с родители на деца на 7 годишна възраст. На срещите са присъствали общо 187 родители, а обсъжданата тема е здравословното хранене в ученическа възраст и здравословни последици от наднорменото тегло.

През отчетния период от РЗИ – Велико Търново са проведени 5 срещи с членове на Клуба на здравето, Градския ученически парламент и БМЧК - Велико Търново (общо 70 участника) във връзка с отбелязването на световни и международни дни, посветени на превенцията и ограничаването на тютюнопушенето, употребата на наркотици и алкохол, двигателна активност.

Проведени са редица срещи на спортна тематика, в подкрепа на инициативата на СЗО „Движението – това е здраве” и Националната кампания „Месец май - месец на българския спорт”. В гр. Смолян е проведена среща на тема: „Движението-извор на здраве, сила и добро настроение” съвместно с Община Смолян, с участие на 80 младежи (16-18 г.) от България и Унгария. В гр. Враца, РЗИ съвместно с общинската администрация и РИО е реализирала Спортен детски празник, посветен на 10 май - „Световен ден за движение за здраве” с 250 участници. В гр. Правец е проведена кампания в подкрепа на „Световния ден за движение” с участие на 350 младежи, а в гр. Разград са организирани две спортни прояви – турнир по бадминтон и тенис на маса с общо 110 участника. От РЗИ - Стара Загора в партньорство с Община Раднево е организиран спортен празник под мотото: „Движи се и победи”, в която участват около 300 ученици и др.

От 18 РЗИ са проведени срещи с млади хора (пасивни и активни пушачи), с цел запознаване с уврежданията на здравето, до които води тютюнопушенето, мотивиране и отказване от тютюнопушене. На участниците в срещите е извършено безплатно измерване на въглероден монооксид в издишания въздух и количеството на карбоксиемоглобин в кръвта.

Реализирани са семинари и обучения по детската компонента на програма СИНДИ „Здрави деца в здрави семейства”.

В рамките на Националната АНТИСПИН кампания по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария, през 2013 г. на всички партньори в страната – неправителствени организации, РЗИ, общини и др. са предоставени презервативи, картички, плакати и кутийки за презервативи, необходими за дейностите по Програмата. За популяризиране посланията на кампаниите са изработени видеоклипове и аудиоспотове, които се предоставени на партньорските организации.

В рамките на всички местни кампании активно са привлечени учителите на връстници/доброволци към 18-те НПО, подполучатели по Компонент 7 на Програмата. Със средства от Глобалния фонд се предоставени информационни материали и

презервативи в достатъчни количества за ефективното изпълнение на планираните дейности на регионално ниво. Традиционно информационните кампании на национално и регионално ниво се организират около ключови дати, свързани с превенцията на ХИВ/СПИН, като на всички етапи в планирането, организацията и провеждането им се включват самите млади хора, което повишава ефективността на работата на неправителствените организации.

В рамките на Компонент 7 на Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са организирани и проведени множество вътрешни и външни обучения на 18-те НПО, на които са предоставени средства да организират местни обучения за разширяване на капацитета на подкрепяните от тях младежки клубове. Общият брой на обучените лица по метода ВОВ за 2013 г. е 2 019 души. В рамките на работния план на проект РЕТРИ за 2012 г. са заложили средства и са организирани и проведени два модула на обучение за развитие на националния капацитет за работа по подхода „Връстници обучават връстници”.

Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” предоставя средства от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария за финансиране на функционирането на 19-те КАБКИС и 17-те мобилни медицински кабинети чрез подписването на договори и възлагането на дейности на НПО и РЗИ.

Услугата непрекъснато се популяризира сред общото население чрез медиите, сред младите хора в риск чрез работещите по Компонент 7 обучители на връстници и сред уязвимите групи чрез НПО, работещи по Програмата. Дейностите регулярно се изнасят на терен или чрез използването на мобилни медицински кабинети.

През 2013 г. НЦЕМПИ отбеляза Европейската седмица на спорта и двигателната активност – Move Week (29.09.2013 – 13.10.2013 г.), чрез която са обхванати 4 900 младежи от цялата страна и 450 млади хора със специални потребности. Пред младите хора са представени над 90 видове спорт.

Националната военна спортна федерация (НВСФ) в изпълнение на проект по „Програма за развитие на спорта за всички” на ММС, Наредбите за провеждане на Държавни военни първенства (ДВП) и заповед на министъра на отбраната за провеждане на общоармейски шампионати и първенства през 2013 г. провеждат 15 шампионата и първенства от държавния спортен календар (ДСК) и участват в 2 световни военни първенства по линия на Международния съвет за военен спорт (CISM), като едното е Зимна военна олимпиада.

През 2013 г. в състезанията от *Държавния спортен календар на Министерството на отбраната* са взели участие и системно се занимават с физическа активност и спорт 6 900 младежи. Всички планирани състезания, залегнали в проекта, както и общоармейските шампионати и първенства, са проведени на много добро ниво и постигат заложените цели. В държавните военни първенства през тази година по най-масово разпространените спортове в България - като лека атлетика, плуване, футбол, тенис на маса, участват значително по-голям брой състезатели в сравнение с 2012 г. Тези състезания допринасят за развитието на физическата подготовка на военнослужещите и цивилните служители от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

Успешно е изготвен, защитен и приет проект по Програма „Развитие на спорта за всички” за 2014 г., с помощта на който ще се реализира стремежа на ръководството на Министерството на отбраната за увеличаване на броя на младите хора за занимания с физическа активност и спорт.

ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

4.1 ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ МЕРКИ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК

Перспективите за развитие пред младите хора зависят изключително много от тяхната социално-икономическа среда и редица други фактори. Някои младежки групи са изложени на риск от социално изключване и бедност повече от други, като сред основните рискови групи са:

1. деца и младежи, настанени в специализирани институции, в социални услуги в общността от резидентен тип, в приемни семейства и при близки и роднини;
2. деца и младежи, които напускат специализираните институции за деца, и които са изправени пред по-голям риск от бедност и социално изключване.

Постоянно променящата се социално-икономическа обстановка в страната поставя в неравностойно положение младежите, които напускат специализирани институции, социални услуги в общността от резидентен тип или приемни семейства и семействата на близки и роднини, в които са били настанени и са живели. Много от тях не могат да се реализират от една страна, поради обществени предразсъдъци и негативното отношение на обществото и работодателите към тях, а от друга – поради липсата на интегрирана обществена среда, осигуряваща равнопоставеност и зачитане на човешкото достойнство.

В началото на 2013 г. Министерският съвет прие Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 (с Протоколно решение №5 от 06.02.2013 г.). Стратегията е ориентирана към изграждане и реализиране на единна, последователна и устойчива политика в областта на социалното включване и има за цел подобряване качеството на живот на уязвимите групи в българското общество и създаване на условия за тяхната пълноценна реализация. Ключов акцент се поставя върху активното включване на пазара на труда, развитие на междусекторни услуги за социално включване и осигуряване на устойчивост и адекватност на социалните плащания. Важно място в Стратегията заемат мерките, насочени към насърчаване на заетостта и осигуряване на специална подкрепа за младите хора, напускащи специализираните институции.

Агенцията за социално подпомагане (АСП) и нейните териториални структури са ангажирани и оказват помощ на млади хора в риск при наличие на потребност по реда на Закона за социално подпомагане и правилника за неговото прилагане чрез:

- *Месечна социална помощ* (чл. 9) от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане /ППЗСП/ и еднократна помощ (чл. 16) от ППЗСП за задоволяване на инцидентно възникнали здравни, образователни, комунално-битови и други жизненоважни потребности на лицата и семействата. В случай, че лицата са се регистрирали в едномесечен срок от завършване на социалното учебно-професионално заведение или специални училища не се изисква 6-месечна регистрация в Дирекция „Бюро по труда”.
- *Целева помощ за заплащане на наем на общинско жилище* По чл.14 от ППЗСП право на месечна целева помощ за заплащане на наем на общински жилища ползват лицата, ако настанителната заповед е на тяхно име и чийто доход от предходния месец е до 250 на сто от диференцирания минимален доход, ако са сираци до 25-годишна възраст, завършили социален учебно-професионален център.
- *Целева помощ за отопление*, съгласно реда и условията на Наредба № РД-07-5/16.05.2008 г. на МТСП. Право на помощта имат лицата и семействата, чийто средномесечен доход за предходните 6 месеца преди месеца на подаване на молбата-декларация е по-нисък или равен от диференциран минимален доход за отопление и отговарят на условията по чл. 10 и 11 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане. Целевата помощ се отпуска след преценка на доходното, имущественото, здравословното състояние, възрастта и семейното положение, като размерът на същите се определя ежегодно, съобразно промените в цените на електроенергията. Диференцираният минимален доход за отопление е определен в чл. 2, ал. 4 от Наредбата.

От постъпилите в АСП през 2013 г. отчетни данни²⁴ средномесечният брой на лицата и семействата, на които са отпуснати месечни помощи по реда на чл. 9 е 49 921. Изплатената сума за тях е в размер на 54 016 358 лева – с 255 313 лева повече в сравнение с предходната година. През 2012 г. в страната средномесечно са подпомогнати 49 676 лица и семейства. Изплатената сума е 53 761 045 лева. Данните

²⁴ По данни на Дирекциите "Социално подпомагане", МТСП

сочат увеличение за 2013 г. с 242 лица и семейства, което представлява около 0,5% на подпомогнатите лица и семейства в сравнение 2012 г.

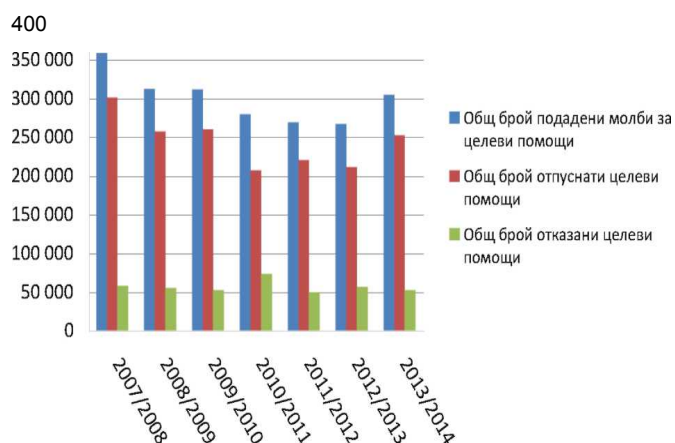
По отношение на отпуснатите еднократни помощи по реда на чл. 16 от ППЗСП се отчита увеличение е с 0,6 %, което се дължи на изплатените еднократни помощи, свързани с неблагоприятните атмосферни условия. През 2013 г. са отпуснати еднократни помощи на 7 758 лица и семейства (през 2012 г. - 7709), като са изплатени 2 674 834 лева, което е с 971 215 лева повече в сравнение с 2012 г. - 1 703 619 лева.

През 2013 г. с целеви помощи за наем на общинско жилище средномесечно са подпомогнати 226 лица, които са с 21 в повече спрямо 2012 г., когато средномесечният брой подпомагани е 205 лица. Изплатената сума за 2013 г. е 93 806 лв., което е с 9 280 лева в повече в сравнение с 2012 г., когато тя е била 84 526 лева.

По реда на чл. 14 от ППЗСП се отпуска месечна целева помощ за заплащане на наем на общинско жилище. От това право се ползват лица без родители до 25-годишна възраст, завършили Социално учебно-професионален център (СУПЦ) и други лица.

При целевата помощ за отопление, съгласно реда и условията на Наредба № РД-07-5/16.05.2008 г. на Министерството на труда и социалната политика (МТСП), размерът на месечната помощ за отопление през отоплителен сезон 2013/2014 г. е запазен – 66 лв. месечно (329 лв. за целия отоплителния сезон).

Отпуснати целеви помощи за отопление

С направените изменения в Наредбата се увеличи общият брой на получените целеви помощи за отоплителен сезон 2013/2014 г. - 251 876 докато през сезон 2012/2013 г. броят на лицата и семействата, получили целеви помощи е 210 711.

Социалните помощи се отпускат по постоянен адрес на лицата. Служителите в териториалните поделения на АСП предоставят информация и консултация на тези лица за възможностите за тяхното подпомагане, социално включване и видовете социални услуги, които биха могли да ползват.

4.2 СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ ТИПА ПОДКРЕПА, ПРИДРУЖАВАНЕ, МЕНТОРСТВО), ПОДХОДЯЩИ ЗА МЛАДИ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК

Съществена характеристика на социалните услуги е, че се основават на социална работа и са насочени към подкрепа на подпомаганите лица за осъществяване на ежедневните им дейности. Те се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата, които се нуждаят от тях.

Предоставянето на достъпни, качествени и устойчиви социални услуги е важен елемент на политиката за подкрепа на уязвимите групи. Системата за социални услуги се разшири значително през последните няколко години благодарение на реформите, насочени към подобряване на планирането, деинституционализация и предоставяне на повече услуги, базирани в общността и в семейна среда. Социалните услуги за всяко дете и младеж имат превантивен характер по отношение на социалното изключване. Специално внимание е насочено към предприемането на мерки за осигуряване на подкрепа на децата и младежите при напускане на специализираните институции и прехода към самостоятелен живот, като ключова роля имат социалните услуги, предоставяни в общността.

Към края на 2013 г. на територията на страната функционират общо 781 социални услуги за деца, с общ капацитет 17 843 места. Общият размер на средствата за 2013 г. за финансиране на социални услуги, предоставяни в общността, като делегирана от държавата дейност е 73 458 400 лв.

През 2013 г. (спрямо 2012 г.) общият брой на защитените жилища, наблюдаваните жилища и преходните жилища се е увеличил с 5, а в сравнение с 2010 г. с 28.

Защитени жилища, Наблюдавани жилища и Преходни жилища²⁵

Видове	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Защитени жилища	103	113	117	119
Наблюдавани жилища	13	16	17	17
Преходни жилища	19	23	24	27

Всяка от социалните услуги се предоставя за няколко целеви групи, съобразно спецификата на предоставяните в услугата дейности.

Предоставените социалните услуги от резидентен тип са: „Център за временно настаняване”, „Център за настаняване от семеен тип”, „Преходно жилище”, „Защитено жилище” и „Наблюдавано жилище”, като в края на 2013 г. функционират:

- 13 центрове за временно настаняване за лица с капацитет 625 места;
- 104 центрове за настаняване от семеен тип за деца с капацитет 1 201 места;
- 27 преходни жилища (16 преходни жилища за деца и 11 преходни жилища за лица) с капацитет 234 места;
- 119 защитени жилища с капацитет 1 061 места;
- 17 наблюдавани жилища с капацитет 104 места.

В сравнение с 2012 г., през 2013 г. се наблюдава тенденция на увеличаване на преходните жилища 3.

Центровете за временно настаняване представляват комплекс от социални услуги, предоставяни на бездомни лица, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности, за срок не повече от 3 месеца в рамките на календарната година.

В Центровете за настаняване от семеен тип се предоставят комплекс от социални услуги в среда, близка до семейната, за ограничен брой лица, но не повече от 15.

С цел разкриването на качествени услуги, през 2013 г. е подготвен проект на Методическо ръководство за предоставяне на социална услуга „Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи”. Ръководството е утвърдено в началото на 2014 г. и предоставя възможност за съвместно настаняване на деца и младежи от 18 до 29 години. Разширяването на целевата група цели да предостави подкрепа на пълнолетните младежи, за които не е възможно да бъдат подпомогнати в семейството, за да водят самостоятелен начин на живот.

²⁵ Отчет на АСП за съответната година

Преходното жилище е форма на социална услуга, в която хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти с цел подготовка за извеждането им от специализирана институция. Услугите, предоставяни в преходните жилища, са предназначени за деца и младежи на възраст от 16 до 18 г. или до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст. В преходното жилище се приемат лица от специализирани институции, които се нуждаят от подкрепа за социално включване и професионална реализация при прехода към самостоятелен и независим живот без семейна подкрепа. Целта е у младите хора да се формират умения и да бъде стимулирана готовността им за окончателно напускане на институцията.

Извеждането от специализираната институция в преходното жилище се извършва след преценка от Междуведомствена комисия на възможностите за реинтеграция на лицето.

Другите два вида услуги – „*Защитено жилище*” и „*Наблюдавано жилище*” са предназначени за лицата над 18-годишна възраст и няма възрастово ограничение за ползването им.

Защитеното жилище е форма на социална услуга, в която хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти. Услугите, предоставяни в защитеното жилище, трябва да отговарят на критериите и стандартите, предвидени в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане: за местоположение и материална база, за хранене, здравни грижи, образователни услуги и информация, организация на свободното време и личните контакти, квалифициран персонал. Услугите се основат на социална работа при прилагане на индивидуален подход и са съобразени с конкретните потребности на всяко прието на обслужване лице.

Наблюдаваното жилище е форма на социална услуга за оказване на подкрепа и консултиране на лица, навършили 18 години, които напускат специализирана институция, преходно жилище или защитено жилище и им предстои да водят независим начин на живот. Основните дейности насочени към младите хора, ползващи такава услуга са консултации в областта на формиране на увереност и личностен растеж, развитие на умения за жизнено планиране, развитие на умения за себепознаване и адекватна самооценка, пълноценно осмисляне на свободното време чрез развитие на самопознанието, професионално ориентиране, изследване и актуализиране на професионалната ориентация, мотивиране за правилен професионален избор, професионално консултиране за търсенето и предлагането на пазара на труда, развитие на умения за търсене на трудова заетост, развитие на умения за самопредлагане на

пазара на труда, индивидуална подготовка за явяване на интервю - изготвяне на автобиография и мотивационно писмо, информиране и посредничество за образователни и стажантски програми за професионална квалификация в страната и чужбина, установяване на контакти с дирекции „Бюро по труда”, работодатели и работодателски организации.

Предоставянето на достъпни, качествени и устойчиви социални услуги е важен елемент на политиката за подкрепа на уязвимите групи. Системата за социални услуги се разшири значително през последните няколко години благодарение на реформите, насочени към подобряване на планирането, деинституционализация и предоставяне на повече услуги в общността и в семейна среда. Социалните услуги за всяко дете и младеж имат превантивен характер по отношение на социалното изключване. Социални услуги в общността, които могат да окажат консултативна подкрепа на млади хора в риск са Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за обществена подкрепа и Социално учебно-професионален център.

В *Центровете за социална рехабилитация и интеграция* (ЦСРИ) се провеждат социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми, съобразени с индивидуалните особености на всеки младеж с цел подходяща реализация на пазара на труда след ползване на услугата. Във все по-голяма част от тях се налага успешен модел за подкрепа и насърчаване за социално включване на младежите от специализирани институции. Към м. декември 2013 г. броят на Центровете за социална рехабилитация и интеграция за възрастни е 71, с капацитет 2 277 места.

Центровете за обществена подкрепа (ЦОП), предоставят консултиране и подкрепа, обучение в умения за самостоятелен живот с цел социална интеграция на деца и младежи от институции. Към м. декември 2013 г. техният брой е 94, с капацитет 4 037 места. Следва да се има предвид, че в ЦСРИ и ЦОП услугите се предоставят почасово.

В *Социални учебно-професионални центрове* (СУПЦ) се предоставят социални услуги в общността, насочени към професионално обучение на лица с определена степен намалена работоспособност, навършили 16 години и деца в риск и навършили 16 г. В някои от СУПЦ се осъществява професионално обучение в специално обособени звена, съгласно Закона за професионалното образование и обучение по рамкови програми в различни специалности. Всяко обучение завършва с издаване на удостоверение или свидетелство за професионална квалификация. Към м. декември

2013 г. броят на СУПЦ е 7, с капацитет 447 места. Към края на м. декември 2013 г. функционираат и 7 дневни центрове за деца и възрастни с увреждания, с капацитет 358 места.

Едни от най-успешните социални услуги в посока насърчаване на социалното включване и намаляване на бедността са услугите „личен асистент“, „социален асистент“ и „домашен помощник“, чиято цел от една страна е подобряване на качеството на живот на хората с увреждания, в т.ч. деца и младежи, и от друга - предотвратяване на настаняването в специализирани институции. Тези социални услуги се предоставят в семейна среда по отделни програми и проекти, за различни периоди и с различни работодатели и финансиране. По смисъла на ППЗСП, тези социални услуги предоставяни в общността осигуряват подкрепа според индивидуалните потребности, като:

- *Личният асистент* е социална услуга, чрез която се осигуряват постоянни грижи за дете или възрастен с трайно увреждане, или за тежко болен, за задоволяване на ежедневните му потребности.
- *Социалният асистент* предоставя на комплекс от услуги, насочени към социална работа и консултации на потребителите и свързани със задоволяване на потребностите от организация на свободното време и осъществяване на контакти.
- *Домашният помощник* е социална услуга, насочена към поддържане на хигиената на обитаваното жилище, пазаруване и приготвяне на храна, пране и други комунално-битови дейности.

През 2013 г. председателят на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) е издал девет лиценза на доставчици за предоставяне на услугите, разпределени както следва: „социален асистент за деца“ – 3; „личен асистент за деца – 4 и „домашен помощник“ – 2. Всеки месец на интернет страницата на ДАЗД в табличен вид се публикуват издадените, отказаните, отнети и прекратени лицензи. Това дава възможност както клиентите на социални услуги за деца младежи, така и специалистите, работещи с деца и младежи да потърсят необходимата услуга в областта и населеното място, в което живеят.

4.3 РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ ЗА МЛАДИ ХОРА В СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ИНСТИТУЦИИ, НАСОЧЕНИ КЪМ ПОДГОТОВКА ЗА ИЗВЕЖДАНЕТО И ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ В ОБЩНОСТТА

Предвид новите предизвикателства пред обществото, като застаряване на населението, промени в ролята на двата пола и състава на домакинствата, необходимост от засилено участие в пазара на труда, по-добро съвместяване на професионалния със семейния живот нараства и потребността, а от там и значението на социалните услуги за потребителите. Равният достъп до качествени и ефективни услуги за уязвимите групи е решаващ за тяхното ефективно социално включване и участие в живота на обществото.

В подкрепа на социалното включване на младите хора и подобряване качеството на техния живот е провеждането на ефективна политика за деинституционализация, която да предостави дългосрочни и устойчиви решения по отношение на грижата за децата и младежите, настанени в специализирани институции. Закриването на всички специализирани институции за деца в рамките на 15 г. е заложено в приетата през 2010 г. Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” и Плана за действие към нея. За целта е в ход изпълнението на пет проекта за деинституционализация на грижа за децата (Проект за деинституционализация на децата от домовете за деца с увреждания”, „Проект за деинституционализация на децата от домовете за медико-социални грижи за деца”, „Проект за деинституционализация на децата от домовете за деца, лишени от родителски грижи”, „Проект за развитие на приемната грижа” и „Проект за кариерно развитие на социалните работници”).

Устойчивостта и приемствеността на процеса на деинституционализация през отчетния период бяха гарантирани със създаване на структури за управление и координация на различни нива.

С цел осигуряване на устойчивост на процеса на деинституционализация със заповед на министър-председателя на Република България от 11.10.2013 г. е възобновена дейността на Междуведомствената работна група (МРГ) за управление и координация на процеса на деинституционализация на грижата за деца под председателството на заместник министър-председателя по икономическото развитие. Състава на МРГ включва участници на високо политическо ниво ангажирани с процеса на деинституционализация. На проведените две последни заседания за 2013 година се обсъдиха въпроси, свързани с органите за управление на процеса на деинституционализация, структурата и мандатът на експертна група, съдържанието и

приемането на Третия мониторингов доклад и участието неправителствения сектор в този процес.

Предвид отчетената необходимост от експертно обезпечаване на вземането на стратегически и политически решения за процеса на деинституционализация, е създадена и междуведомствената Експертна работна група, която да подпомага координацията на изпълнението на Плана за действие за изпълнение на Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България”. Основна роля на Междуведомствената експертна работна група е чрез нейната работа да се даде възможност за аргументирани предложения, разработени от специалисти с експертиза в областта на деинституционализацията на грижата за деца. С цел постигане на максимално ефективни резултати в управлението на процеса на деинституционализация, един от основните ангажименти на групата е отправянето на горепосочените предложения към представителите на държавните институции, ангажирани с процеса, които са участници в МРГ на високо политическо ниво.

Ангажимент на работната група е да наблюдава изпълнението на дейностите по плана за действие, да осигурява координацията между държавните институции и другите организации ангажирани с този процес. В състава ѝ са включени представителите на институциите, ангажирани в процеса на деинституционализация - МТСП, МЗ, МРРБ, МЗХ, ДАЗД, АСП, представител на НСОРБ, УНИЦЕФ и ръководителите на всички проекти²⁶ по Плана за действие. С цел ефективна координация с представителите на неправителствения сектор е заложен и подбор на 5 неправителствени организации, които да бъдат част от състава на комисията и да представят позициите си в този процес. В края на 2013 г. бяха номинирани следните организации: Фондация „Сийдър”, БАЛИЗ – Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения, Национална мрежа за децата, Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца – ФИЦЕ – България и Фондация Лумос.

Изпълнението на Плана за действие е представен в Третия мониторингов доклад, изготвен от ДАЗД и приет на заседание на Министерски съвет на 18.10.2013 г. Докладът съдържа данни и информация за развитието на процеса по деинституционализация в периода от 1 юли 2012 до 30 юни 2013 година. Същият съдържа информация за подкрепящи дейности от страна на неправителствени организации в рамките на цялостния процес на деинституционализация и очертава резултати, тенденции и

²⁶ „Проект за деинституционализация на децата от домовете за деца с увреждания”, „Проект за деинституционализация на децата от домовете за медико-социални грижи за деца”, „Проект за деинституционализация на децата от домовете за деца, лишени от родителски грижи”, „Проект за развитие на приемната грижа” и „Проект за кариерно развитие на социалните работници”

предизвикателства пред реформата, която навлиза в изключително важен етап на развитие.

Във тази връзка от изключителна важност е устойчивото и последователно реализиране на процеса на закриването на специализираните институции за деца и разкриването на нови услуги, в които на тези деца и младежи да бъде предоставена възможност за отглеждане в семейна или близка до семейната среда и осигуряване на подкрепа за социално включване.

Процесът на деинституционализацията на най-уязвимата група деца с увреждания през 2013 г. навлиза в решителен етап, който предизвиква редица трудности и предизвикателства, свързани с промяна на нагласите на общността, преместването на децата и младежите от институциите в новите услуги, необходимост от непрекъснато информиране и публичност на предприетите мерки и др. В тази връзка и през 2013 г. продължава реализирането на проекти, насочени към деинституционализация на грижа за деца²⁷:

- „Детство за всички“;
- „ПОСОКА: семейство“;
- „И аз имам семейство“;
- „Укрепване на капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване на качеството и ефективността на социалната работа“;
- „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище“;
- „Подкрепа“.

През 2013 г. към проектите са изградени и функционират съответните ехническите звена за управление.

По отношение подобряването на качеството на живот на младежите, настанени в специализирани институции, следва да се има предвид изпълнението на *проект „Детство за всички“*. Проектът е част от Операция „Да не изоставяме нито едно дете“, финансирана от ОП „Развитие на човешките ресурси“, и има за цел реализиране на устойчив модел за деинституционализация на деца с увреждания, настанени в специализирани институции за деца. Целта е да се закрият сегашните домове за деца с увреждания, като бъдат изградени нови 149 центрове за настаняване от семеен тип, 1 дневен център за деца с увреждания, 8 центрове за социална рехабилитация и

²⁷ Годишен доклад на ДАЗД за 2013 година

интеграция и 36 защитени жилища. По проекта са направени оценки на общо 1 797 деца и младежи. Важно е също да се отбележи, че освен резидентна грижа, по проекта се предвижда и изграждането на съпътстващи услуги в общността за подкрепа на децата и младежите. През 2013 г. са открити първите центрове за настаняване от семеен тип в 14 общини, където са организирани обучения на персонала в новосъздадените услуги. В два от центровете на община Карнобат са изведени 23 деца.

Изпълнението на дейностите през годината отчита следните промени за децата и младежите от целевата група по проекта: осиновени - 99; настанени в приемни семейства - 16; реинтегрирани - 25; настанени в защитени жилища - 21; настанени в предходни жилища - 6; настанени в Центровете за настаняване от семеен тип – 13.

Към м. април 2014 г. в 17 Центрове за настаняване от семеен тип са настанени общо 120 деца, а 23 младежи са настанени в 5 Защитени жилища в общо 15 общини. При съпоставяне на данните от юни 2012 г. с юни 2013 г., може да се заключи, че е налична ясна тенденция към намаляване, както на общия брой на децата, отглеждани в институционална грижа, така и на броя на децата по отделно във всеки тип институция.

Една от дейностите по проекта е изграждане на инфраструктурата на новите услуги, от страна на общините. Към 31.12.2013 г. кандидатстващите общините са 81, от които 62 от градски ареали и 19 от селски райони:

- 28 общини са приключили строителните дейности и сградите им са официално въведени в експлоатация;
- 42 общини са с възложена поръчка, сключен договор с изпълнител и завършени на различна фаза строителни дейности, като в повечето от тях строителството се изпълнява по график;
- 6 общини са с възложена поръчка и сключен договор с изпълнител, но не стартирали строителни дейности;
- 3 общини са със стартирала процедура по обществена поръчка за строителни дейности и 1 община е в процес на обжалване на процедура по обществена поръчка;
- 1 община е в етап на подготовка на тръжна документация за обявяване на обществена поръчка.

По проект „ПОСОКА: семейство”, за реструктуриране на 8 пилотни Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) в областните градове София, Пловдив,

Перник, Пазарджик, Габрово, Русе, Монтана и Търговище, през 2013 г. са осъществени следните дейности:

- Въвеждащ мотивационен тренинг на координаторите по проекта от двамата национални консултанти, с помощта на членовете на Експертно звено за деинституционализация (ЕЗД);
- Практически тренинги на сформиранияте мултидисциплинарни екипи (МДЕ) за надграждане на компетенциите им по отношение на оценяването на индивидуалните потребности на децата, настанени в ДМСГД. Членовете на ЕЗД се запознаха с актуализираните 201 оценки на потребностите на децата от пилотните ДМСГД, оценките на капацитета на 187 от семействата на тези деца и индивидуалните планове за действие и грижа, и дадоха становища по конкретни случаи;
- Оказана методическа подкрепа при изготвянето на анализи за подготовка на реструктуриране на ДМСГД в 8-те пилотни общини - Анализ на причините за настаняване на децата в ДМСГД за всяко пилотно ДМСГД; Анализ на наличните здравни и социални услуги за всяка пилотна област; Анализ на ресурсите на всяко пилотно ДМСГД.
- Разработени 8 актуални регионални планове за деинституционализация на децата от целевата група от пилотните институции, които са синхронизирани със съществуващите Областни стратегии за социални услуги.
- Проведени дискусии за представяне на регионалните планове във всички пилотни общини.
- За обезпечаване на функционирането на новите иновативни услуги са разработени 5 броя методологии - Семейно-консултативен център, Дневен център за деца с увреждания, Център за ранна интервенция, Специализирана резидентна грижа за деца до 7 години с потребност от постоянни здравни грижи и Център по психично здраве.

Министърът на здравеопазването сформира междуведомствена работна група за разработване на механизъм за нормативно регламентиране и финансов стандарт на новите интегрирани здравно социални услуги с експерти от МТСП, АСП, ДАЗД и НПО сектора.

Проектът се изпълнява от Министерство на здравеопазването (МЗ) в партньорство с ДАЗД, АСП и МТСП.

По проект „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище” са идентифицирани 91 населени места, в които е необходимо да бъдат създадени социални услуги за лицата, напускащи ДДЛРГ, лица с физически увреждания и психични разстройства, чакащи настаняване, като се препоръчва разкриването на 120 нови социални услуги. Изготвени са анализи за степента на готовност на местно равнище за прилагане на интегриран модел за социално включване на лица от ДДЛРГ, лица с психични разстройства, умствена изостаналост и физически увреждания, чакащи настаняване в специализирани институции. Направени са 1 237 оценки на регионалните потребности от социални услуги, като е извършен и анализ на наличните ресурси в общините за създаване на нови социални услуги. На база на изготвените анализи са идентифицирани 91 населени места, в които е необходимо да бъдат създадени социални услуги за лицата от целевата група по операция „Живот в общността”.

Проект „Подкрепа”, финансиран по Оперативна програма „Техническа помощ”, осигурява по-добро взаимодействие между проектите от Плана за действие, насочени към промяна на грижата на деца от специализираните институции към услуги в общността. Проектът осигурява ясен механизъм за комуникация и координация между всички заинтересовани страни, допълнителна експертиза за управление на процеса на деинституционализация според тяхната ангажираност. С помощта на координаторите по проекта и сформиранияте 28 регионални екипи по деинституционализация (РЕД), през през 2013 г. са организирани над 40 оперативни срещи с участие на представители на общини и областни администрации по места; различни формати на срещи и обучения по предварително зададени теми; 8 работни срещи между екипите на всички проекти от Плана за действие на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Р. България”

През изтеклия период по проекта са извършени редица дейности, като: събиране и обобщаване на информацията за етапите на строителство, в които се намират новите услуги по общини; изготвяни и предоставяне на информационни бюлетини за извършените дейности по проект на РЕД и областните информационни центрове; след сключени договори с лекари - експерти: психиатър, детски невролог, детски ендокринолог и др. е поставено началото на работата по изпълнението на заявените по проект „Детство за всички“ експертизи на около 400 деца от целевата група и т.н.

От голямо значение за интегрирането на деца, живеещи трайно или частично на улицата са *Центровете за работа с деца на улицата*, които предоставят комплекс от

социални услуги за превенция на попадането на деца на улицата и отпадане от училище, социална рехабилитация и интеграция чрез индивидуална работа с детето и неговото семейство, семейно консултиране и подкрепа, медицински и санитарно-хигиенни услуги, ограмотяване на децата, обучение в родителски умения. Към 31.12.2013 г. в страната има 13 центъра за работа с деца на улицата, като в градовете Пловдив, Бургас, София и Варна услуга функционира в рамките на Комплексите за социални услуги за деца и семейства. Капацитетът на всички центрове е 253 места, а общият брой на персонала в центровете за работа с деца на улицата е 69,5 щатни бройки.

Безнадзорни деца в центровете за периода 2004-2013 г.

Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой дневни центрове	4	6	10 ²⁸	10	8	10	10	11	12	13
Брой деца в <u>дневните центрове</u>²⁹	107	232	332	361	145	302	334	326	339	419
- момчета	53	151	179	192	92	181	218	167	191	233
- момичета	54	81	153	169	53	121	116	159	148	186
Брой деца по възраст	107	232	332	361	145	302	334	326	339	419
- до 7 г.	2	9	43	36	25	54	53	36	52	54
- от 8 до 14 г.	88	96	220	266	84	192	199	211	235	310
- от 15 до 18 г.	7	101	69	59	36	56	82	79	52	54
- над 18 г.	10	26	141	162	0	0	0	0	0	1

Според определението, визирано в Правилника за управлението и дейността на приютите за безнадзорни деца, „безнадзорно дете“ е лице, ненавършило 18-годишна възраст, останало без грижа от родителите си или от лицата, на които е предоставено упражняването на родителски функции и поради това поставено в опасност за живота, здравето и правилното му физическо и психическо развитие.

В *Приютите за безнадзорни деца* се предоставят социални услуги, в които временно и безплатно се подслоняват безнадзорни деца, докато бъдат прибрани от

²⁸ Данните се отнасят за 9 центъра, поради това, че 1 ДЦ не функционира, ДАЗД

²⁹ Данните се отнасят за броя на децата, настанени към 31 декември на съответната календарна година, ДАЗД

своите родители или лицата, които полагат грижа за тях, или бъдат настанени в подходящо здравно, социално или учебно-възпитателно заведение. Настаняването в приютите има за цел да осигури на безнадзорните деца социално, медицинско и битово обслужване, както и психологическа помощ.

Основните задачи, които изпълняват Приютите, са:

- установяват контакт с родители, роднини или други близки на настаненото безнадзорно дете и съдействат за връщането му при тях;
- настаняват безнадзорните деца в подходящи здравни, социални или учебни заведения;
- осигуряват защита на безнадзорните деца от малтретиране и насилие;
- съдействат за устройване на подходяща работа на безнадзорните над 16-годишна възраст при установените в трудовото законодателство условия.

По данни от постъпилите в Държавната агенция за закрила на детето информационни карти, през 2013 г. в страната функционират 6 приюта (в градовете Пловдив, Перник, Русе, Добрич, Варна и София) за безнадзорни деца. През 2013 г. в тях са настанени общо 185 деца при капацитет 100 места.

Общият брой на щатния персонал в приютите за 2013 г. е 45 щатни бройки.

Брой на децата, настанени в приюти за безнадзорни и безпризорни деца за периода 2004-2013 г.

<i>Година</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Брой приюти</i>	7	6	6	6	5	4	4	4	5	6
<i>Брой деца преминали в приютите</i>	531	314	280	197	137	109	115	112	141	185
- момчета	293	179	151	110	81	50	68	58	63	98
- момичета	238	135	129	87	56	59	47	54	78	87
<i>Брой деца по възраст</i>	531	314	280	197	137	109	115	112	141	185
- до 7 г.	35	60	53	38	40	24	23	19	32	33
- от 8 до 14 г.	309	160	90	108	63	67	53	67	81	115
- от 15 до 18 г.	170	87	123	48	34	18	39	26	28	36
- над 18 г.	17	7	14	3	0	0	0	0	0	1

От голямо значение при прехода от институционален тип грижа към грижа в близка до семейната среда или в общността е осигуряването на специална подкрепа на младите хора, напускащи специализираните институции. Ето защо, успоредно с процеса на деинституционализация, специално внимание е насочено към предприемането на мерки за осигуряване на подкрепа на децата и младежите при напускане на специализираните институции и прехода към самостоятелен живот.

В тази връзка в процес на изпълнение е операция „Живот в общността”, като част от процеса по деинституционализация. Основната цел на операцията е да гарантира правото на живот в общността на младежи, настанени в домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) и на пълнолетни лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост. Специфичните цели са разкриване на нови форми на социални услуги в общността, налагане на нов вид социална работа, включваща социална защита, реална интеграция, рехабилитация, консултация, посредничество, обучение за пълноценно включване в живота на общността на лицата, настанени в ДДЛРГ и хората с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост. Операцията се реализира по два компонента: социални услуги в подкрепа на социалното включване на лица, настанени в ДДЛРГ; социални услуги за лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, настанени в ДДЛРГ или чакащи настаняване в специализирана институция. Изведени са потребностите на целевите рискови групи по операция „Живот в общността”, като са изготвени и представени 1 237 формуляра за оценка на потребностите от социални услуги. Към 18.02.2014 г. по нея се изпълняват 20 договора. Услугите са общо 24, от които: 5 Наблюдавани жилища; 4 Защитени жилища; 9 Центъра за настаняване от семеен тип; 4 Центъра за социална рехабилитация и интеграция; 2 Дневни центъра.

Едно от основните правомощия на председателя на ДАЗД съгласно чл. 43б, ал. 1 от ЗЗД е издаването на лиценз за предоставяне на социални услуги за деца. През 2012 г. са издадени и подновени 140 лиценза за 108 броя социални услуги за деца и младежи, а за 2013 година лицензите са 90 за 119 броя социални услуги, както следва²:

- Център за обществена подкрепа - **17**
- Център за социална рехабилитация и интеграция за деца - **24**
- Център за настаняване от семеен тип - **6**
- Център за информирание, консултиране, обучение и подкрепа на деца - **8**

- Дневен център за деца - 7
- Мобилен център за работа с деца - 15
- Социален асистент за деца - 3
- Личен асистент за деца - 4
- Кризисен център за деца - 4
- Приемна грижа - 8
- Център за работа с деца на улицата - 4
- Семейно – Консултативен център - 2
- Защитено пространство - 2
- Домашен помощник - 2
- Център за ранна интервенция - 1
- Обучение, консултиране и подкрепа на кандидат-осиновители и осиновители-1
- Център за психично здраве - 1
- Здравно-социален център за общностно развитие - 2
- Център за терапия на комуникативни и емоционално-поведенчески нарушения в детска възраст - 1
- Специализирана резидентна грижа за деца и младежи с множествени увреждания-1
- Център за майчино и детско здраве - 1
- Дом за деца лишени от родителска грижа - 1
- Център за социална и образователна подкрепа на деца със СОП - 1
- Център за обучение, консултиране и подкрепа на кандидат осиновители и осиновители -1
- Звено „Майка и бебе” - 1
- Център за временно настаняване - 1

За повишаване на здравната култура на деца и младежи, ползващи социални услуги на специализираните институции, по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария, са сключени договори и предоставени средства на НПО, които поддържат мрежа от 18 общински младежки клубове. В рамките на националното обучение за работа по подхода „Връстници обучават връстници”, както и в рамките на вътрешни

обучения в съответната НПО, доброволците от клубовете преминават през специално обучение как да планират и провеждат здравнообразователно занятие.

Част от регулярната работа на доброволците-обучители на връстници към клубовете на 18-те НПО, подполучатели по Компонент 7 на Програмата, се състои в посещения на специализираните институции за деца и юноши - ДДЛРГ, Комплекс за социални услуги за деца и семейства (КСУДС) и др., където да провеждат здравнообразователни занятия, да предоставят информационни материали и презервативи, да консултират и насочват за изследване. В резултат на това, през 2013 г. са обхванати 936 деца и младежи на възраст 15-24 години³⁰.

³⁰ По данни от Министерство на здравеопазването

ПРИОРИТЕТ V - РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1 БЪЛГАРСКИТЕ МЛАДЕЖИ, УЧАСТВАЩИ В МЕЖДУНАРОДНОТО МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Данните за младите доброволци, осъществили доброволчески дейности в чужбина се базира на информация от Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”. От 2007 г. Центърът е Национална изпълнителна агенция по програма „Младежта в действие” (2007-2013) на Европейската комисия.

През 2013 г. по дейност 2 „Европейска доброволческа служба” на програма „Младежта в действие” са одобрени 54 проекта от подадени 87. През този период се е увеличил значително броят на младите хора от чужбина, участвали в доброволчески дейности в България. През 2013 г. в страната доброволен труд са положили 338 младежи от ЕС и други държави. През годината 160 български младежи са заминали като доброволци по ЕДС в други държави. (справка на YOUTHLINK, подадена от чуждите Национални агенции по програмата „Младежта в действие” (2007-2013).

Програма „Младежта в действие”, Дейност 2	Подадени проекти	Одобрени проекти	Доброволци	Стойност на финансирането в евро
2011 г.	55	37	210	586,035
2012 г.	47	42	212	660,845
2013 г.	87	54	338	985,698

5.1.2. Анализ на състоянието

Наблюдава се повишен интерес на българските младежи към Европейската доброволческа служба спрямо предходните години. Голяма част от чуждестранните доброволци в България са младежи, които са останали безработни в родните им страни, особено от държави като Испания, Италия и Гърция, в които ръстът на младежката безработица е висок.

За 2013 г. нови 22 български организации са подали кандидатури, за да бъдат акредитирани по Европейска доброволческа служба, 18 от тях са получили акредитация след процеса на оценка.

НЦЕМПИ е реализирал 9 обучения за чуждестранни доброволци, работещи в България и една среща за финална оценка, в която участници са били всички завърнали се от своята Европейска доброволческа служба през предходната 2012 г. български доброволци.

Младите хора в страната, които имат осигурена постоянна заетост, в повечето случаи, не желаят да поемат риска да заминат като доброволци в чужда държава, тъй като след завръщането им работното им място често не е гарантирано. Понякога е налице неразбиране на философията и целите на доброволческата дейност, като някои от младежите, които влизат в контакт с НЦЕМПИ във връзка с Дейност 2 на Програма "Младежта в действие", желаят да участват в Програмата, за да се възползват от престоя в чужбина като възможност за намиране на работа в дадената държава.

Голяма част от младежите, които са мотивирани да участват в международна доброволческа дейност, предпочитат краткосрочни проекти през лятото, когато не се реализират учебни занятия във висшите и средните училища. Такива проекти обаче като цяло са рядкост в Европа.

5.1.3. Предприети мерки

Доброволчеството в различните му форми е национален приоритет при реализацията на Програма „Младежта в действие” в България през 2013 г. Националният център „Европейски младежки програми и инициативи” продължава активното популяризиране на Европейската доброволческа служба в страната не само чрез участие на експерти от Центъра в събития с младежка насоченост, но и чрез активно представяне на дейността на Европейската доброволческа служба и Програма „Младежта в действие” в страната по покана на младежки организации, общини и висши училища.

През 2013 г. е проведена среща на завърналите се от доброволческа служба български младежи. В нея участват 50 бивши доброволци, които споделят своя опит и натрупани умения. По време на срещата е поставен акцент и върху ролята на бившите доброволци като „посланици” на идеите на Европейската доброволческа служба сред българските младежи.

НЦЕМПИ продължава поддържането на фейсбук страница на ЕДС в България, за да бъдат международните доброволчески дейности все по-близо до младежите. Нейни „фенове“ са вече над 2 632 души. Страницата е място за дискусии във връзка с доброволчеството, но и място за консултации по въпроси от страна на младите хора във връзка с доброволческите дейности.

През 2013 г. НЦЕМПИ продължава активното популяризиране на ЕДС в страната не само чрез участие на експерти на Центъра в събития с младежка насоченост, но и чрез откликване на покани от страна на младежки организации, общини и висши училища за презентирание на дейността на Европейската доброволческа служба и „Младежта в действие“ сред младежи от различни целеви групи.

5.2 УВЕЛИЧАВАНЕ НА БРОЯ НА ДОБРОВОЛЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

5.2.1. Състояние на изследвания индикатор

Доброволчеството в България е един от секторите, за когато липсва официална статистическа информация с изключение на спорадични социологически проучвания и анализи на неправителствения сектор в страната. Данните за броя на младите доброволци в страната и за нагласите към доброволчеството са на базата на ежегодни лонгитюдни социологически проучвания за състоянието на младежта в страната, както и от информация на неправителствения сектор в страната.

Ефективността и резултатността от политиките при демократичната политическа система по определение предполагат съпричастното и активно поведение на гражданите и на създадените от тях структури. Доброволчеството е една от тези форми, насърчаващи ценностите на социално отговорно поведение, способстващо постигането на морални каузи и развиващо ценностите на взаимопомощта и защитата на принципи. Поради това нагласата и готовността за участие в доброволчески акции е показателна за посоката, в която се развива дадено общество.

На въпрос на агенция ЕСТАТ дали си струва участието в доброволчески и дарителски акции, утвърдително отговарят 85,1% от запитаните и едва 6,6% са категорични в отрицателното си мнение. Анализът на резултатите сочи, че значително се е повишил процента на младежите, които имат положителна нагласа за участие в такива инициативи. През 2012 г. този процент е бил 51,3.

Нагласите за участие в доброволчески инициативи не са само намерение, останало без опита на реалните действия. Една пета от запитаните младежи са полагали

доброволен труд, а две трети са подкрепили финансово каузи, включително с SMS-и. В сравнение с 2012 г. се констатира и повишение по този показател (през 2014 г. 20,2% са участвали като доброволци в акции, едва 7,6 % е делът им през 2012 г.).

Според вас, струва ли си човек да участва в доброволчески и дарителски акции? <i>база: 800</i>	Процент
Да	85.1
Не	6.6
Не мога да преценя	8.2
Общо	100.0

Участвали ли сте досега в някаква дарителска акция? <i>база: 800, въпрос с повече от един отговор</i>	Процент
Да, с пари (включително с SMS-и)	74.7%
Да, с доброволен труд	20.2%
Да, дарявал/а съм вещи	34.6%
Не	12.3%
Общо	141.9%

Прегледът на така получените резултати онагледява една по-скоро латентна и пасивна позитивна готовност за участие в доброволчески инициативи. Доколкото всяко действие предполага преди това съответна нагласа и готовност, то може да се каже, че съществува голям потенциал за включване на младежите в доброволчески инициативи, но засега реалното участие е по-скоро слабо изразено. Подкрепата със SMS-и е знак за съпричастност, но изисква не много повече от манифестация на самата нагласа. Доброволният труд манифестира по-съпричастно отношение и така получените данни са показателни за наличен потенциал, необхванат в конкретни действия.

Още по-висока степен на съпричастност би било участието в организации, упражняващи подобна дейност. Между 14% и 17% от отговорите потвърждават участие на анкетираните в такъв тип структури. Това означава, че все още има голяма разлика между нагласите и готовността за реални и системни действия. Наличието на положителни личностни нагласи е нужната предпоставка, за да се разгърне по-мощна доброволческа дейност, но все още има да се извърви дълъг път до съпричастност с

организациите и институционализирания начин на съпричастност с доброволчеството. Така получените резултати слабо се влияят от обективните характеристики на изследваната съвкупност и може да се приеме, че направените изводи характеризират профила ѝ като цяло.

Членувате ли в / участвате ли в: <i>база: 800, данните се четат по ред</i>	Да	Не
Политическа партия	8.6%	91.4%
Профсъюз, синдикат	3.3%	96.7%
Неправителствена организация (сдружение, гражданско движение)	11.6%	88.4%
Младежка организация	17.9%	82.1%
Благотворителна / хуманитарна организация	14.3%	85.7%

Допълнителна светлина върху темата може да се получи от данните за отношението на анкетираните към актуалния въпрос за бежанците. Повечето от тях изразяват съчувствие към участта им и са съгласни, че да си бежанец е много тежко (68,7%). Около 63% са съгласни, че бежанците се нуждаят от помощ и закрила. Същевременно обаче почти 63% от запитаните са съгласни, че бежанците са тежест за държавния бюджет. Отчасти отговорите на тези въпроси отразяват медийните интерпретации по тези проблеми, в които много повече се експлоатира образа на бежанца като тежест за държавния бюджет и почти не присъстват анализи за всички аспекти на темата. Това може да обясни скептичния поглед за различните ползи от бежанците за обществото (само 36,1% споделят тази теза), което кореспондира като мащаб на относителния дял на онези, които смятат, че бежанците са заплаха за националната сигурност (42,6%).

С кои от следните твърдения сте съгласен/а и с кои - не: <i>база: 800, данните се четат по ред</i>	Съгласен /а	Несъгласен н/а	Не мога да преценя
Да си бежанец е много тежко	68.7%	7.6%	23.7%
Бежанците са потенциална заплаха за сигурността	42.6%	29.9%	27.4%
Бежанците се нуждаят от помощ и закрила	62.5%	14.7%	22.8%
Бежанците са тежест за държавния бюджет	62.7%	18.5%	18.8%
Сред бежанците има високо културни и образовани хора	64.6%	11.3%	24.1%
От бежанците има най-различни ползи за обществото	36.1%	29.4%	34.5%

Така представените резултати илюстрират неустойчивите нагласи към различното и чуждото. Те се колебаят между милосърдното съчувствие и опасение от неизвестното и непознатото. В известен смисъл това не е специфично български проблем, а съвременна тенденция за пропагандна употреба на образа на чужденеца в тенденциозно негативистичен прочит с цел партийно-партизанска мобилизация на електорални нагласи. Потенциалът за сполучливо отразяване на подобни опити се съдържа както в отговорното политическо действие на отговорни партийни субекти и на разнообразието и активността на неправителствения сектор.

5.2.3. Предприети мерки

През 2013 г. по Подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи” на Национална програма за младежта (2011-2015) успешно се изпълняват проекти в областта на доброволчеството.

За удостоверяване и признаване на обучението, опита и уменията, получени от младите хора по време на доброволческата дейност са издадени 2 198 сертификата, чрез сайта miks.bg

Въведени са 41 добри практики за управление на млади доброволци за набиране, обучение, стимулиране както и за признаване на постиженията им. Проведена е една Национална среща на организациите, финансирани с проекти по Подпрограма 3, реализирани са 254 публикации в медийното пространство относно популяризирането на тези проекти. Обявени са три крайни срока за подаване на проектни предложения и са финансирани 41 проекта в рамките на цялата страна. В сравнение с 2012 г., през 2013 г. НПМ отбелязва почти двойно повишаване на резултатите за бр. финансирани проекти.

ПРИОРИТЕТ VI. ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1 УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПРИ РЕШАВАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРОБЛЕМИ

6.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Участието на младите хора в демократичния живот и участието им в процеса на взимане на решения по проблеми и въпроси, важни за тяхното бъдеще, се измерва с членството им в различни младежки организации, включването им в кампании, инициативи и консултативни органи към местни, регионални и национални органи на управление.

По данни на агенция ЕСТАТ 8,6 % от младите хора в страната членуват в политически партии, а 11,6 % - в различни неправителствени организации. 17,9 на сто от анкетираните са заявили участието си в младежки организации, а 3,3 % се занимават със синдикална дейност.

6.1.2 Анализ на състоянието

Независимо от годините на развитие на България по свободен и демократичен път, все още е достатъчно голям делът на младежите, които са скептични относно потенциала на гражданските организации да защитават каузи и успешно да оказват натиск върху властта в името на някакви значими социални цели, сочат данните проучването на агенция ЕСТАТ, реализирано сред младите хора в страната. Едва половината от респондентите са съгласни, че неправителствените организации помагат на младите за решаване на някакви техни проблеми. Също малко по-малко от половината са съгласни, че всеки може да бъде член на НПО, а същият е делът и на тези, които смятат, че НПО е проводник на чужди интереси.

Потенциалът на неправителствения сектор да служи като превенция срещу злоупотреби на политиците въз основа на гражданска активност се посреща скептично от анкетираните – едва 1/4 е съгласна с подобно твърдение. Убедеността в смисъла на този тип организации също среща скептицизъм.

Кои от следните твърдения, свързани с неправителствените организации (НПО) според Вас са верни и кои - не? база: 800, данните се четат по ред

	Вярно	Невярно	Не мога да преценя	Общо
НПО пречат на политиците да правят злоупотреби	25.6	28.2	46.3	100.0
С участието си в НПО младите хора помагат за решаването на проблемите	48.2	14.6	37.3	100.0
Благодарение на НПО обществото успя да се пребори за някои каузи	45.5	12.7	41.8	100.0
Всеки човек може да участва в НПО	48.6	10.0	41.4	100.0
Понякога НПО се занимават с важни въпроси, а понякога – с напълно маловажни	47.6	10.7	41.7	100.0
НПО служат на чужди интереси	24.8	17.6	57.6	100.0
НПО губят времето на хората	14.3	30.1	55.6	100.0
Има нещо съмнително в активността на НПО	26.1	15.5	58.4	100.0

Повишаването на гражданската активност се отнася до въпроси, свързани с отношението на младите към проблемите на гражданското общество, а също и нагласите им като индивидуални личности, функциониращи в определена среда. Пример в тази посока е отношението на респондентите към „институциализираното гражданско общество”, т.е. неправителствените организации и техните действия. Нагласите към тях са показател за разбиранията и готовността за участие на младежите по целия спектър от въпроси на обществения дневен ред.

Цялостният извод от реализираното проучване е за една все още колеблива позиция относно потенциала на неправителствените действия, както и за липса на достатъчно самочувствие и увереност в дееспособността на организираното гражданско действие в името на защита на определени принципи.

6.1.3 Предприети мерки

През 2013 г. в рамките на приоритет VI „Повишаване на гражданската активност” на Националната стратегия за младежта в инициативи и дейности от страна на държавните институции и местните власти са обхванати общо 41 523 младежи. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, програма „Младежта в действие” на ЕК, УНИЦЕФ и др. За насърчаване на самоорганизирането на младите хора са реализирани 189 инициативи, в които са обхванати 12 171 младежи.

С цел насърчаване и подпомагане на развитието на младежките организации, по Национална програма за младежта (2011-2015) са подпомогнати 94 организации. Във връзка с популяризирането и мултиплицирането на добри практики на младежка гражданска активност, през 2013 г. са въведени 403 добри практики. През годината са проведени също така и 42 информационни кампании. Създадени са и 8 консултативни съвета за младежта.

През 2013 г. Министерството на младежта и спорта разработва проект на Закон за изменение и допълнение на Закон за младежта. С него се цели създаването на по-ефективна законова рамка за провеждане на държавната политика за младежта в изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020). Проектът на ЗИД на ЗМ допълва функциите на Министъра на младежта и спорта като основен централен държавен орган за ръководство, координация и контрол при осъществяването на държавната политика за младежта. Предложеният законопроект регламентира правния статут на националното младежко представителство, определя се рамката на отношенията му с държавните и общински органи, възлагат се публични функции по младежко представителство (информационни, представителни, застъпнически, правозащитни) като гаранция за защита на интересите на младите хора в страната. С това се цели да бъде осигурено институционализирано участие на младите хора във вземането на решения, важни за тяхното развитие, а също така и да се насърчи процеса на сформирани на нови организации и укрепване на капацитета на съществуващите такива. Промените в нормативния акт целят и по-засилено участие на младите хора в процеса на вземане на решения, като е отговорено на очакванията на младежката общност в страната да се снижат критериите за национална младежка организация и по този начин повече организации да имат възможността на участват в националния Консултативен съвет за младежта.

В предложените промени на Закона за младежта се предлага и сваляне на възрастовата граница за млад човек от 15 на 14 години с оглед на по-ранното включване на младите хора в обществения и социалния живот на страната, активното им участие в младежки организации, инициативи и проекти.

В периода 05.09-16.09.2013 г. Министерството на младежта и спорта организира обществено обсъждане на законопроекта в шестте региона на страната. В дискусиите, проведени в градовете София, Пловдив, Бургас, Варна, Велико Търново и Враца, взеха участие над 120 представители на активни младежки организации, представители на областни и местни органи на управление и други заинтересовани страни. В рамките на

консултациите в страната бе организирано и анкетно проучване относно предложените промени в Закона за младежта. Над 80 % от участвалите в допитването изразиха подкрепата си за законопроекта с мнението, че той ще осигури ефективна координация по изпълнението на младежката политика в страната, гарантиране на участието на младите хора в процеса на вземане на решения и повишаване на значимостта на младежката политика в страната.

През 2013 г. е разработена и актуализирана Национална стратегия за младежта (2014-2020), приета с Решение на Министерски съвет № 807 от 19.12.2013 г. Документът представя актуализирани отговорности на институциите и организациите съобразно приоритетите в националната политика за младежта по отношение на насърчаване активността на младите хора в страната, развитие на младежката работа и неформалното образование.

В отговор на потребностите на младите хора в страната е разработена и актуализирана Националната програма за младежта (2011-2015), в която е формулирана нова цел – активиране на младите хора, които нито учат, нито работят и мотивирането им за включване в образование, обучение и заетост в синхрон с инициативата „Гаранция за младежта” и предстоящите ангажименти на Министерството на младежта и спорта относно изпълнението ѝ.

С цел засилване на диалога с младежките организации в страната към министъра на младежта и спорта са създадени два консултативни органа, в които представители на младежката общност в страната участват активно. Това са националния Консултативен съвет за младежта и Обществения съвет по въпросите на младежта, в които младите хора участват активно при формирането на решения в областта на държавната политика за младежта. През 2013 г. Обществения съвет по въпросите на младежта е провел 4 заседания, на които са обсъдени и одобрени промените в най-важните документи за младите хора в страната – Националната стратегия за младежта и Закона за младежта.

В отговор на потребностите на младите хора в страната и в изпълнение на Закона за младежта, Министерството на младежта и спорта стартира нов портал „Национална информационна система за младежта”, който съдържа актуална и полезна информация за младежки събития, конкурси, обучения и стажове, както и анкетни проучвания и др. документи в областта на политиката и младежта. Сайтът популяризира и дейности, кампании и инициативи, организирани от младежката общност в страната с цел повишаване информираността на младите хора, насърчаване на тяхната гражданска

активност и възможност младите хора и младежките организации да намират партньори за осъществяване на своите идеи.

Сайтът съдържа и регистър на младежките организации в страната, както и на организациите, работещи с млади хора, който съдържа пълна база данни тяхната дейност. За 2013 г. заявление за вписване в регистъра са подали общо 76 неправителствени организации.

Към председателя на ДАЗД също функционира консулативен орган, който представя мнението на децата преди създаването на политики и програми, които да гарантират техните права - Съвет на децата. Основната му роля е да бъде представено мнението им преди създаването и структурирането на политики, които да гарантират техните права. Целта е чрез Съвета на децата основните принципи на Европейския съюз за информираност, свободно движение на хора, защита интересите на гражданите и пряко участие на децата/граждани в сформиранието на политики и програми да достигне до по-широк кръг български деца. През отчетната година е проведено изнесено заседание на Съвета на децата на ДАЗД в гр. Пловдив на тема „Мнението на децата в решенията на общината – възможна реалност”. По време на срещата са обсъдени добри практики и бъдещи съвместни инициативи с училища от Община Пловдив. През 2013 година е сформирани експертен съвет, чрез който са разработени две ръководства за детско участие – насоки за деца и насоки за възрастни, работещи с млади хора. През същия период са създадени всички пилотни училищни и общински съвети в Монтана, Благоевград и Сливен, а в средата на декември 2013 г. официално е учреден Областен съвет на децата в Област Сливен.

В подкрепа на насърчаването и регламентирането на детското участие са проведени срещи, обучения, обсъждания за възможностите за отчитане мнението на детето в различни области, както с представители на неправителствения сектор, така и с международно признати специалисти по темата. Идентифицирана е липса на разбиране на основните принципи и стандарти за детско участие, което е сериозно предизвикателство пред въвеждането на стандартите за детското участие в нашата страна.

През 2013 г. в изпълнение на Плана за действие по Националната стратегия за младежта са проведени общо 68 обучения за насърчаване на гражданското образование и обучение сред младите хора, защита на правата на човека, особено по въпросите на правата на детето, дискриминацията, равнопоставеността между половете и трудовите права на младите хора, в които участие са взели 5 354 млади хора.

През годината са проведени и 16 обучения за младежки лидери, като са обхванати 290 младежки лидери и младежки работници. С оглед на осигуряване на ефективно представителство на интересите на младите хора във формирането, изпълнението и оценката на секторните политики на национално, регионално, областно и общинско ниво и с цел мобилизиране на участието на младите хора в управлението на местно, областно и национално ниво и в гражданския контрол върху дейността на общинските и държавните органи, включително и чрез кампании за връщане на доверието на младите хора в администрацията, са сформирани 42 комисии с участието на млади хора на местно, областно и национално ниво и 18 младежки обединения. Участие в осъществените 42 инициативи през годината са взели 2 658 млади хора.

За стимулиране на участието на младите хора и техните организации в опазването, подобряването и управлението на природното богатство са осъществени 668 събития (кампании и информационно-образователни инициативи), към които са се присъединили 150 организации и 20 770 млади хора. Кампаниите са посветени на Световният ден на влажните зони (2 февруари); Световният ден на водата (22 март); Международния ден на Земята (22 април); Световният ден на околната среда и Зелена седмица; Денят на р. Дунав (29 юни), Седмичката на мобилността (16-22 септември) и др. Организиран са 3 кампании и инициативи по актуални теми и в изпълнение на политиките на Европейския съюз, Съвета на Европа и ООН по отношение на младите хора. С реализацията на дейностите са постигнати резултати на територията на цялата страна, като прякото участие на децата и младежите изгражда у тях чувство за съпричастност и лично отношение към екологичните проблеми. Проведени са редица мероприятия за повишаване на екологичното съзнание сред децата и младите хора като средство за формиране на позитивна нагласа към природата и затвърждаване на умения и желание за опазване на околната среда. Постигнато е повишаване на екологичната култура и природозащитното възпитание у подрастващите, както и социалната ангажираност на участниците.

През 2013 г. целта на Националната кампания „За чиста околна среда” е изцяло насочена към финансиране на дейности пряко свързани с повишаване на екологичната култура и навлизането на съвременните тенденции в сферата на опазването на околната среда в образователния и възпитателен процес на младите хора, а именно – издаване на информационни брошури, дипляни, мултимедия, организиране на екологични събития, оборудване и учебни пособия, създаване на еко-кът и др.

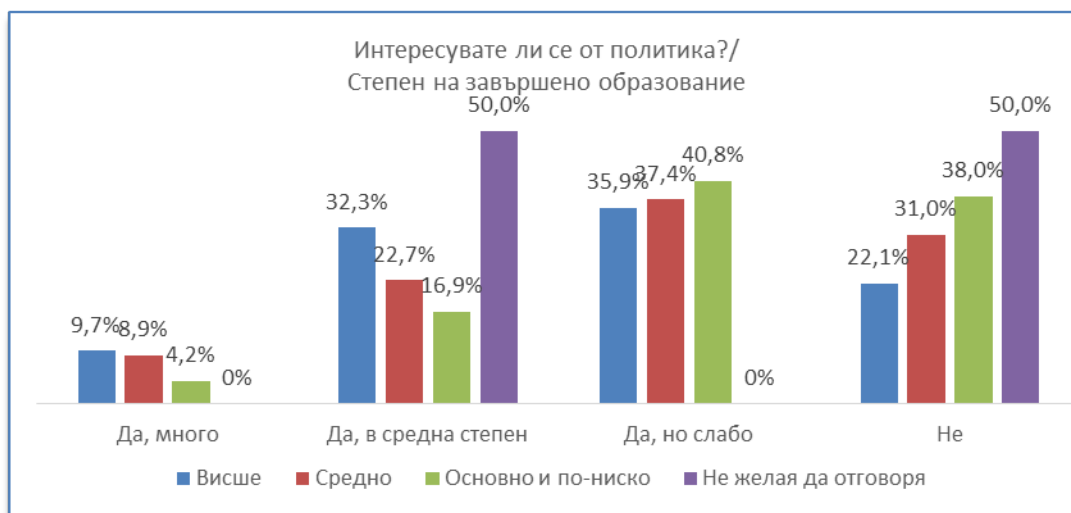
През отчетната година в рамките на Компонент 1 на „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария, са подписани споразумения за сътрудничество между МЗ и общо 18 общини, областни центрове. По силата на споразуменията са създадени 10 Местни обществени комитети по ХИВ, туберкулоза и сексуално предавани инфекции, които отговарят за разработването и изпълнението на общински политики и програми за превенция на ХИВ и сексуално и репродуктивно здраве. Младите хора са канени и активно участват в разработването на тези общински политики. Като добра практика може да се посочи включването на двама представители на Младежката група към Консултативния съвет по превенция на ХИВ/СПИН в община Варна като пълноправни членове на съвета.

6.2. ИЗБИРАТЕЛНА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАЦИОНАЛНИ, МЕСТНИ И ЕВРОПЕЙСКИ ИЗБОРИ.

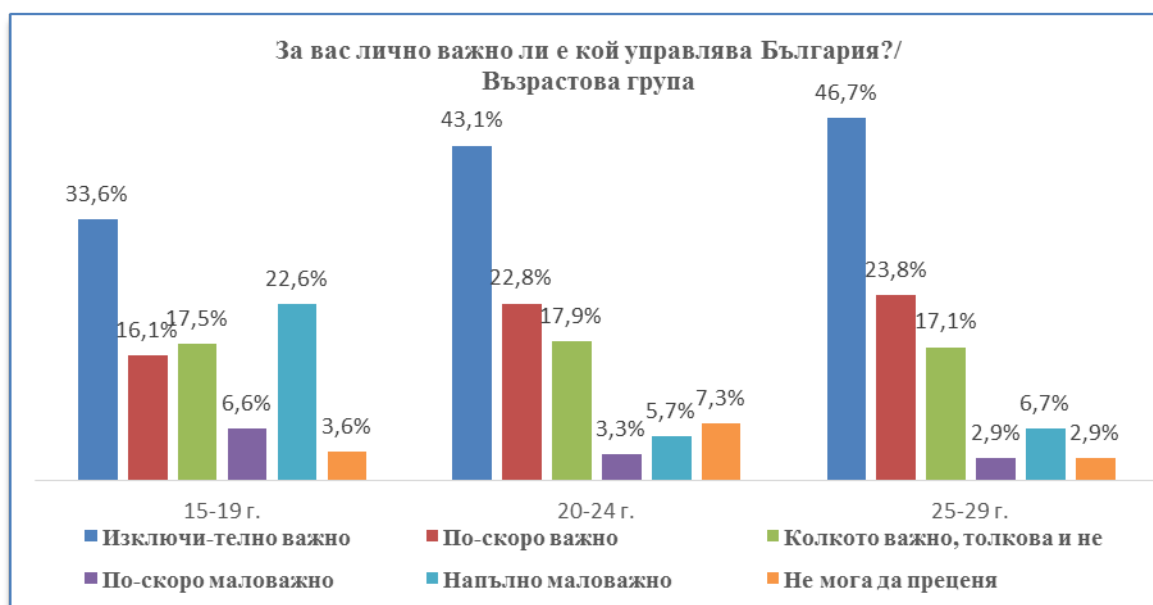
Съгласно данните на проучването, осъществено от агенция ЕСТАТ едва 8,5% от младите хора са отговорили утвърдително, че се интересуват от политика, а по-голямата част се интересуват между умерено и слабо. Диференцирането на тези резултати по обективни характеристики на групата показват известно колебание към по-голяма заинтересованост при мъжете:

Известна динамика има и по отношение на зависимостта от фактора образование. Макар като цяло всички да се интересуват слабо от политика, вътрешната структура показва малко по-високо изразен интерес към темата сред лицата с висше образование.

Последното се потвърждава и от разпределението на отговорите на въпроса дали е важно кой управлява България. За разлика от слабо изразения интерес към политиката в случая 42,2% отговарят утвърдително. Агрегираните отговори на всички степени на положително мнение показват по-скоро съгласие за важността на това кой управлява. По-ангажирано положително мнение по тези въпроси изразяват по-големите, мъжете и лицата с висше образование.

Трансформирането на нагласите спрямо политическия живот в електорални нагласи представя следната картина. Изразена е категорична готовност за участие в извънредни парламентарни избори (независимо от времето на провеждането им) в 48,1% от случаите и отделно от това още 1/5 от отговорите споделят положително намерение. Колебание по този въпрос около 17% и категорично отхвърлят тази възможност около 7% от анкетираните.

Спрямо изборите за европейски парламент тези показатели са по-слабо изразени, запазвайки подобно съотношение – около 39% заявяват намерение за участие, около 1/5 по-скоро смятат да участват и категорично против са около 9%. Колебаещите се и в двата случая са около 17%.

Вътрешното разпределение на отговорите дава следната картина: отново по-заинтересовани са по-големите сред младежите и хората с по-висока степен на образование. За младежите възрастовата разлика е възможно да се дължи и на факта, че част от респондентите са под възрастта, даваща им право за участие в изборите.

В заключение, динамичната в политическо отношение 2013 г., белязана от множество прояви на гражданска активност, оставя своето отражение върху начина на възприемане на събитията в обществото и на собствената роля в тях. По-голямата част от респондентите изразяват съгласие с това, че обществено-политическите събития имат значението да активизират гражданското общество (65% изразяват съгласие). Макар да има достатъчно много съгласни, че протестите са инспирирани по користен

начин (43,4% са изразили съгласие, че протестиращите са на улицата, защото им плащат), все пак за почти половината от анкетиранияте решението за успокояване на ситуацията минава през предсрочни избори.

ПРИОРИТЕТ VII. РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1 ПРОФЕСИОНАЛНА И СОЦИАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1.1. Състояние на изследвания индикатор

По данни на НСИ, към 31 декември 2013 г. населението на България е 7 245 677 души. В сравнение с 2012 г. се отчита спад с 0.5% или с 36 364 души. Делът на младите хора също намалява – 17.13% (1 240 836 души), като през 2012 г. е 17.88% или 1 301 700 души.

В периода 2010-2013 г. около $\frac{3}{4}$ от младите хора живеят в градовете (75.21% през 2010 г., 76.22% през 2011 г., 76.16% през 2012 г. и 76.11% през 2013 г.) и само една четвърт в селата (24.8% през 2010 г., 23.8% през 2011 г., 23.8% през 2012 г. и 23.9% през 2013 г.).

	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Общо по местоживееене	1 334 300	1 324 481	1 301 700	1 240 836
В градовете	1 003 500	1 009 580	991 400	944 371
В селата	330 800	314 901	310 300	296 465

Според социологическо проучване на агенция ЕСТАТ 42,5% от младежите живеят в малък град или село, 36.9% живеят в областен град, а в София живеят 20,5%.

През 2013 г. демографските процеси са оказали най-силно влияние при младите хора, живеещи в градовете, като те са намалели със 47 029 души (4.74%) спрямо предходната година. При тези, които живеят на село, този темп е малко по-нисък – 13 835 души (4.46%).

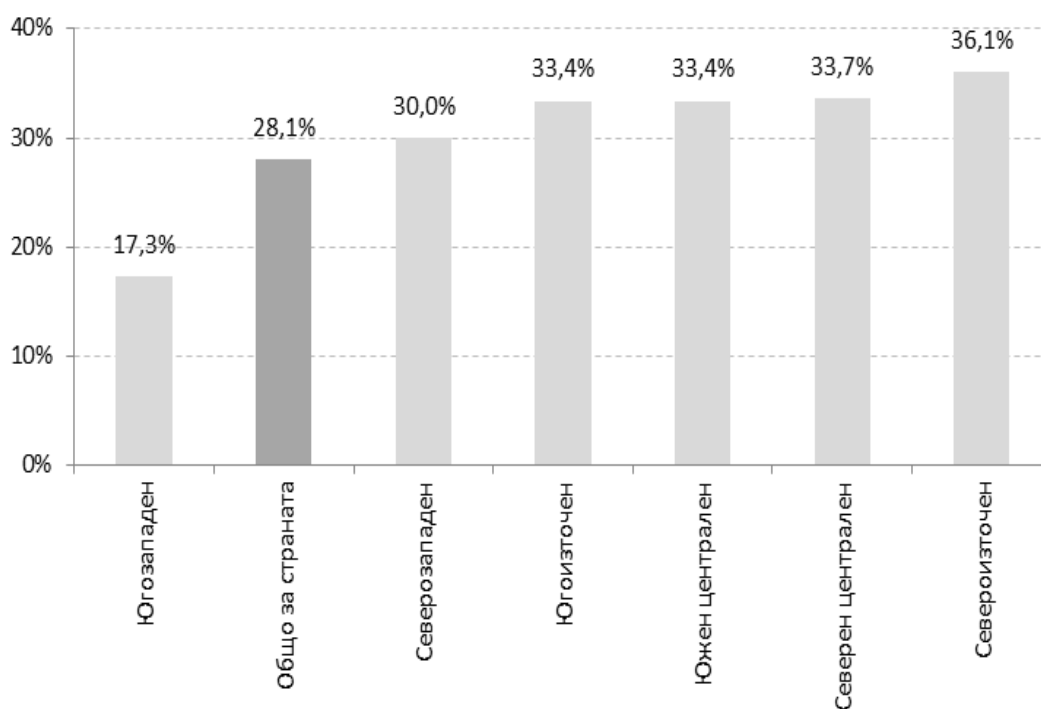
Световната и икономическа криза оказва негативно влияние върху професионалната реализация на младите хора в страната. Тенденцията при младите

хора, живеещи на село, показателите за икономическа активност, заетост и безработица да са по-лоши от тези, живеещи в града, се запазва, както и влошаващата се структура на населението в селските райони.

България заема около 20 място от всички държави в ЕС в класацията за най-висока безработица на регионално ниво. Това става ясно от изнесените от Евростат данни за регионалната безработица в съюза за 2013 година.

Развитието на младежката безработица по райони на планиране³ показва, че коефициентът на безработица в разглежданата възрастова група надхвърля средното за страната равнище в пет от шестте статистически региона. През 2012 г. най-висок коефициент на младежка безработица е отчетен в Североизточен район (36.1%), а най-нисък в Югозападен район (17.3%).

Коефициентът на безработица на населението на възраст 15-24 години по райони на планиране е показан в следната графика:

Източник: Евростат

7.1.2 Анализ на състоянието

По данни на областните администрации, положението на младите хора в малките населени места и селските райони не е добро. Малките селища в областта притежават сходни белези на ниско качество на живот и на изостаналост спрямо условията на

градската среда. Намаляват привлекателните възможности за икономическа активност и професионална реализация на младежката общност в малките населени места и селските райони. Миграцията към градовете води до опустяване на тези населени места и увеличаване броя на хората от етническите малцинства в тях.

Културното и духовно израстване, особено в малките населени места, се подпомага от читалищата и действащите към тях библиотеки. На територията на област Плевен например, има 132 читалища. От особено значение е реализирането на проекта „Глобални библиотеки“. Чрез него много младежи получават възможност за достъп до информация и услуги в малките населени места на общината. Читалищата създават възможности и за осмисляне на свободното време на младите хора. Други читалищни дейности са театралната и хорова самодейност, кино, радиопредавания, обучения по музика и танци, живопис и фотография. Читалищата работят за съхраняване на българската историческа памет и фолклор и се стремят да възпитават чувство за национална принадлежност и родолюбие.

В Област Сливен, като регион с много малцинствени групи (особено роми), е необходимо реализирането на дейности, насочени приоритетно към повишаване образователното и културното ниво на младежите от този етнос с цел приобщаването им към националните и европейски ценности. В Област Плевен тенденцията също е към увеличаване на броя на хората от етническите малцинства в малките населени места. Голям процент от тях са нискоквалифицирани, без изградени навици за здравеопазване, социална активност и гражданска позиция. Въпреки, че се провеждат активни кампании и дейности, свързани с интегрирането и включването по пълноценен начин на младежите от малцинствата, те все още не са достатъчни.

Достъпът до формално и неформално образование, професионално образование и обучение, информация и консултиране на младите хора в малките населени места и селските райони е силно ограничен. Но в областите Търговище и Ямбол например, както и в други области, са създадени средищни училища, които се намират в най-близкото населено място на територията на съответната община или на съседна община, където се обучават учениците от населените места, в които няма училище. По този начин се обхващат всички ученици, като им се осигурява безплатен транспорт от бюджета на съответните общини.

7.1.3. Предприети мерки

През 2013 г. в мерките по приоритет „Развитие на младите хора в малките населени места и селските райони” са обхванати общо 41 267 младежи, живеещи в малките градове и села. Финансирането е осигурено в рамките на държавния бюджет, по програма „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК и бюджетите на общините. За осигуряване на ефективен достъп до образование, обучение и информация на младите хора в малките населени места и селските райони по Национална програма за младежта (2011-2015) и Програма „Младежта в действие” (2007-2013), както и в отделни общински инициативи и кампании, са обхванати 37 459 младежи. Целта е да се повиши достъпа до информация, неформално обучение, културно изразяване и гражданско участие на младите хора в малките населени места и селските райони. Чрез дейностите за мобилизиране на участието на младите хора в управлението на местното развитие в рамките на 95 инициативи е насърчено включването в младежки организации и местни инициативни групи на 5 085 млади хора, живеещи в селски райони.

С цел повишаване на икономическата активност и създаване на възможности за професионална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони са наети 146 младежи в предприятия на млади хора. По „Програмата за развитие на селските райони” 2007-2013 г., мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”, са подадени 2 678 заявления за подпомагане от млади хора на възраст от 19 до 29 г.

Личностното и професионално развитие на младите хора в малките населени места и селските райони е един от основните приоритети на Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” (НЦЕМПИ), който е второстепенен разпоредител с бюджетни средства към Министерството на младежта и спорта. По Национална програма за младежта (2011-2015), която се администрира от НЦЕМПИ, са подпомогнати финансово 16 проектни предложения в малки градове и селски райони, като през годината са реализирани и отчетени още 8 проекта.

Във връзка с осигуряване на ефективен достъп до образование, обучение и информация на младите хора в малките населени места и селските райони са обхванати общо 412 млади хора, в това число: от 15 до 24 г. – 238 и от 25 до 29 г. – 174 чрез насърчаване и подпомагане на читалищата от малките градове като средища за информация, неформално обучение, културно изразяване и гражданско участие в различни дейности и инициативи на читалищата. Като брой въведени мобилни форми

на младежка и социална работа за младите хора от малките населени места, отдалечените и труднодостъпни райони, са посочени 31 бр. мобилни форми.

Друга мярка, насочена изцяло към създаване на стопанства от млади земеделски производители с цел подобряване на възрастовата им структура, е залегнала в Проекта на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2014-2020 г., финансирана от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, който е публикуван в сайта на Министерство на земеделието и храните. В проекта на новата програма се налагат констатации за професионалната и социална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони, както следва: нивото на безработица на младите жители (15-29 години) в селските райони е над 30%; основният проблем в е високото ниво на дългосрочната безработица, която е почти 3 пъти по-висока от тази в градските райони; за предприемачите в тези райони е изключително трудно намирането на квалифицирани работници, въпреки високите нива на безработица; поради влошаване на образователната и възрастовата структура на населението е нарушено качеството на работната сила в селските райони.

Допълнителни бариери пред развитието на стартиращи и съществуващи малки предприятия в селските райони са: недобрите възможности за реализация на младите квалифицирани местни жители; слабата конкурентоспособност по отношение привличането на инвестиции; отсъствие на вътрешни източници на инвестиции; ниската покупателна способност; неблагоприятната демографска структура по отношение на възраст и образование, както и ниската степен на икономическа активност.

В Мярка 6 на новата Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г., „Развитие на стопанства и предприятия” е записано, че един от основните проблеми в земеделието е неблагоприятната възрастова структура на земеделските стопани. Тази констатация съвпада с направената в ПРСР 2007-2013 г. Целите на мярката са: улесняване процеса на създаването на стопанства от млади земеделски производители; насърчаване на заетостта и разкриване на качествени работни места и запазване на вече съществуващите работни места; намаляване на сезонните колебания в заетостта.

Подмярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски производители“ продължава Мярка 112 от предишната програма „Създаване на стопанства на млади фермери“, като и двете мерки са насочена към подкрепа на млади хора на възраст 18-40 години. Нещо повече, по новата подмярка има договори в процес на изпълнение от предишния период на ПРСР (2007-2013), Ос 1 - Мярка 112 „Създаване на стопанства на

млади фермери”, която има за цел осигуряване на благоприятни условия и улеснения на младите фермери за създаване и развитие на техните стопанства, с цел подобряване на възрастовата структура на земеделските производители.

Подкрепата по тази мярка ще се предоставя на бенефициенти-земеделски производители: които са на възраст от 18 до 40 години (без да са ги навършили) към датата на подаване на молбата за подпомагане, установяват за пръв път земеделско стопанство в качеството си на ръководители на стопанството, имат съответните професионални умения и познания, които да бъдат доказани, които са предложили бизнес план за развитие на дейностите в стопанството. Тези критерии за допустимост целят да бъдат определени проекти и дейности, които съответстват на условията на законодателството и отговарят в най-висока степен на целите на мярката. Общият размер на помощта не може да надвишава 25 000 евро на бенефициент, като изплащането става на два пъти, така както беше и в предишната програма. Размерът на финансовото участие на Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони е 90% от допустимите публични разходи по мярката.

Друга мярка, залегнала в Националната стратегия за развитие за ширококоловия достъп в България (2012-2015), също акцентира върху положението в отдалечените и слабо населените селски райони. Извършен е анализ с цел прецизиране на районите, които в най-голяма степен се нуждаят от държавна намеса и представляват приоритетна цел.

По данни на ПРСР 2014-2020 г., Програмата в областта на цифровите технологии за Европа („Digital agenda for Europe”) поставя три цели в областта на ширококоловия достъп:

- да се осигури стандартен ширококолов достъп на всички европейски домакинства до края на 2013 г.;
- да се гарантира, че всички европейски домакинства имат достъп до бърз интернет, със скорост над 30 Mbp/s до края на 2020 г.;
- най-малко 50% от европейските домакинства да бъдат абонати на свръхбърза Интернет връзка, със скорост над 100 Mb/s до края на 2020 г.

В Годишният доклад за 2013 г. за напредъка по изпълнение на целите на Програмата в областта на цифровите технологии за Европа се посочва, че в България има сравнително нисък достъп до фиксирана ширококолова мрежа. През 2012 г. 90% от домакинствата имат достъп до стандартна фиксирана мрежа, сравнено със средно 96% в ЕС, като в селските райони този дял е много по-нисък - 59%. Покритието с мрежи

от следващо поколение със скорост най-малко 30 Mbps е 61% (54% в ЕС-27), като в селските райони няма достъп до такива мрежи.

В процес на разработване от Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията (МТИТС) е и друг важен стратегически документ - Национален план за широколентова инфраструктура за достъп от следващо поколение (NGA), който набелязва тенденциите с времеви хоризонт 2020 г.

Предварителните проучвания на МТИТС показват, че 28 общински центъра не притежават оптична свързаност и представляват „бяла“ зона. Част от тези общински центрове са обхванати в проекта на Изпълнителна агенция „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“ за изграждане на широколентова инфраструктура в отдалечени и слабо населени селски райони. Това са 9 общински центъра (Макреш, Чупрене, Угърчин, Венец, Върбица, Самуил, Ковачевци, Братя Даскалови и Рудозем) с население 55 000 души (1.9%) от населението в селските райони.

В прегледа от 2013 г. за напредъка на България в постигане на целите на Програмата в областта на цифровите технологии за Европа се прави извода, че в България е все още ниско използването на фиксиран и мобилен широколентов достъп и все още има неравенство в достъпа до фиксирана широколентова инфраструктура. Препоръчва се България да насърчи използването на широколентов интернет и инвестициите в широколентова инфраструктура, особено в селските райони.

Осигуряването на такава инфраструктура е необходимо за преодоляване на изолирането на слабо населените територии от селските райони и за намаляване на негативните тенденции в тяхното развитие. Поради неспособността на нормалните пазарни механизми да подсилят частни инвестиции в по-слабо населените райони с ограничена покупателна способност на населението, е необходимо да се осигури държавна помощ за развитие на широколентовата инфраструктура в тези райони.

VIII. ПРИОРИТЕТ РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ

8.1 АКТИВНОСТ И УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ

8.1.1 Състояние на индикатора

В рамките на приоритета през 2013 г. са обхванати общо 11 589 млади хора. Финансирането е осигурено от държавния бюджет, програмите „Учене през целия живот” и „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК, оперативните програми и бюджета на общините.

Активността на младите хора в международни образователни програми под формата на мобилност с цел обучение, стажове, специализации, доброволчество и младежки обмени придобива все по-голямо значение в условията на повишаващата се младежка безработица и липсата на висококвалифицирани кадри на пазара на труда. Създаването на работещи условия за насърчаване на мобилността е в пряка връзка с осигуряването на качествено образование – не само за придобиването на необходимите знания, умения и компетентности, но и за постигането на взаимно доверие и прозрачност.

В рамките на приоритета през 2013 г. са обхванати общо 11 589 млади хора. Финансирането е осигурено от държавния бюджет, програмите „Учене през целия живот” и „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК, оперативните програми и бюджета на общините. Сред основните целеви групи на Европейските образователни програми са: ученици, студенти, учители, обучители, преподаватели, младежи и младежки работници.

Сред основните теми на мобилностите са:

- Социално предприемачество;
- Признаване на неформалното образование;
- Здравословния начин на живот;
- Социално включване;
- Борба с дискриминацията и ксенофобията;
- Младежка безработица;

- Активен начин на живот;
- Развитие на иновативни образователни техники;
- Активно гражданско участие;
- Използване на ИКТ и повишаване на дигиталните умения.

Основните възможности и резултати, които предлагат Европейските образователни програми, са:

- Насърчаване на творческото мислене;
- Повишаване на мотивацията за развитие на младите хора;
- Подобряване на практическата подготовка;
- Подобряване на дигиталните компетенции;
- Подобряване на чуждоезиковите компетенции;
- Развитие на умения за самостоятелно учене;
- Развитие на предприемчивост.

Основните страни дестинации на младежката мобилност са: Германия, Франция, Испания, Италия, Великобритания, Турция и Австрия. Основна тенденция през последните години е засилване на образователната и трудова мобилност по Европейските образователни програми извън Европейския съюз, както и сътрудничество и взаимодействие със страните, обхванати от Европейската политиката за съседство.

8.1.2 Анализ на състоянието

Нагласите за работа и обучение в чужбина са израз на множество различни мотиви, произтичащи от актуалното състояние на нещата, предизвикващо търсене на алтернативи.

Наличието на известна подозрителност в отношенията между групите в обществото от една страна и на нагласи за постигане на определени лични цели извън България (обучение и заетост) са знаци за ценностна криза, проблеми в националната идентичност и като цяло – елементи на духовна криза, чието превъзможване е предпоставка за успеха на каквато и да е друга мярка, търсеца положителна промяна.

Почти половината от анкетираните нямат никакво намерение да свързват близкото бъдеще с активности в чужбина (национално представително проучване

агенция ЕСТАТ). Фактът, че по-малко от 1/5 (под 18%) от запитаните декларират желание да учат в чужбина означава, че нивата на стремеж към кариера или житейска реализация в друга държава са твърде ниски. Същото говорят и данните, че 26,6% от интервюираните са заявили желание да работят в чужбина, а почти 50% са посочили, че нямат никакви планове, свързани с образование или работа извън страната. Ниският интерес към кариера „навън” би могъл да бъде тълкуван, както като проява на нарастващ скептицизъм по отношение на живота в чужбина, така и за липсата на подготвеност за потенциална реализация в други условия.

Намерението за работа в чужбина не може да се интерпретира като нагласа за емиграция. Трудовата миграция и нагласите за трайно заселване в друга страна са различни аспекти на може би общи в основата си проблеми и теми. Както въпросът за трудовата реализация, безработицата, така и нагласите към емиграция заслужават самостоятелен анализ.

Имате ли планове в близките 2-3 години да учите или работите в чужбина? <i>база: 800</i>	Процент
Да, да уча в чужбина	6.6
Да, да работя в чужбина, вкл. стажове и специализации	26.5
Да, да уча и работя в чужбина	17.6
Не	49.3
Общо	100.0

8.1.3 Предприети мерки

През 2013 г. се използват всички възможности за развитие на капацитета на българската Y-PEER мрежа и за представянето на нейния опит чрез участие на представителите ѝ в събития и обучения, организирани от международни организации

Участието на представители на Център за развитие на човешките ресурси и Национален Център „Европейски младежки програми и инициативи” в инициативата на Европейската Комисия „Младежта в движение” с цел представяне на възможностите за

мобилност на младите хора и повишаване мотивацията за реализиране на периоди на обучение, стаж или доброволчество.

Представители на Център за развитие на човешките ресурси и Национален Център „Европейски младежки програми и инициативи” взеха участие в изложения, от типа на Национални дни на кариерата, които предоставят възможност на младите хора за достъп до информация относно реализирането на образователна и трудова мобилност.

8.2 АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПО ПРОГРАМА „МЛАДЕЖТА В ДЕЙСТВИЕ” (2007-2013)

8.2.1 Състояние на индикатора

Вторият основен инструмент за насърчаване участието на младите хора от България в международния и межкултурния диалог е програмата „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК, която финансира проекти за реализиране на младежки дейности, прилагачи метода на неформалното учене – възможност за придобиване на умения и компетентности извън формалната образователна среда „чрез правене” и по-активно включване на младите хора. В България Програмата се администрира от Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”, който е второстепенен разпределител с бюджетни средства към Министерството на младежта и спорта.

На национално ниво по програмата на ЕК се изпълняват 5 дейности – А 1 „Младежта за Европа”, А 2 „Европейска доброволческа служба”, А 3 „Младежта на света”, А 4 „Младежки работници и поддържащи дейности” и А 5 „Подкрепа за европейско сътрудничество в областта на младежта”, като всяка от тях се състои от няколко поддейности

Голяма част от проектите, които се финансират, са с международно и межкултурно измерение. Тази роля на Програмата се обуславя и от нейните пет общи цели, а именно:

- популяризиране на **активното гражданство** на младите хора като цяло, и в частност тяхното европейско гражданство;

- развиване на **солидарност** и насърчаване на **толерантност** сред младите хора с оглед стимулиране на социалното единство в Европейския съюз;
- насърчаване на **взаимно разбирателство** между младите хора от различните страни;
- допринасяне за развитието на системите за **подкрепа на младежки дейности** и на капацитета на гражданските организации, работещи в младежката сфера;
- насърчаване на **европейско сътрудничество** в младежката сфера.

Програма „Младежта в действие” (2007-2013) е уникална по своята същност като инструмент за осъществяване на европейската младежка политика с изключителни, присъщи само за нея, конкретни характеристики и е незаменим за България инструмент за осъществяване на националната политика за младите хора. В следствие на нейното добро изпълнение в страната всяка година ЕК предоставя по-голямо финансиране.

Брой проекти по Програма „Младежта в действие” за периода 2012-2013

Дейности и поддейности	2012			2013		
	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрени	% спрямо общо одобрените проекти
A1.1	159	53	26,5	107	56	21,6
A1.2	194	58	29	188	84	32,4
A1.3	15	7	3,5	21	12	4,6
A2	47	42	21	87	54	20,8
A3.1	67	21	10,5	77	25	9,7
A4.3	26	9	4,5	24	13	5
A5.1	18	10	5	32	15	5,8
Общо проекти	526	200	100	536	259	100

8.2.2. Анализ на състоянието

От началото на програмния период се наблюдава тенденция за увеличаване броя финансирани проекти и участниците в тях. В сравнение с 2010 г., през 2012 г. броят на финансираните проектни предложения нараства с 6,4%. Броят на подадените проекти също расте. Това увеличение показва по-добро познаване и нарастваща популярност на Програмата сред потенциалните бенефициенти. Тенденцията за увеличаване на интереса към нея и на повишаване на качеството на подадените проектни идеи се наблюдава и през 2013 г., когато са обявени три конкурсни процедури за кандидатстване – 1 февруари, 3 май и 3 октомври. Резултатите са следните:

- По дейност 1.1 *Младежки обмен* са подадени 107 проектни предложения, от които 56 са финансирани на обща стойност от 950 517 евро. Основни теми в проектите са насърчаване на взаимното разбирателство между хората в различните страни, развиване на солидарност и насърчаване на толерантност сред младите хора, както и насърчаване на активна гражданска позиция.
- По дейност 1.2 *Младежки инициативи* са подадени 188 проектни предложения, от които 84 са финансирани на обща стойност от 346 270 евро. Тази дейност е една от най-популярните за младите хора и младежките работниците през 2013 г., тъй като предлага широка гама от възможности за участие на младите хора.
- По дейност 1.3 *Проекти за демократично гражданство* са подадени 21 проектни предложения, от които 12 са финансирани на обща стойност от 265 986 евро
- По дейност 2 *Европейска доброволческа служба* са подадени 87 проектни предложения, от които 54 са финансирани на обща стойност от 985 698 евро.
- По дейност 3.1 *Сътрудничество с държави, граничещи с ЕС* са подадени 77 проектни предложения, от които 25 са финансирани на обща стойност от 465 920 евро.
- По дейност 4.3 *Обучение на младежки работници и работа в мрежа* са подадени 24 проектни предложения, от които 13 са финансирани на обща стойност от 252 211 евро.
- По дейност 5.1 *Срещи на млади хора и отговорните за младежката политика* са подадени 32 проектни предложения, от които 15 са финансирани на обща стойност от 258 923 евро. Всички проекти представляват национални младежки срещи ³¹.

³¹ НЦЕМПИ – аналитична справка

Източник: НЦЕМПИ, Аналитична справка, 2013 г.

Източник: НЦЕМПИ, Аналитична справка, 2013 г.

Общият брой на подадените проектни предложения през 2013 г. е 536 бр., от които са финансирани 259 бр. на обща стойност 3 525 595 евро. Проведени са 59 обучения с 1 027 участници свързани с придобиването на умения за работа в мултикултурна и мултинационална среда. Стойността на финансирането за проведените обучения е 339 205 лева.

8.2.3 Предприети мерки

Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” (НЦЕМПИ) изпълнява функциите на Национална агенция (НА) по Програмата за България и като такава изпълнява следните дейности спрямо кандидатите за финансиране:

- предлага национални и международни обучения, семинари и уъркшопове за лица, интересувани се от и изпълняващи проекти по програма „Младежта в действие” (2007-2013);
- по време на планирането и осъществяването на проекти предоставя информация, консултации и съдействие на участниците, координаторите на проекти, настоящите или потенциалните партньори и бенефициенти;
- помага за търсенето, изграждането, развитието и консолидирането на транснационални партньорства между различните участници в Програмата;
- доставя информация и документи за Програмата, правилата и практиките ѝ;
- организира конференции, срещи, семинари и други събития за информирани на целевите групи за Програмата, усъвършенстване на управлението и представянето ѝ, разпространение на резултатите и добрите практики;
- подпомага МОМН във възможно най-широк аспект при провеждането на общностната политика в младежката сфера, както и при осъществяването на националната политика в тази област в съответствие с изискванията на актове на ЕС и със заложените функции и задачи в нормативния акт, регулиращ нейния статус.

Всяка година, освен постоянните приоритети за програма „Младежта в действие” (2007-2013), се обявяват и годишни приоритети на ниво ЕС, като за 2013 г. те са:

- Развитие и популяризиране на доброволчеството в България;
- Сътрудничество със страните от Източна Европа и Кавказ;
- Сътрудничество за иновации и добри практики в младежката работа.

ПРИОРИТЕТ IX. ПОВИШАВАНЕ НА РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

9.1 ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ МЛАДИ ХОРА

9.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Броят на непълнолетни лица (14-17 г.), извършители на престъпления, по данни на Националния статистически институт през 2013 г. е 4 550, като се отчита намаление с 5.8% спрямо предходната 2012 г., когато те са били 4 829 (5 101 през 2011 г.; 4 993 през 2010 г.)³².

НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА /14 - 17 г./, ИЗВЪРШИТЕЛИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ през 2010-2013 г. по видове престъпления	2010	2011	2012	мъже	жени	2013	мъже	жени
Непълнолетни, извършители на престъпления - общо	4 993	5 101	4 829	4084	745	4550	3 806	744
Убийство (довършено и опит)	7	8	3	3	-	3	1	2
Телесна повреда	231	277	228	208	20	197	173	24
Блудство	52	39	47	44	3	32	32	-
Изнасилване (довършено и опит)	23	11	16	16	-	6	6	-
Унищожаване и повреждане на имущество	---	218	225	212	13	221	196	25
Грабеж	281	289	204	194	10	198	187	11
Кражба - общо, в т.ч.:	3 051	3 162	2 853	2433	420	2 616	2 181	435
Взломна	1 149	821	561	534	27	400	362	38
Джебчийска	344	254	195	129	66	115	72	43
Домова	-----	846	766	697	69	706	629	77
Противозаконно отнемане на МПС	124	66	60	58	2	61	59	2
Хулиганство (вкл. футболно)	371	272	279	229	50	281	230	51
Престъпления, свързани с наркотици	206	235	272	220	52	334	284	50
Други	647	524	642	467	175	601	457	144

³²НСИ, 2010-2013 г.

На първо място през 2013 г. са *кражбите* (2 616), извършени от непълнолетни от 14 до 17 г. На второ място през 2013 г. са *престъпленията, свързани с наркотици* (334). На трето място се нареждат *хулиганските прояви* (281). Причиняването на *телесна повреда* със 197 броя и *грабежите* със 198 случая са на четвърто място.

Броят на непълнолетните лица, *преминали през детските педагогически стаи*³³ за извършени *противообществени прояви*, по данни на Националния статистически институт през 2013 г. е 4 659, като се отчита намаление с 8% спрямо предходната 2012 г., когато те са били 5 082 (5 296 през 2010 г.; 6 017 през 2011 г.). През 2013 г. момичета са 1 622, а момчетата 3 037.

По данни на НСИ през 2013 г. броят на *водените на отчет в ДПС непълнолетни лица за извършени от тях противообществени прояви и престъпления* е 8 217 - най-ниският за последните години. За сравнение, през 2011 г. – 9 682, а през 2012 г. – 9 123 лица.

През 2013 г. Местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са образували 5 867 *възпитателни дела*. Броят на решените дела е 5 674, като в срок до един месец са решени 3 889 дела, или 68.5%.³⁴

През 2013 г. (по предварителни данни на НСИ) общият брой на *осъдените млади хора от 14 до 29 г. с влезли в сила присъди* е 16 421. Наблюдава се намаление с 11.7 % в сравнение с 2012 г., когато техният брой е 18 600 (20 837 през 2011 г. и 20 544 през 2010 г.). Най-малък е дялът на осъдените лица на възраст 14-17 години (1 883 лица).

Най-голям дял имат общоопасните престъпления (от тях най-разпространени са завършилите с осъждане престъпления по транспорта и съобщенията), престъпленията против собствеността (от тях най-разпространени са кражбите) и личността (от тях с най-голям брой са причинените телесни повреди).³⁵

9.1.2 Анализ на състоянието

През 2013 г. при *непълнолетните лица (14-17 г.)* се констатира устойчивост на извършваните престъпления и увеличение на броя на техните извършители.³⁶

³³ Малолетните и непълнолетните се водят на отчет за срок от 2 години, след което се снемат от отчет, ако през този период не са извършили повторно противоправни деяния.

³⁴ НСИ, предварителни данни 2013г.

³⁵ НСИ, осъдени лица 2010- 2013г. (за 2013 г. са предварителни данни за двете шестмесечия)

³⁶ Справка на ЦКБППМН, 2013г.

Разкрити престъпления, извършени от непълнолетни, по години и брой на извършителите

Г о д и н и	Брой престъп- ления	% от общо разкри- тите престъп- ления	Брой извърши- тели	% от общо разкритите извърши- тели от всички възрасти	Брой престъп- ления на 1 извър- шител	Брой извърши- тели на престъп- ления
2004	11 980	13.8	8437	11.4	1.41	0.70
2005	11 038	13.2	7929	10.9	1.39	0.71
2006	9883	14.0	6837	11.2	1.45	0.69
2007	8203	11.9	6034	9.9	1.36	0.74
2008	6549	10.05	4891	8.0	1.34	0.75
2009	5904	10.18	4251	8.4	1.39	0.72
2010	6537	11.08	4720	8.9	1.38	0.72
2011	6534	11.30	5660	9.3	1.15	0.87
2012	5219	12.13	4183	10.1	1.25	0.80
2013	5225	10.37	4453	8.7	1.17	0.85

(данни на МВР)

Структурата на престъпленията при непълнолетните остава като цяло непроменена. И през 2013 г. непълнолетните са извършвали типичните за тази възрастова група престъпления. Продължават да доминират кражбите. Те съставляват 64% от всички разкрити престъпления, извършени от непълнолетни. Данните показват значително увеличение на всички видове кражби - взломните, джебчийските, домовите, селскостопанските. Нараснал е и броят на грабежите, включително и въоръжените грабежи (15), извършени от непълнолетни. При отнемането на МПС също се регистрира увеличение.

Нараснали са и престъпленията против реда и общественото спокойствие, вкл. хулиганството. Съществено са се увеличили и престъпленията, свързани с наркотици. Почти всички са били по чл. 354 „а” от НК, свързани с производство, притежаване, разпространение и пренасяне на наркотични вещества. Осем престъпления са свързани с отглеждане на растения, използвани за производство на наркотици (чл. 354 „в” от НК).

Структура на престъпността при непълнолетните

Престъпления – брой	2009	2010	2011	2012	2013
Убийства:					
- Опити	0	2	2	3	5
- Довършени	9	2	6	0	6
Изнасилвания:					
- Опити	6	2	2	0	0
- Довършени	14	16	8	5	5
Блудства	27	29	30	19	21
Умишлени тежки телесни повреди	1	1	2	2	4
Кражби	3792	4685	4556	3161	3339
От тях:					
- Вземни	1057	1076	953	600	722
- Джебчийски	118	103	104	116	127
- Домови	*	1049	1113	809	838
- Селскостопански	*	469	442	372	431
Грабежи	320	363	360	243	354
Отнемане на МПС	136	109	66	53	79
Палежи	11	10	14	12	12
Против реда и общественото спокойствие	222	163	129	127	154
В т. ч. хулиганство	185	146	106	90	110
Престъпления, свързани с наркотици	232	262	313	314	420

/данни на МВР/

* За съответните години не са събрани данни.

При най-тежките престъпления против личността през 2013 г. също има значително нарастване. Въпреки сравнително малкия им брой, проблемът е много сериозен поради факта, че се отнася за живота на жертвите и моралната деградация на извършителите.

През 2013 г. в ОД МВР са регистрирани общо 385 *криминални престъпления, свързани с наркотици*, извършени от 362 малолетни и непълнолетни. *Непълнолетните* са извършили 384 престъпления по чл. 354а от НК, свързани с производство, притежаване, разпространение и пренасяне на наркотични вещества и едно престъпление по чл.354в от НК, свързано с отглеждане на растения, използвани за производство на наркотици.

През 2013 г. се очертава устойчивост на броя на предложенията от прокуратурата до МКБППМН за *налагане на възпитателни мерки по ЗБППМН* – 456 (445 през 2012 и 569 през 2011 г). В тези случаи прокурорът е преценил, че деянието не представлява голяма обществена опасност, извършено е поради увлечение и лекомислие и поведението

на непълнолетния може да бъде коригирано с налагане на възпитателни мерки по чл. 13 от ЗБППМН.

По данни на ВКП през 2013 г. са осъдени 2 069 непълнолетни лица. Констатира се намаление на осъдените непълнолетни спрямо 2012 г. с 10.7%, както и на осъдените с влязла в сила присъда с 15%. Намалението е в резултат на по-малкия брой внесени в съда прокурорски актове през 2013 г. С най-висок дял – 58% от наложените наказания са „обществено порицание” и „пробация” – 1230 непълнолетни лица. Условно осъждане е приложено в 28.7% от случаите. Ефективно изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода” е постановено в 211 случая или 10% ; освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание – 44 броя. Съдът е наложил 12 възпитателни мерки по ЗБППМН, а спрямо други 12 непълнолетни мярката „настаняване във ВУИ”.³⁷

По данни на НСИ³⁸, *броят на водените на отчет в детските педагогически стаи (ДПС) малолетни и непълнолетни през 2013 г. чувствително е намалял.* В същото време е намалял и броят на детското население. Коефициентът на водените на отчет в ДПС на 100 000 от детското население (между 8 и 17 навършени години) значително е намалял през последната година, което показва и намаляване на криминалната активност сред децата.

³⁷ Справка на ЦКБППМН, 2013г.

³⁸ Справка на ЦКБППМН, 2013г.

Водени на отчет малолетни и непълнолетни в ДПС

Година	Общо водени на отчет в ДПС	От тях - непълнолетни и общо брой и %	В това число жени брой и %	Детско население в РБ (8-17 г.)	Коефициент /брой на 100000 от детското население в РБ (8-17 г.)
2004	18 019	13 618 75.6	2133 15.7	859 396	2100
2005	17 390	13 477 77.5	2128 15.8	918 290	1839
2006	15 969	12 632 79.1	1973 15.6	793 484	2012
2007	14 502	11 399 78.1	1714 15.0	905 777	1601
2008	13 572	10 751 79.2	1735 16.1	871 762	1557
2009	13 155	10 404 79.0	1754 16.9	840 204	1565
2010	12 076	9 438 78.2	1773 18.8	668 619	1806
2011	12 241	9 682 79.1	1963 20.3	645 246	1897
2012	11 460	9 123 79.6	1772 19.4	634 927	1804
2013	10 536	8 217 78.0	1775 21.6	631 618	1668

/данни на НСИ/

При анализа по пол и възраст на преминалите и водените на отчет в ДПС могат да бъдат посочени някои *особености*:

- при *преминалите* през ДПС през 2013 г. се наблюдава намаление с 8% спрямо предходната година. Тенденцията на намаление е от 2011 г. насам;
- при *малолетните, преминали през ДПС* е налице намаление в абсолютни стойности и устойчивост в относителния им дял; намалял е в абсолютни стойности и броят на малолетните момичета, но се наблюдава минимално нарастване на относителния им дял;
- при *непълнолетните, преминали през ДПС*, има съществено намаление на броя им в абсолютни стойности, като се запазва устойчивост на относителния им дял; при *непълнолетните момичета* също се констатира намаление в абсолютни стойности и устойчивост на относителния им дял спрямо предходната година;
- при *водените на отчет в ДПС през 2013 г.* също се наблюдава намаление с 8% спрямо предходната година;

- продължава тенденцията на намаляване на броя на малолетните, водени на отчет в ДПС от 2011 г. насам, при запазване на устойчивост в относителния им дял. Броят на малолетните момичета като тенденция бележи намаление, както и намаление на относителния им дял;
- продължава тенденцията на намаление на броя на непълнолетните, водени на отчет с незначително намаление на относителния им дял през 2013 година. Броят на *непълнолетните момичета* запазва устойчивост с минимално нарастване на относителния им дял, спрямо предходната година.

Може да се направи изводът, че констатираното намаление на криминалната активност на преминалите и водените на отчет в ДПС е резултат и от повишаване на ефективността на превантивната дейност на МКБППМН и ДПС.

Анализът на данните на МВР показва, че броят на деянията, извършени от водените на отчет в ДПС в съучастие на малолетни с непълнолетни през 2013 г., е бил 732, докато през 2012 г. - 791, а през 2011 г. - 1020. *Очертана е тенденция на намаление.*

При водените на отчет, извършили криминални деяния в съучастие с пълнолетни лица, също се констатира четири годишна тенденция на намаление от 1291 през 2010 г. на 897 през 2011 г., на 670 през 2012 г. и на 567 през 2013 г.

Проблемът обаче продължава да бъде актуален, тъй като съизвършителството и особено съучастие с пълнолетни лица значително, затруднява разкриваемостта и наказуемостта на извършените деяния. Пълнолетните съучастници, които са подбудители и организатори на престъпленията оказват силно криминогенно влияние върху развитието на малолетните и непълнолетните в криминогенен риск, като им показват модели на престъпно поведение и формират у тях девиации в ранна възраст.

Според данните от НСИ, *социалните характеристики на малолетните и непълнолетните, водени на отчет в ДПС*, са сходни с тези от предходните години:

- в криминогенна (семейна и приятелска) микросреда през 2013 г. са живели 14.6% от всички деца, водени на отчет в ДПС. Криминогенното обкръжение и непълноценната семейна среда са силно действащ фактор за социални деформации и формиране на криминално поведение;
- 11.2 % от водените през 2013 г на отчет в ДПС не учат и не работят. По този показател е налице намаление спрямо предходната година, когато техният дял е бил 14.5%.³⁹

През 2013 г. се запазват основните параметри в *структурата на противообществените прояви*⁴⁰ на малолетните и непълнолетните, преминали през ДПС.

**Структура на противообществените прояви по броя на малолетните и непълнолетните, преминали през ДПС
/по данни на НСИ/**

Години	Общо лица	Бягство от дома	Бягство от училище	Скитничество и просия	Употреба на алкохол	Употреба на наркотици	Проституция
2004	13 343	1978	1967	1785	721	920	486
2005	12 407	2265	1888	1537	802	584	501
2006	10 765	2184	2367	975	652	473	400
2007	9 651	2053	2044	1044	471	492	276
2008	7 952	1896	1615	659	401	314	210
2009	8 265	1548	1590	561	497	307	177
2010	7 249	1494	1621	671	422	326	119
2011	8 134	1665	1768	630	429	446	137
2012	7 009	1745	*	614	*	437	78
2013	6 439	1744	*	602	*	517	62

* Забележка: За съответната година такива данни не са събирани.

Анализът показва, че от 2011 г. се очертава тенденция на намаление на общия брой на лицата, извършители на противообществени прояви.

При бягството от дома е налице устойчивост. Намалява като тенденция от 2010 г. броят на скитащите и просещи деца. Сериозно нарастване се констатира при преминалите през ДПС за употреба на наркотици през последната година.

Тенденция на намаление се наблюдава при преминалите през ДПС за проституиране от 2011 г. насам. По данни на МВР, преминалите през ДПС за употреба на опиати малолетни и непълнолетни, са били 640 (616 през 2012 г. и 623 през 2011г.). По този показател през последната година е налице известно нарастване спрямо предходната година. Според същата обобщена оперативна информация, *преминалите за проституция* през 2013 г., са били 51, при 88 през 2012 г. и 97 през 2011 г. В това отношение също има тенденция на намаление. През ДПС за бягство от дома и скитничество са преминали 1761 деца.⁴¹

— **Малолетни и непълнолетни, настанени в социално-педагогически интернат /СПИ/ и**

³⁹ Справка на ЦКБППМН, 2010г. **възпитателно училище-интернат /ВУИ/**⁴²

⁴⁰ Справка на ЦКБППМН, 2013г.

⁴¹ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

⁴² Данни от МОН

социално-интернати (СПИ) училища-вид възпитателна

Учебна година	СПИ	ВУИ
2008/2009	192	253
2009/2010	181	223
2010/2011	151	203
2011/2012	139	195
2012/2013	111	172
2013/2014	98	166

Настаняването в педагогическите и възпитателните интернати (ВУИ) е мярка по Закона

за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН), която се изпълнява след решение на съответния районен съд по предложение на местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.

В момента децата и младежите се разпределят в 7 училища за ученици с девиантно поведение – 4 възпитателни училища-интернати (ВУИ) и 3 социално-педагогически интернати (СПИ). Броят на учениците в началото на учебната 2013/2014 г. е както следва: във ВУИ – 166 ученици, а в СПИ – 98 ученици.

През учебната 2013/2014 г. в социално-педагогически интернати и възпитателни училища-интернат са настанени общо 264 малолетни и непълнолетни. Наблюдава се известно намаляване на броя на настанените 283 деца и младежи през учебната 2012/2013 г. в сравнение с предходната 2011/2012 г. учебна година, когато общо са 334 души.⁴³

Осъдени лица по възраст ⁴⁴					
(Брой)					
Възраст	2009	2010	2011	2012	2013 ⁴⁵
Брой					
Общо⁴⁶	40872	39070	41013	37996	34209
14 - 17	3123	2694	2746	2312	1883
18 - 24	11035	10949	11259	9818	8727
25 - 29	6731	6901	6832	6470	5811

⁴³ Данни от МОН

⁴⁴ Според влезли в сила присъди

⁴⁵ Предварителни данни НСИ

⁴⁶ Вкл.Осъдените за престъпления, извършени в чужбина

Структура -%					
Общо	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
14 - 17	7.6	6.9	6.7	6.1	5.5
18 - 24	27.0	28.0	27.5	25.8	25.5
25 - 29	16.5	17.7	16.7	17.0	17.0

По предварителни данни на НСИ броят на *осъдените младежи от 14 до 29 г.* е 48% от общия брой осъдени. През 2012 г. те са съставлявали 48.9% от общия брой.

През 2013 г. (по предварителни данни на НСИ) най-голям е броят и дялът на осъдените лица на възраст 30-39 г. На второ място са осъдените лица на възраст 18-24 г. – 8 727 лица (25.5%), като се наблюдава намаляване спрямо 2012 г., когато те се били 9 818 (11 259 през 2011 г. и 10 949 през 2010 г.).

За 2013 г. (по предварителни данни) осъдените лица на възраст 25-29 г. са 5 811 (17%). И в тази група се наблюдава намаление в сравнение с 2012 г., когато са 6 470 лица (6 832 през 2011 г. и 6 901 през 2010 г.).

Най-малък е броят и дялът на осъдените лица на възраст 14-17 г. – 1 883 лица (5.5%). В тази възрастова група намалението е най-значително в сравнение с 2012 г., когато са 2 312 (2 746 през 2011 г. и 2 694 през 2010 г.).⁴⁷

По данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” към Министерството на правосъдието в местата за лишаване от свобода към месец май 2013 г. *изтърпяват наказание 2 937 млади правонарушители (15-29 г.). Намалението на броя им спрямо 2011 г. е с 6.7%.* Лишените от свобода непълнолетни са настанени в поправителния дом „Бойчиновци”.

В местата за лишаване от свобода е изградена система от организирани и целенасочени въздействия върху лишени от свобода, с оглед на тяхното поправяне и превъзпитание.

Национално представително проучване на агенция ЕСТАТ, реализирано през през 2013 г. сред младите хора в страната по поръчка на Министерството на младежта и спорта, отчита че анализът на навиците за употреба на алкохол и цигари е важен показател не само за здравето и навиците на изследваната група, но и за *рисково поведение.*

⁴⁷ НСИ, Осъдени лица през 2010 - 2013 г. (предварителни данни за 2013)

Според изследването близо 60 % от анкетираните младежи са посочили, че не пушат. От пушачите едва 7 % отговарят, че пушат повече от 20 цигари на ден. Сред останалите най-много отговори (близо 41 %) са дадени за среден брой цигари дневно между 6 и 10.

65% от анкетираните младежи употребяват алкохол, като бирата и виното доминират над употребата на концентриран алкохол. (съответно 61.5% и 57.6%). От пиещите концентрирани напитки, само 8% отговарят, че изпиват повече от 500 мл. седмично, докато за 40% употребата е под 100 мл. седмично. Също така ниски са количествата бира и вино, изчислени на седмична база - около 40 % пият по 1-2 чаши седмично. За сравнение, проучването на Института за социална политика и маркетинг (МБМД) за 2012 г. отчита, че близо една четвърт (24%) от всички интервюирани си признават, че през последната една година са се напивали сериозно. *Наблюдава се намаление на дела в най-младата възрастова група (15-17 г.), които са имали подобно рисково поведение – от 25% през 2011 г. на 17% през 2012 г.*

Употребата на наркотици засяга около една трета от интервюираните лица в проучването за 2013 г. 24.5% са отговорили утвърдително на въпроса дали са опитвали някога наркотици, още 5% възнамеряват да опитат занапред, а 2/3 от анкетираните заявяват, че не са опитвали и не биха опитали наркотици. От тези, които са отговорили, че употребяват наркотици, основният дял (почти 92%) се пада на пушещите трева. В сравнение с предходни години леко нараства делът на употребяващите твърди наркотици (9.2%). Конкретният резултат обаче може да се дължи на по-открития начин на дискутиране на темата в обществото или по-лесно да се признава нещо, което в предходни периоди е било премълчавано.

В заключение може да се каже, че поне 1/3 от изследваните са опитвали наркотици, като реалният дял е вероятно по-висок. Основание за това заключение ни дава косвеният въпрос, който пита анкетираните дали е имало употребяващи наркотици ученици в училищата, където са учили или учат. Малко над половината от далите отговор на въпроса за условията, при които са се обучавали, отговарят, че там е имало ученици, употребяващи наркотици. Около една четвърт от случаите отговарят утвърдително за наличие на наркопласъори в района на техните училища. Също приблизително такъв е делът на случаите със сбивания между учениците и честото отсъствие на учители.

Разпределението на така посочените резултати вътре в групата представя следната картина: уязвими са по-малките като възраст и по-ниско образовани млади хора

На графиката ясно се изобразява наблюдението, че готовността да пробват наркотици нараства най-много сред анкетираните с основно и по-ниско образование.

С намаляването на възрастта се покачват сведенията и за наркопласъори около училищата. Това е така или защото по-големите са се откъснали от училищните спомени, или което е по-вероятно, явлението да се е разраснало. Като цяло, въпросите за наркотици се влияят най-вече от фактора възраст и от населеното място.

Интересно е сравнението на въпросите за употребата на наркотици с тези за условията в училищата. Така представените резултати дават основание да се заключи, че превенцията срещу употребата на наркотици не е само в информираното поведение на младежите, но също така и в умението да се поддържа добра атмосфера и безопасна среда около и в училищата. Ако се вземе предвид, че броят на анкетираните, отговорили утвърдително на въпроса дали е имало бягства на ученици от час, е голям (около 2/3 от отговорите) и че в училище не е имало достатъчно интересни кръжоци (малко над 1/3 от случаите), то на тази основа може да се заключи, че поне два мощни инструмента за въздействие върху поведението на учениците (особено рискова група) имат неизползван потенциал. Става дума за дисциплината и реда в училище (наличието

на много бягства не е индикатор за добра училищна атмосфера) и за превръщането на училището в притегателно място за младите.⁴⁸

Силно действащ криминогенен фактор е *преждевременното напускане на образователната система*.

Отпадането от училище е силно действащ криминогенен фактор. По данни на НСИ през учебната 2012-2013 г. 11689 (2011-2012 г.- 12 294 , 2010-2011 г. – 12 469) деца, от които 45% момичета, са напуснали училище. Утвърдила се е тенденция на намаление, но трябва да се има предвид и общото намаление на детската популация в училищна възраст. Най-съществените причини за отпадане от училище са семейни - 5644; заминали в чужбина – 4234 деца; нежелание да учат – 1025 деца, преместили се в друго училище, за които няма потвърждение, че са продължили образованието си – 654; навършили 16 г. (задължителна възраст за образованието) – 376. От общообразователните училища са отпаднали най-много деца. Повече от половината (6336 – 54%) от отпадащите са били между 5 и 8 клас, от които 46% момичета, а от 1 до 4 клас са били 5218 (45%) деца, от които 44% момичета. Повечето от тези деца са от ромски произход.⁴⁹

Статистиката на НСИ отчита, че през 2013 г. 60 непълнолетни с наложени възпитателни мерки никога не са посещавали училище (115 през 2012 г.), 213 са с незавършено начално образование (242 през 2012 г.), с начално са 1 357 (1 420 през 2012 г.), 2 420 са с основно образование (2 362 през 2012 г.) и само 225 са със средно образование (302 през 2012 г.).

В пенитенциарните заведения изтърпяват наказание „лишаване от свобода“ хора с много ниска степен на образователно ниво, ниска професионална квалификация или липса на такава. Това ги поставя в неравностойни условия при търсене на работа след изтърпяване на присъдата. Високата степен на неграмотни или началната степен на образование на осъдените налага и привличането им в подходящи за тяхното развитие и корекция образователни дейности. Пенитенциарната система създава условия за развитие на училищната дейност и възможност на всички осъдени, желаещи да повишат образованието или квалификацията си.

*Безнадзорността (скитничеството и просията)*⁵⁰ поставя малолетните и непълнолетните в ситуация на висок криминогенен и виктимен риск. Безнадзорните

⁴⁸ Проучване на ЕСТАТ, 2013 г.

⁴⁹ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

⁵⁰ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

деца всекидневно са подложени на физическо, психично и сексуално насилие, недохранване, болести. Нарушени са техни основни права. В същото време те извършват противообществени прояви и престъпления – крадат, употребяват и разпространяват наркотични вещества, проституират и извършват хомосексуални услуги, просят, в много случаи проявяват агресия и насилие и нарушават правата на деца и възрастни. Особено тежък е проблемът при малолетните безнадзорни, които живеейки „на улицата” усвояват модели на поведение без социални правила и норми, формират негативни ценности и морал.

По данни на НСИ безнадзорните деца, установени от ДПС през 2013 г. са били 213, през 2012 г. са били 203, през 2011 г. – 193, а през 2010 г. - 140. Данните показват утвърдена тенденция на нарастване през последните години. Малолетните безнадзорни са били значително повече от непълнолетните – 136, от които 56 момичета, докато непълнолетните са били 77, от които 37 момичета. Като общ брой от всички безнадзорни преобладават момчетата – 120, а момичетата – 93.

Наред с употребата на алкохол и наркотици не бива да се пренебрегват и други важни теми като *насилието и случайните сексуални контакти*. Най-голяма част от тях през 2013 г. са били обект на кражба и грабеж, жертви на изнасилване (довършено), както и на жертвите, склонявани към проституция или към хомосексуални действия.

*Проституцията*⁵¹ сред малолетните и непълнолетните уврежда психичното и социално развитие на личността и води до дълбоки травми и деформация на ценностната система. Проституиращите деца са жертви на криминални групи и организираната престъпност. В същото време, съгласно Минималните стандартни правила на ООН за правораздаване при непълнолетните, проституцията се определя като противообществена проява. Действието на правилата се отнася и до деяния, които по своята същност не са престъпления и не биха били обект на интервенция от страна на държавата, ако са извършени от пълнолетен (употреба на алкохол, неспазване на училищната дисциплина, бягство от дома, наркотици, проституция и т. н.)

По данни на МВР през 2013 г. най-много проституиращи малолетни и непълнолетни са установени в областите: София-град, Хасково, Пловдив, София-област, Кюстендил.

⁵¹ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

Проблемът за *сексуалната експлоатация на деца* е особено актуален. Местните комисии за БППМН, съвместно с ОЗД, ДПС, органите на образованието и НПО следва да продължат да работят за ограничаването на детската проституция чрез организирането на образователни и превантивни кампании и други форми, насочени особено към най-рисковите и най-уязвими групи момичета.

Насилието продължава да се извършва главно в най-близкото социално обкръжение. В големия брой от насилието е било упражнявано от родители, близки, роднини, приятели, съученици, учители, възпитатели и т.н. В това отношение се очертава тенденция към нарастване на относителния им дял! Насилието върху 1/3 от малтретираните деца е упражнявано в най-тесния семеен кръг. Тези данни сочат, че проблемът се изостря. Тези престъпления трудно се разкриват поради емоционалната свързаност на членовете на семейството, силният неформален контрол в малките групи, страх от отмъщение при разкриване или споделяне от жертвата, срам от преживяното малтретиране. Бързата реакция при информиране на компетентните органи относно случаи на малтретиране на деца би допринесла за ограничаване на тези явления и за формиране на обществена нагласа и реакция срещу насилието над деца.

Социологическото проучване на агенция ЕСТАТ сред младите хора в страната сочи, че основните фактори за престъпността и противообществените прояви на непълнолетните запазват своето действие - семейна среда, социално-икономически фактори, личностни фактори, социокултурни фактори, социално-педагогически фактори, негативно влияние на приятелската среда, фактори, които са свързани с ниската правна култура и морал.

Причините за девиантното поведение трябва да се търсят основно в действията или бездействието на родителите, както и в обществото като цяло. Най-рискови се оказват младите хора без родителски контрол (отсъстващи родители, непълни семейства) и ранно отпадналите от образование.

Силен криминогенен фактор за девиантното поведение на децата и младежите са недостатъчната грижа от страна на родителите, negliжиране на децата в семейната среда, безотговорността и родителската некомпетентност. Спрямо такива родители Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните предвижда налагането на санкциониращи мерки в случаите, когато се разглежда възпитателно дело на детето.

В Доклада за система от мерки на Министерството на вътрешните работи за ограничаване на нивата на битовата престъпност в страната, се посочва, че фактор,

влиещ върху средата за сигурност, е недостатъчното обхващане и контрол на малолетни и непълнолетни в системата на образованието. Наблюдават се трайни промени в отношението на младите хора към училището. Безконтролната употреба на алкохол и употребата на наркотични вещества налага търсене на средства за набавянето им. Вследствие на това се развива престъпна дейност като: грабежи, кражби от домове, противозаконно отнемане на МПС и други.

Налице са тенденции семейството да подценява своята роля във възпитанието на подрастващото поколение. Като негативно, но не и изолирано явление са случаите на домашно насилие. Семейството и училището не успяват да координират усилията си за възпитание, образование, социализация и изграждане на устойчива ценностна система на подрастващите.

Противопоставянето и агресията на всички нива в обществото са също фактор, който утвърждава недопустими модели на поведение. В последните години зачестява крайната риторика на представители на различни формирования в медиите и в обществото като цяло, а това се превръща в база за подражание и извършване на противообществени деяния. Наблюдават се прояви на ксенофобия и практическо отсъствие на етническа толерантност.

Пониженото доверие в институциите и чувството на част от гражданите, че не са политически представени в държавната власт, генерират отчуждение, недоверие и отсъствие на готовност за взаимодействие на всякакво ниво. Случаите на непрозрачност при назначаване на определени ключови постове, формалното отношение към редица проблеми на обществото и тяхното трайно нерешаване са сред факторите за високото ниво на недоверие на хората към институциите.⁵²

Част от проблемите, свързани с престъпността, имат връзка и със силната нетолерантност (практически непроменена през годините) на основата на сексуалната ориентация – за близо всеки трети човек в България хомосексуализмът трябва да се криминализира. По-ясно тези настроения са изразени при нискообразованите младежи. Голяма част от най-младите открито изразяват своето негативно отношение към различните и болните от СПИН.

Продължават да се регистрират високи нива на етническа нетолерантност в училищата, както и относително високи нива на антиевропейски настроения и европесимизъм.

⁵² Доклад за система от мерки на МВР за ограничаване на нивата на битовата престъпност в страната, 2014

Зачестяват случаите на проява на етническа нетолерантност, основно в райони от т.нар. „смесени групи жители”, където преобладават представителите на турската и особено на ромската етническа група.

В своето изследване за 2013 г. ЕСТАТ отчита отношението на младите хора към проявите на асоциално и откровено престъпно поведение. На въпрос дали биха се обърнали към отговорната по въпроса институция, ако са свидетели, че „някой прави нещо нередно”, 85.1% от запитаните дават положителен отговор.

Реални действия за намеса при някаква нередност във всекидневието е посочена от 22.1% от отговорите – при случай на наблюдавано насилие; в 19.1% - при нарушение и 12% - за нещастни случаи или бедствия. Голямата част от анкетирания обаче посочват, че никога не са сигнализирали оторизиран орган за даден проблем – 49.5% от отговорите. Тези резултати са симптоматични за пасивност и инертност за по-голямата част от изследваната съвкупност и предполагат систематични усилия, както за повишаване на гражданската култура, така също и за формиране на по-активни и съпричастни нагласи за отговорно гражданско поведение.⁵³

Тревога будят данните за насилието в училищата. Агресията е част от атмосферата и макар да не е ежедневие, е доста често срещана.

Голям проблем представляват агитките от „ултраси” на футболните клубове. Основно те се състоят от младежи на възраст между 16 и 20 години, голяма част от които припознават неонацистките идеи като свои, без обаче дори да са запознати с фашистката идеология като цяло. Тези групи лица са изключително арогантни и агресивни, предразположени са към извършването на престъпления на расова или етническа основа, дори без да предполагат свойството и значението на деянието.

9.1.3 Предприети мерки

През 2013 г. институциите в страната продължават последователната си работа, насочена към закрила на непълнолетните и младежите във възрастовата група 15-29 г., в подкрепа на жертви на престъпни посегателства и полицейска работа с младежи, извършители на криминални престъпления и противообществени прояви, както и

⁵³ Проучване на ЕСТАТ, 2013 г.

дейностите по превенция на младежката престъпност и ограничаване на деморализацията и престъпността сред горепосочената възрастова група.

Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН) възлага на местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН) специфичната дейност по разглеждане на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (възпитателни дела) и налагане на възпитателни мерки, като алтернатива на наказанията. Предвидените в закона възпитателни мерки не носят наказателно-правни последици. С тях се цели позитивна промяна в поведението на детето, коригиране на асоциалните нагласи, без да бъде привлечено към наказателна отговорност. Процедурата по образуването и разглеждането на тези дела е съобразена с Конвенцията за правата на детето, минималните стандартни правила за правораздаване на непълнолетни (Пекински правила) и т.н.

Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЦКБППМН) отчита, че приоритетните ѝ планови задачи през 2013 г. са насочени към повишаване ролята на превенцията като най – ефективен подход с цел намаляване на извършените криминални деяния и извършители; подготовка на методически материали по превантивната и корекционно-възпитателна работа на местните комисии и обществените възпитатели; провеждане на обучителни семинари със специалисти от системата за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (БППМН), участие в съвместни дейности с други органи, провеждане на национална среща със секретарите на Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН); методическа помощ на консултативните кабинети, които са помощни органи на комисиите за разширяване и обогатяване на дейността им, за подпомагане на процеса на ресоциализация на децата.

В изпълнение на препоръките на Правило 22 през 2013 г., Центърът за квалификация към Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни продължава да провежда обучителни семинари, предимно с новоназначени секретари на местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, по различни теми.

Разработени са доклади с анализи на състоянието и тенденциите на противообществените прояви и престъпността сред малолетните и непълнолетните, факторите за детското асоциално поведение и дейността на местните комисии.

През 2013 г. Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни продължава да оказва съдействие за създаване и укрепване на дейността на центрове за социална превенция, консултативни кабинети, горещи телефонни линии и други помощни органи на местните комисии, регламентирани в чл. 10, ал. 2 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

Местните комисии са основните субекти за ръководство и контрол на цялостната дейност по превенция и противодействие на детското асоциално поведение на ниво община (район). В съответствие със Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни в страната функционират 294 местни комисии.

Основната дейност на местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни е социално-превантивната.⁵⁴ Тя включва анализ на криминогенните фактори, предотвратяване и ограничаване на действието им; идентификация, проучване и анализ на проблемите, свързани с девиациите в поведението на подрастващите на територията на съответната община (район); работа по програми и проекти; партньорство с други органи и НПО, квалификационна дейност.

МКБППМН съдействат на компетентните органи за ограничаване на отпадането от училище, за социална интеграция на малолетни и непълнолетни, извършили противообществени прояви и престъпления; за професионално обучение и трудова заетост на непълнолетни, пребивавали в СПИ, ВУИ, ПД, условно осъдени и предсрочно освободени; съдействие за решаването на социални проблеми на деца и семейства в криминогенен риск.

През 2013 г. МКБППМН са съобразявали превантивната си дейност с конкретните особености на общината (района) за ограничаване на специфичните криминогенни фактори.

Брой програми за превенция и противодействие на детското асоциално поведение, брой обхванати от информационни кампании за предотвратяване на асоциалното поведение сред децата и брой консултирани деца и родители			
Години	Брой програми	Брой обхванати	Брой консултирани
		в	

⁵⁴ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

		кампании	
2009	391	153 341	8 546
2010	441	169 461	11 300
2011	454	154 218	12 697
2012	460	198 854	14 067
2013	636	133 357	14 505

Данните показват, че през 2013 г. е нараснал значително броят на програмите за превенция и противодействие на детското асоциално поведение, реализирани от МКБППМН в страната. В същото време е намалял значително обхватът на децата в различните информационни кампании, тъй като комисиите са се ориентирали към използването на по-малки форми, за да могат посланията да достигат по-ефективно до всяко дете.

По-интересните теми на различните програми и кампании, реализирани самостоятелно или във взаимодействие с други институции и НПО, са: Програма за родители по превенция на агресия и насилие; Програма за родители „Номинация за най-грижовен родител в семейството”; безопасен интернет; „Не на насилието”- Общинска програма за превенция на агресията между учениците; „Социално насилие срещу деца”; „Силни без насилие”; „Как да общуваме помежду си”; „Младите хора и престъпността”; „Полицаят твой приятел”; „Моето лято- време за игри и веселие”; „Побойничество и хулиганство”; „От конфликта до насилието”; „Методи и стратегии за решаване на конфликти”; „Агресия, насилие, тормоз”; „Живот без насилие”; „Агресията сред нас – модели на преодоляване”; „Как да овладеем гнева”; решаване на конфликти в училище; „Добродетели в училище”; „Усмивката стопля сърцето”; „Барииери при общуване – приятелство и партньорство”; Проект „Детска академия за толерантност”; „Културно поведение у дома и на обществени места”; „Взаимодействие в семейството”; „Домашното насилие”; „Повишаване правната култура на подрастващите”; Програма за диагностика и психосоциална работа с деца с проблемно поведение; „Отклонение от нормите на поведение в тийнейджърска възраст”; „Да бъдем заедно по-добри!”; интерактивно обучение по превенция на виртуалното и реално насилие; „Правото на силата или силата на правото”; „Как да се предпазя при среща с непознат”; „Етика на поведение в отношенията и уважение към себе си и другите”; кампания „Ден на

толерантността”, съвместно с училища, читалища, ромски организации и др.; „Толерантност, взаимопомощ, работа в екип, спазване на правилата”; „Рисковете в училище и формиране у учениците чувство за отговорност към спазване на закона, правилата и социалните норми”; „Детска полицейска академия”; „Превенция чрез изкуство”; Анти - СПИН кампания – здравна и сексуална култура; „Умни, здрави, силни чрез движение и спорт”; „Аз и моите права” и много други.

За реализацията на много от тези програми, кампании и проекти са провеждани анкетни проучвания и тестове за агресивност, на основата на резултатите от които, в съответствие със спецификата на общината, са предприемани мерки за подобряване на сигурността на подрастващите. Активно са били ангажирани училищните комисии за превенция на противообществените прояви на учениците (УКПППУ) и особено на педагогическите съветници (училищните психолози). Масово са използвани възможностите и на часа на класа и на класните ръководители.

През 2013 г местните комисии за борба с провиобществените прояви по *Плана за действие в изпълнение на Националната стратегия за борба с наркотиците* самостоятелно или съвместно със съветите по наркотични вещества и НПО са реализирали 99 проекта по превенция на рисковото поведение за употреба на наркотици. В тези проекти са били включени 20 967 лица. Консултирани са 8583 деца във връзка с употреба на наркотици, издадени са информационни материали в тираж 82 774 броя.

През 2013 г. МКБППМН са реализирали 307 броя кампании и превантивни програми за превенция на наркоманиите, алкохола и тютюнопушенето, чрез които са обхванати 77616 лица.

В изпълнение на превантивната си дейност по отношение на наркоманиите МКБППМН са провели 104 проучвания, в които са обхванати 15 540 лица.

Сериозен проблем, който затруднява изпълнението на ангажиментите на МКБППМН по Националната стратегия за борба с наркотиците, е финансовата необезпеченост на дейностите, произтичащи от тези документи. За успешното осъществяване на превантивните функции на местните комисии в тези направления е необходимо приоритетното осигуряване на съответните финансови ресурси.

Като добра превантивна практика на много местни комисии се е утвърдила инициативата „Открити дни на Местните комисии за борба с провиобществените прояви на малолетни и непълнолетни”, по време на които обществеността се запознава

с експерти с цел да бъдат ориентирани, подпомогнати и насочвани деца и родители към търсенето на адекватна помощ от специалисти по конкретни проблеми.

Много местни комисии, във взаимодействие с Националната и местните комисии за борба с трафика на хора и съвместно с ДПС, УКПППУ, НПО, с активно участие на обществени възпитатели са работили по превенцията на сексуалната експлоатация и трафика на деца. През 2013 г. са били обхванати десетки хиляди ученици чрез различни форми и методи на работа. Успешно работи и формата „Училище за родители”.

Помощните органи на МКБППМН – консултативните кабинети и центровете за социална превенция, създадени в съответствие с чл. 10, ал. 2, ЗБППМН все повече се утвърждават като резултатни съвременни форми за превенция и консултиране. Към края на 2013 г. в страната са функционирали 216 такива звена, като броят им показва тенденция на нарастване, спрямо предходната година, когато техният брой е бил 188, а през 2011 г. – 148. През 2013 г. през консултативните кабинети и центровете са преминали 7053 малолетни и непълнолетни.

Местните комисии работят в тясно взаимодействие с училищните комисии за превенция на противообществените прояви на учениците (УКПППУ), с ръководствата на училищата, педагогическите съветници, класните ръководители.

Превенцията и противодействието на асоциалното поведение се осъществяват в сътрудничество на местните комисии с инспекторите на ДПС - подготовката и разглеждането на възпитателните дела; изпълнението и контрола на възпитателните мерки по чл. 13, ал.1, т.т.т. 6, 7 и 8 от ЗБППМН; привеждането в изпълнение на други възпитателни мерки; контролната дейност и дейностите по Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места; превенцията на футболното хулиганство и други. В съответствие с чл. 10 от ЗБППМН, местните комисии съвместно с ИДПС и дирекциите „Социално подпомагане” издирват и установяват малолетни и непълнолетни, които се нуждаят от помощ и вземат мерки за тяхната защита и развитие.

В редица общини като добра съвместна практика с полицейските органи се утвърдило организирането на „Детска полицейска академия”, в която децата придобиват познания за правозащитната роля на полицията, усвояват знания и умения за избягване на рискови ситуации, за предпазване от насилие в дома и на улицата, по безопасност на движението и други. Всички инспектори продължават да работят по

програмите „Работа на полицията в училището”, „Час на полицая” и други. Дейността им се затруднява от недостатъчния кадрови ресурс. Щатният им състав от 236 през 2013 г. (248 през 2012 г.) щатни инспектори не е увеличаван от години, като в последната година дори се констатира намаление. Не е актуализиран и Правилникът за ДПС в съответствие с измененията на ЗБППМН и актуализациите на Закона за МВР.

Продължава доброто взаимодействие на МКБППМН с прокуратурата. В годишните доклади на териториалните прокуратури се констатира добро взаимодействие с МКБППМН. Прокурорите редовно участват в заседания на МКБППМН, в обучителни семинари, организирани от комисиите, с лекции, беседи, дискусии и други съвместни инициативи.

Местните комисии поддържат редовни контакти със средствата за масова информация. Чрез рубрики, публикации и предавания в местните медии комисиите информират и привличат обществеността за решаване на проблемите по превенция на асоциалното поведение на децата и ограничаване на криминогенните фактори.⁵⁵

През 2013 г. Министерският съвет приема Пътна карта 2013-2014 г. с мерки за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето. В Пътната карта са предложени мерки в областта на наказателното правосъдие и на политиката за превенция и противодействие на поведението на децата, които са в конфликт със закона. Включени са и дейности, насочени към подобряване капацитета на съществуващите и въвеждането на нови услуги за превенция, ранна интервенция и подкрепа на детето и семейството.

Първата стратегическа цел в Пътната карта е укрепването на правното положение на детето като система от изчерпателно и ефективно предоставени права, предвидени в международните актове и споразумения, по които България е страна. Втората стратегическа цел е намаляване броя и тежестта на престъпленията, извършвани от деца, включително рецидивните престъпления и на престъпленията с пострадал дете. Третата цел е повишаване на ефективността на ненаказателните мерки за въздействие.

За реализирането на дейностите в Пътната карта, които са разписани с конкретни срокове и отговорни институции, се осигуряват средства от държавния бюджет и други източници като УНИЦЕФ, Българо-швейцарската програма за сътрудничество и

⁵⁵ Справка на ЦКБППМН, 2013 г.

оперативните програми „Развитие на човешките ресурси”, „Административен капацитет” и „Регионално развитие”.

Във връзка с реформата в областта на правосъдието за детето предстои реформа и в системата на ВУИ и СПИ⁵⁶. Целта ѝ е преодоляването на проблемите, които съпътстват отделянето на детето от семейството и общността при изпълнението на възпитателните мерки „настаняване във ВУИ” и „настаняване в СПИ” по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, като целта е по пълното гарантиране на правата на децата в конфликт със закона.

В тази връзка и през 2013 г. продължава работата в два социално-педагогически интерната по проект на УНИЦЕФ, подкрепен от *Министерството на образованието и науката*. Проектът е насочен и към развитие на местни услуги за подкрепа на деца в риск и цели развитие на нов модел за работа с тези деца и нов модел на институция. Чрез него се оказва подкрепа на реформата в областта на правосъдието за детето в посока прилагане на мерки, алтернативни на сегашните мерки „настаняване във ВУИ” и „настаняване в СПИ”.

Предстои реформата да се изпълни в контекста на Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавната политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014 г.), която предвижда в общността да бъдат осигурени необходимите алтернативи, процедури и начини на работа по закрила на децата в конфликт със закона, както и промени в нормативната уредба.⁵⁷

В периода от февруари-декември *Държавна агенция за закрила на детето*⁵⁸ е извършва планови проверки в 7 специални училища за деца с девиантно поведение.

Проверката е разпоредена от Върховна административна прокуратура във връзка с извършени от ДАЗД през 2013 г. проверки по сигнал в СПИ и ВУИ, при които са установени множество нарушения. Целта е да се установи спазват ли се в СПИ и ВУИ изискванията на законите и актовете по прилагането им при осъществяване на дейността по предотвратяването и борбата срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и по осигуряването на нормалното развитие и възпитание на извършителите им.

Резултатите от проверката поставят отново на дневен ред въпроса за необходимостта от реформиране на този вид училища и подобряване на качеството на

⁵⁶ Справка на МОН, 2013 г.

⁵⁷ Справка на МОН, 2013 г.

⁵⁸ Справка на ДАЗД, 2013 г.

грижите, на индивидуалната и груповата корекционно-възпитателна работа с настанените деца.

В съответствие с получените резултати и направените изводи от проверката, Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД) предложи:

- Създаване и развитие на услуги по превенция и ранна интервенция на девиантното и делинквентно поведение;
- Въвеждането на алтернативни форми и институции за работа с деца с девиантно и делинквентно поведение и превенция на противообществените прояви;
- Престоят на малолетните и непълнолетните в специални заведения да бъде сведен до минимум (срок до 6 месеца), през който се провежда корекционна работа и психологическата подкрепа с тях, а не учебната дейност;
- Интензивна работа с родителите на детето, настанено в специално заведение, за повишаване на родителския им капацитет и създаване на подходящи материално-битови условия за реинтеграция на детето в семейството и/или проучване за осигуряване на алтернативно настаняване в семейство на близки и роднини, приемно семейство, резидентна услуга;
- Осигуряване на възможност за обучение на децата в индивидуална форма и възможност за придобиване на професионална квалификация, след престой в специални заведения за деца с девиантното и делинквентно поведение;
- Провеждане на институционална реформа – отмяна на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и допълване на дефиницията на „дете в риск“ с изрична разпоредба в Закона за закрила на детето, която включва деца с девиантното и делинквентно поведение;
- Правораздавателните функции спрямо ненавършили пълнолетие правонарушители да бъдат възложени на специализирани съдебни състави.
- Правораздаване за деца да се извършва по състави на Наказателния кодекс. Деца да не се наказват със съдебна санкция за статусни нарушения;
- На деца под 14 години (възрастта за наказателна отговорност) не следва да бъдат налагани наказателни мерки, а само социални и защитни. Настаняване в институции (тоест, лишаване от свобода), с цел наказване, да се прилага само спрямо деца над 14 години, при това в крайни случаи;
- Настаняване в институции на деца под 14 години следва да е възможно само със социална или защитна цел;

- Разработване на стандарти за работа с деца с девиантно и делинквентно поведение;
- Разработване на програми за обучение на различни специалисти, работещи с деца девиантно и делинквентно поведение, които задължително да преминават обучение преди започване на работа;
- Създаване на условия за придобиване на необходима професионална квалификация за работещи с деца с девиантно и делинквентно поведение.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД) отпрати конкретни предложения за промени в действащата нормативна уредба:

1. В § 1а. на Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане да се регламентира правото на ученици от I до XII клас, трайно лишени от родителска грижа, които са настанени във ВУИ/СПИ, да получават джобни средства за лични разходи ежемесечно, като размерът на тези средства се определя с решение на Министерския съвет за съответната година, и които се изплащат по бюджетите на министерството на образованието и науката, заедно с държавната субсидия за възпитателното училище-интернат или социално-педагогическия интернат.
2. Допълнения на чл. 199 от Кодекса на труда, указващи временно отстраняване от работа на служител, работещ с деца от специализирани институции, услуги резидентен тип, услуги в общността, както и специални училища, за който има подаден сигнал, че упражнява насилие над дете.
3. Предложението по чл. 31, ал. 1 от ЗБППМН и по чл. 17, ал. 1 и ал. 3 от Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати или социално-педагогическите интернати е да се изисква становище от местната комисия, направила предложение за налагане на мярката, но в заседанията на педагогическия съвет да участва представител на местната комисията за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни по местонахождение на училището. Предложението за промяна в текста на чл. 17, ал. 2 е местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните по местонахождение на училището, която на практика ще участва и в заседанията на педагогическия съвет на интерната, да прави предложение до районна прокуратура за промяна на срока на мярката.
4. Чл. 17, ал. 3, т. 1 от Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати или социално-педагогическите интернати не е приложим,

като условие за прекратяване на престоя на децата, предвид факта, че местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни няма как да знае какво е поведението на детето по време на престоя му в интерната. Да се изиска нейното мнение в случаите, когато детето пребивава в семейството си през празнични дни и ваканции, но решението на педагогическия съвет, обосновано на оценката, дадена от екипа за психолого-педагогическа оценка, да е достатъчно основание за прекратяване на престоя на децата, настанени в интерната.

5. В заседанията на педагогическия съвет, в който се обсъжда продължаване или прекратяване на престой на дете, да участва представител на отдел „Закрила на детето” по местонахождение на училището, като се взема и становище от отдел „Закрила на детето” по местоживееене на детето, в което да се описват постигнатите резултати с родителите по отношение на позитивно възпитание.
6. При виновно поведение от страна на родителите, които с действия и бездействия подтикват децата си към правонарушения, поради което същите се настаняват във възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ), задължително да се прилагат разпоредбите на чл. 143, ал. 3 от Семейния кодекс.
7. Да се направи допълнение в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето, като се предвиди директорът на Дирекция „Социално подпомагане” да издава задължително предписание на родителите, при налагане на първата мярка по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН) спрямо детето, за да носят отговорност за него и да не допускат последващи прояви на детето, водещи до настаняването му в специално училище.
8. В чл. 31а от Закона за българските лични документи да бъде направено допълнение, като се включи възможността заявлението за издаване на лична карта на непълнолетни, настанени във възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ) да се подава лично и в присъствието на директора на интерната, който полага подпис в заявлението, както е дадена тази възможност на директорите на специализирани институции.

През отчетния период дейности за превенция за правонарушенията, извършвани от млади хора реализират и Младежките информационно-консултантски центрове,

създадени по Национална програма за младежта (2011-2015) на Министерството на младежта и спорта.

За 2013 г. те са реализирали 12 тематични кампании, в които участие са взели 240 младежи на възраст между 15-29 г. Проведена е една кампания за подобряване на достъпа до правосъдие и до качествена правна помощ за младежите правонарушители. Отчетени са дейности за насърчаване и активното участие на младите хора, младежките лидери, младежките работници и младежките организации в превантивни програми и кампании.

Министерство на вътрешните работи отчита, че за подобряване партньорството между полицията и структурите на гражданското общество през 2013 г., са реализирани дейности по Национална програма „Работа на полицията в училищата”. Целите по изпълнение на програмата са: генерална превенция по отношение на децата в училищна възраст; изграждане на модели за безопасно поведение у подрастващите; изграждане имиджа на полицията в обществото; създаване на положително отношение у децата към полицията и запознаване на учениците, съобразно възрастта им, с първоначални елементарни правни понятия. По нея са разработени 36 теми, изготвена е методика за обучение и специални видеофилми. Програмата се прилага във всички областни дирекции на МВР. Допълнително са разработени 2 нови теми „Футболно хулиганство и нарушаване на обществения ред” и „Трафик на хора”. С финансовата помощ от Международната организация по миграция е изготвен 20-минутет видеофилм за трафика на хора. Един път месечно в т.нар. часове на полиция се провеждат уроците в училище. Проведени са срещи с учителските колективи и училищни настоятелства за запознаване с мерките, предвидени в Наказателния закон и в Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни по отношение на лица, извършващи хулигански прояви, престъпления против личността и срещу проявяващите агресия.

Проведени са обучения по Националната програма, както на новоназначени инспектори в детските педагогически стаи, така и на полицейски служители, работещи с деца.

През учебната 2012/2013 г. по Програмата са изнесени 7 479 лекции и беседи в 1 631 училища в страната. Проведени са беседи в 6 545 паралелки от първи до десети класове в общински и държавни училища.

Актуализирана е Национална програма „Работа на полицията в училищата” в изпълнение на проект по Българо-швейцарска програма за сътрудничество „Укрепване

защитата на деца като жертви на престъпления и превенция на детската престъпност в България”. Предстои разработване на нови теми: „Престъпления в киберпространството”, „Безопасно поведение в интернет” и „Спортно хулиганство и масови безредици”.

Организиран са Детски полицейски академии за придобиване на знания и умения за оказване на помощ и подкрепа на младежи с поведенчески проблеми.

В Отчета за степента на изпълнение на утвърдените политики и програми за 2013 г. *Министерство на правосъдието* посочва, че в местата за лишаване от свобода изтърпяват наказание хора с много ниска професионална квалификация, а голяма част от тях изобщо нямат такава, което ги поставя в неравностойни условия при търсене на работа след изтърпяване на присъдата. Достъпът до качествено образование и обучение на лишени от свобода им осигурява възможност за конкурентоспособност и адаптивност на пазара на труда.

Успешна реинтеграция на лишените от свобода, които дълго време са пребивавали в условия на продължителна изолация и ограничени възможности за създаване и прилагане на трудови навици, налага използването на всички възможни форми за ограмотяване, повишаване на образованието и квалификацията.

Училищната мрежа в местата за лишаване от свобода за учебната 2013/2014 г. се състои от седем училища и четири филиала: едно за непълнолетни лишени от свобода в ПД гр. Бойчиновци с 60 ученика; едно за осъдени жени в затвора гр. Сливен с 86 ученика и два филиала - в затвора в гр. Бургас със 174 ученика и в затвора в гр. Варна с 86 ученика; за лишени от свобода мъже в затворите в гр. Ловеч със 178 ученика и 62 ученика в затвора в гр. Плевен, гр. Враца – 231 ученика, гр. Стара Загора - 372 ученика и 70 във филиала в затвора гр. Пазарджик, София ЗО „Казичене” - с изнесени паралелки в ЗО „Кремиковци” и корпуса на затвора с 372 ученика. През 2013 г. заработва и седмото училище в системата в затвора в гр. Бобов дол със 120 ученика лишени от свобода.

Към 15.09.2013 г. общият брой на ученици в училищата в местата за лишаване от свобода е 1 744 лица или с 102 ученици повече в сравнение с предходната учебна година.

За постигане на целите на ресоциализацията през последните 3-6 месеца преди освобождаването се активизира и специализираната групово работна на изхода. В местата за лишаване от свобода се реализира програмата „Живот на свобода - предизвикателства и избор”. Тя е насочена към повишаване правната култура на

осъдения, помага му да възобнови прекъснатите контакти с близките си и да ги актуализира и го стимулира да преоткрие себе си. Единият от модулите има за цел да изгради мотивация за активно поведение на пазара на труда и умение за търсене на работа. Позволява на заинтересованите лица да получат информация за свободни работни места, да придобият умения за търсене на работа, да се информират за правото им на социални помощи.

Всички лишени от свобода, напуснали затворите поради изтърпяване на наложеното наказание, са преминали през задължителната програма на изхода. За осъществяването на програмите важна роля играят партньорските взаимоотношения с дирекции „Бюро по труда” и дирекции „Социално подпомагане”.⁵⁹

През 2013 г. Министерството на младежта и спорта продължава реализирането на програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск”. По нея в безплатните спортни занимания са взели участие 1 500 ученици и млади хора, като целите на програмата са постигнати на 100%. В проведените Ученически игри са взели участие 55 000 млади хора.

Антидопинговия център през отчетната година провежда обучения по проект ЮНЕСКО и по плана за работа на центъра за превенция на рисковото поведение. Създадени са и са разпространени специални брошури и информационни материали срещу употребата на допингиращи вещества, които са потенциални причинители на възникнали ситуации на престъпления.

В изпълнение на *Националната стратегия за младежта (2010-2020)*, приоритет IX „Повишаване на младите хора в превенцията на престъпността” през 2013 г. са обхванати общо 194 532 млади хора в различни програми, кампании, инициативи, обучения, дискусии, кръгли маси и срещи. Финансирането е осигурено в рамките на държавния бюджет и бюджетите на общините. Реализирани са 940 информационни и образователни кампании за превенция на правонарушенията, извършвани от млади хора на територията на страната, в които са обхванати 193 411 младежи с активното ангажиране на местната власт, младежките организации и медиите.

Предприети са действия за разширяване и подобряване на услугите за социална реинтеграция на млади правонарушители. В рамките на бюджета на Министерството на вътрешните работи за организиране на информационни и образователни кампании за превенция на правонарушенията, извършвани от млади хора, са изнесени 7 479 броя

⁵⁹ Отчет на МП за степента на изпълнение на утвърдените политики и програми на за периода от 01.01.2013 г. до 31.12.2013 г.

лекции в 1 631 училища в страната. С цел подбор и подготовка на специалисти във всички видове институции и организации за развитие на нагласите, знанията и умения за оказване на помощ и подкрепа на младежи с поведенчески проблеми и млади правонарушители са проведени 82 обучения в 18 области в страната, като са обучени 760 кадри. С цел въвеждане на екипен подход и междуинституционално взаимодействие на основата на ясни помагачи цели, общ професионален език и взаимно опознаване на компетенциите, формите и средствата при работа с младежи правонарушители са създадени 95 междуведомствени работни групи в 18 административни области. Проведени са общо 259 срещи и са разработени 76 съвместни планове за действие.

С цел превенция на т. нар. прояви на „спортно хулиганство”, с активното участие на младежките организации, фен клубовете и спортните организации в общински инициативи в областните градове Кюстендил, Видин, Русе, Търговище, Хасково, Благоевград, Перник, Бургас и Пазарджик са се включили 34 младежки и спортни организации и фен клубове, като са обхванати 1 455 млади хора. В дейности, свързани с мобилизиране на местните общности в превенцията на детската и младежката престъпност и в социалната реинтеграция на правонарушителите, в областите Враца, Велико Търново, Ловеч, Плевен, Русе, Търговище, Хасково, Благоевград, Силистра, Смолян, Перник, Монтана, Ямбол, Пазарджик, Пловдив са взели участие 472 младежки и спортни организации, като са обхванати 5 859 млади хора.

9.2 ПЪТНОТРАНСПОРТНИ ПРОИЗШЕСТВИЯ С УЧАСТИЕ НА МЛАДИ ХОРА

9.2.1 Състояние на изследвания индикатор

През последните четири години в страната е налице тенденция на намаление на загиналите при пътнотранспортни произшествия (ПТП) (2009 г. - 901, 2010 г. - 776, 2011 г. - 657, 2012 г. - 601, 2013 г. - 601), като през 2013 г. са на нивото на 2012 г. Но през 2013 г. се наблюдава увеличение с 6.5% на броя на ранените – 8 770 лица, за сравнение през 2012 г. те са били 8 193.

През 2013 г. (99) се наблюдава намаляване на броя на загиналите младежи при пътно-транспортни произшествия в сравнение с 2012 г. (108). За сравнение загиналите през 2011 г. са 120 младежи.

През 2013 г. (1 875) при ранените при пътнотранспортни произшествия млади хора се наблюдава увеличение със 7.8% спрямо техния брой през 2012 г. - 1 727 (1 895 през 2011 г.).

9.2.2 Анализ на състоянието

През 2013 г. броят на загиналите по възрастови групи е:

- 15-17-годишни – 15 загинали (10 през 2012 г.; 16 през 2011 г.);
- 18-20-годишни – 24 загинали (38 през 2012 г.; 44 през 2011 г.);
- 21-24-годишни – 60 загинали (60 през 2012 г.).

През 2013 г. броят на ранените по възрастови групи е:

- 15-17-годишни – 318 ранени (319 през 2012 г.; 351 през 2011 г.);
- 18-20-годишни – 648 ранени (610 през 2012 г.; 629 през 2011 г.);
- 21-24-годишни – 909 ранени (798 през 2012 г.; 905 през 2011 г.).⁶⁰

⁶⁰ Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата, 2013г.

Младежите от възрастовата група 21-24-годишните най-често загиват и биват ранявани при пътнотранспортни произшествия, поради това, че активно участват в движението и като водачи, и като пътници.

Загинали млади хора спрямо начина им на участие в движението за периода 2013 г.

	от 15 до 17 год.			от 18 до 20 год.			от 21 до 24 год.		
	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци
2013	6	9	0	11	12	1	30	29	1
Общо 2013г. 15-24 г.	47	50	2						
Общо 2012г.	51	50	7						

Ранени млади хора спрямо начина им на участие в движението за периода 2013 г.

	от 15 до 17 год.			от 18 до 20 год.			от 21 до 24 год.		
	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци
2013	70	170	78	255	316	77	473	348	88
Общо 2013г. 15-24г.	798	834	243						
Общо 2012г. 15-24 г.	751	744	231						

През 2013 г. най-много са пострадалите младежи като *пътници* - 50 загинали и 834 ранени. Загиналите спрямо предходната година са на същото ниво, но се наблюдава увеличение на ранените с 10.7% спрямо 2012 г.

На следващо място през 2013 г. са като *водачи* на моторни превозни средства – 47 загинали и 798 ранени през 2013 г. Наблюдава се намаление с 4 при загиналите спрямо 2012 г. Но са отчита увеличение при ранените с 5.8% спрямо 2012 г.

Като *пешеходци* през 2013 г. загиналите младежи са 2, а ранените са 243. Наблюдава се намаление при загиналите младежи с 5 спрямо 2013 г., но се отчита увеличение с 5% при ранените пешеходци.

Във възрастовата група 18-24 г. най-уязвими са пътниците. Лицата от 15 до 17 г. най-често са потърпевши като пътници в автомобили и на двуколесни моторни превозни средства, пострадалите като пътници в автомобили и мотоциклети, управлявани от техни приятели или родителите им.⁶¹

⁶¹ Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата, 2013г.

Една от причините за намаляване на смъртните случаи през последните години е увеличеното ползване на предпазни колани, като в това отношение основен принос имат провежданите превантивни тематични кампании на „Пътна полиция”, както и значително засиленият контрол за ползване на тези предпазни средства. Същевременно остава твърде нисък процентът на ползване на предпазните колани на задните седалки в автомобилите. Това обяснява и високия процент на загиналите пътници, включително и на младежи

Основните рискови фактори, поради които настъпват пътнотранспортни произшествия с пострадали млади хора, са:

- пътувания с леки автомобили на младежки компании, които са превозвани много често от водачи в нетрезво състояние или употребили упойващи вещества;
- подчертана склонност на младите водачи към високи скорости и рискови изпреварвания, несъответстващи на малкия опит зад волана;
- неспособност за оценка на риска в движението;
- често пренебрегване задължението за ползване на предпазни колани, особено на задните седалки в леките автомобили;
- неизползване на предпазни каски като мотоциклетисти и мотопедисти, както и превозване на деца в автомобили без използване на обезопасителни столчета и седалки;
- управление на МПС от голяма част от юношите и младежите без необходимата правоспособност.

9.2.3 Предприети мерки

През 2013 г. Пътна полиция от Министерство на вътрешните работи осъществява редица превантивни дейности в изпълнение на Национална стратегия за подобряване безопасността на движението по пътищата в Република България. Приоритетите в нея са съобразени с основните насоки в приетата от Европейската комисия, Програма с мерки за пътна безопасност.

През отчетната година продължава дейността на Пътна полиция по обучение на участниците в пътното движение. Акцент в превантивната дейност се поставя върху постигането на положително въздействие върху рисковите групи – участници в движението и спазването на правилата за движение (деца, младежи, нови и неправоспособни водачи и възрастни пешеходци).

Сред най- популярните кампании са: „Абитуриенти” (за създаване на оптимална организация на движението и контрол над автомобилите, превозващи абитуриенти и придружаващите ги); акция „Ваканция” и „Децата тръгват на училище! Да ги пазим на пътя“.

През 2013 г. са разработени практически препоръки към родители, водачи, деца и младежи за предпазно поведение и избягване на специфични опасности в началото на учебната година. Съвместно с Лидл-България са проведени викторини по безопасност на движението с деца и техните родители в редица областни градове. С помощта на Дарителски фонд на Български червен кръст е осигурено финансово подпомагане на деца, пострадали от пътно-транспортни произшествия. В партньорство със сдружение „Отворена младеж“ е проведена кампания „Шофирай отговорно и толерантно” с цел мотивиране на водачите към неагресивно и дисциплинирано шофиране.

По повод Световния ден на първата помощ Български червен кръст, в партньорство с КАТ и Съюз на българските автомобилисти, организира кампания „Първата помощ и пътната безопасност”.

Сдружение „Велоеволюция” в партньорство с Главна дирекция „Национална полиция“, Пътна полиция, Столична община и др. организира кампания „Безопасно с колело“ по повод Европейска седмица на мобилността.

През ноември 2013 г. е проведен традиционната акция „Светлина“ за подготовка на транспортната система за експлоатация при есенно зимни условия. Отбелязан е и Световния ден за възпоменание на жертвите от пътнотранспортните произшествия.

В края на годината е проведена традиционната кампания за безопасно движение по време на Коледните и Новогодишни празници, както и форум „Годишни награди за безопасност на движението”, организиран от фондация „Годишни награди за безопасност на движението”.

През 2013 г. за превенция на аварийността с юноши и млади хора от „Пътна полиция” са предприети следните мерки:

- Засилен контрол на „Пътна полиция” над неправолюбивите водачи на МПС и за управление след употреба на алкохол, особено по третокласните и общински пътища.
- Активен превантивен контрол, полицейско присъствие и регулиране на движението по най-натоварените и рискови участъци през активния летен период.

- С висока ефективност се отчитат 10 минутни беседи по безопасност на движението, изнасяни от униформени служители пред ученици от началния курс на „Пътна полиция” и „Охрана на обществения ред” по графици, изготвени от „Пътна полиция” и регионалните инспекторати на МОН.
- Провеждане на национални превантивни информационни кампании с насоченост към въздействие над рисковите групи участници в движението - неправолюбните, младите и неопитни водачи, шофиращите под въздействието на алкохол, децата и юношите, възрастните пешеходци; абитуриентите, студентите и близките им по време на техния празник; за ползване на предпазните колани и обезопасителни системи за превозване на деца в автомобилите (столчета и седалки); за ограничаване на пътно-транспортните произшествия след употреба на алкохол.
- Разработени са практически препоръки към родители, водачи, деца и юноши за предпазно поведение и избягване на специфичните опасности в началото на учебната година.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ – Агенцията по заетостта

АСП – Агенция за социално подпомагане

БОП – „Борба с организираната престъпност”

БЧК – Български червен кръст

ВУИ – Възпитателни училища – интернати

ГДНП – Главна дирекция „Националната полиция”

ДАЗД – Държавна агенция за закрила на детето

Дейности по Програма „Младежта в действие” (2007-2013):

А1 – Младежта за Европа

А 1.1 – Младежки обмени

A 1.2 – Младежки инициативи
A 1.3 – Проекти за демократично гражданство
A2 – Европейска доброволческа служба
A3 – Младежта на света
A3.1 – Сътрудничество с държави, граничащи с Европейския съюз
A4 – Младежки работници и поддържащи дейности
A4.3 – Обучение на младежки работници и работа в мрежа
A5 – Подкрепа за европейско сътрудничество в областта на младежта
A5.1 – Срещи на млади хора и отговорните за младежката политика
ДАНС – Държавна агенция „Национална сигурност”
ДДЛРГ – Дом за деца лишени от родителски грижи
ДПС – Детска педагогическа стая
ДСП – Дирекция „Социално подпомагане”
ЗИП – Задължително избираема подготовка
ЕДС – Европейска доброволческа служба
EURES – Европейска служба по заетост
ЕС – Европейски съюз
ЗБППМН – Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ИДПС – Инспектор „Детска педагогическа стая”
МАЕ – Младежки аварийни екипи
МЗ – Министерство на здравеопазването
МКБППМН – Местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МОМН – Министерство на образованието, младежта и науката
МОН – Министерство на образованието и науката
МПС – Моторно превозно средство
МС – Министерски съвет
МТСП – Министерството на труда и социалната политика
НА – Национална агенция
НАПОО – Националната агенция за професионално образование и обучение
НСИ – Национален статистически институт
НПО – Неправителствена организация
НП „ОСПОЗ” – Националната програма „От социални помощи към осигуряване на заетост”
НСНВ – Националният съвет по наркотични вещества
НТЛД – Национална телефонна линия за деца
НЦЕМПИ – Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”
НЦИОМ – Национален център за изследване на общественото мнение

НЦООЗ – Национален център по опазване на общественото здраве
НЦН – Национален център по наркомании
ОБСНВ – Общински съвет по наркотични вещества
ОЗД – Отдел „Закрила на детето”
ОД МВР – Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи
ОКС – Образователно-квалификационна степен
ОНС – Образователно-научна степен
ОП „РЧР” – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”
ОС на БЧК – Областен съвет на Български червен кръст
ОУ – Основно училище
ПИЦ – Превантивно-информационен център
ППЗСП – Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане
ПТП – Пътнотранспортни произшествия
РЗИ – Регионални здравни инспекции
РИО – Регионални инспекторати по образованието
РИОКОЗ – Регионална инспекция за опазване и контрол на общественото здраве СИП – свободно избираема подготовка
РСПБЗН – Районна служба „Пожарна безопасност и защита на населението”
РУТП – Районно управление „Транспортна полиция”
РУП – Районно управление на полицията
СЗО – Световна здравна организация
СИНДИ – Програма на Европейското бюро на Световната здравна организация за профилактика на хроничните неинфекциозни болести
СОУ – Средно общообразователно училище
СПИ – Социален педагогически интернат
СПИН – Синдром на придобитата имунна недостатъчност
СУЩ – Социален учебно-професионален център
УНИЦЕФ – Детският фонд на Организацията на Обединените Нации
УТФ – Учебно-тренировъчни фирми
ФНООН – Фонд за население на ООН
ЦИОО – Център за информационно обслужване на образованието
ЦКБПМН – Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ЦПЗ – Център за психично здраве
ЦРЧР – Център за развитие на човешките ресурси
ЦУТФ – Център на учебно-тренировъчните фирми

